

HALUSIN LAPSEN MUTTEN MIESTÄ
Itsenäinen äitiys naisen valintana

Anu Hyppönen
Pro gradu -tutkielma
Yhteiskuntapolitiikka
Jyväskylän yliopisto
Yhteiskuntatieteiden ja
filosofian laitos
Helmikuu 2002

TIIVISTELMÄ

Halusin lapsen, mutten miestä. Itsenäinen äitiys naisen valintana.

Anu Hyppönen

Pro gradu -tutkielma

Yhteiskuntapolitiikka

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Jyväskylän yliopisto

Helmikuu 2002

85 s.

Tutkielmassa tarkastelen naisten alusta asti valitsemaa yksinhuoltajaäitiyttä. Aiempi tutkimus aiheesta on vähäistä, ja yksinhuoltajaäitejä yleensäkin on tarkasteltu ulkokohtaisesti, yhtenäisenä ryhmänä tai ilmiönä yhteiskunnassa. Käytän tutkimuksen äideistä käsitettä itsenäinen äiti, sillä yksinhuoltaja(äiti) sisältää käsitteenä monenlaisia muitakin vanhempia kuin tietoisesti lapsen yksin tehneet äidit.

Tutkimus on toteutettu laadullisin menetelmin ja tutkimusmetodina on ollut teemahaastattelu. Tutkimuksen aineisto koostuu yhdeksän äidin haastattelusta, jotka tehtiin maaliskuussa 2001. Tutkimuksen äidit ovat tulleet tietoisesti raskaaksi ilman sidosta parisuhteeseen ja he elävät lapsensa tai lastensa kanssa juridisesti yksinhuoltajina ja ainoina vanhempina perheissään. Äidit olivat iältään 25-35-vuotiaita pienten lasten äitejä. Haastatteluja olen käsitellyt äitien kertomuksina ja analysoinut niitä keskeisimpien esille nousseiden teemojen kautta.

Naisen mahdollisuuden tulla itsenäiseksi äidiksi vaikuttavat sekä taloudelliset, juridiset että sosiaaliset olosuhteet. Parisuhteeseen sitoutumattoman äitiyden edellytykset ovat muuttuneet historiassa ja ne vaihtelevat eri yhteiskunnissa ja erilaisissa hyvinvointivaltiomalleissa naisen yhteiskunnallisen aseman mukaisesti. Suomessa naisten osallistuvuus työelämään on verraten suurta, eikä naisen kansalaisuus määrity ensisijaisesti äitiydeksi tai vaimoudeksi. Pohjoismaisen hyvinvointivaltiomallin suomien universaalien sosiaalipalveluiden ja -turvan vuoksi naisella on Suomessa kansainvälisesti verraten hyvät edellytykset äitiyteen ilman parisuhdetta. Avioliiton ulkopuolella lapsen synnyttävä nainen voi myös kieltää lapsen isyyden selvittämisen. Naisen oikeus tulla äidiksi yksin ei silti nykyisten keinohedelmöityskäytäntöjen vuoksi ole ristiriidattomasti toteutunut.

Äitien kertomuksissa keskeiseksi teemaksi nousi kysymys lapsen ja isän oikeudesta toisiinsa ja isän roolista perheessä. Selitän keskeiseksi nousutta isä-kysymystä jaetun vanhemmuuden diskurssin vallitsevan luonteen kautta: enää ei voida puhua äideistä ja lapsista ilman puhetta isästä. Muut kuin kahden eri sukupuolta olevan vanhemman muodostamat ydinperheet ovat diskurssille ongelma. Itsenäiset äidit joutuvat perustelemaan ja puolustamaan ratkaisuaan jaetun vanhemmuuden diskurssin sisältämien isättömyys- ja miehen malli-kysymysten vuoksi. Diskurssissa oletetaan, että vanhemmuus jaetaan aina yksityisessä perheessä, kahden biologisesti eri sukupuolta olevan vanhemman kesken. Diskurssissa kiinnitetään huomiota erityisesti isien rooliin perheessä ja ongelmaksi nousee isättömyys, varsinkin poikalapsen elämässä. Siinä myös unohdetaan lapsen elämään kuuluvat muut, ns. kolmannet toimijat, joita tutkimuksen äitien kertomuksissa esiintyi vanhemmuuden jakajina. Valintaan tulla äidiksi yksin ei äitien kertomuksissa sisältynyt ideologisia perusteluita, vaan sitä selitti halu saada lapsi ja oma elämäntapa ilman parisuhdetta. Äidit pitivät elämäntapaansa enimmäkseen vakiintuneena, mutta kokivat sen myös joskus raskaaksi.

Avainsanat: äitiys, yksinhuoltajaäiti, yksinhuoltajuus, yksinhuoltajaäitiys, jaettu vanhemmuus, jaetun vanhemmuuden diskurssi

Sisällys

1. Johdanto	3
2. Aviottomasta äidistä vapaaseen ja itsenäiseen äitiyteen	5
3. Yksinhuoltajaäiti sosiaalisessa kontekstissaan	9
3.1. Julkinen keskustelu ja tutkimus sosiaalisen kontekstin kuvastajina	10
3.2. Aviottoman äidin elämänehdot historiassa	13
3.3. Äitiyden monet mahdollisuudet	17
3.3.1. Marginaalin äitiys?	19
4. Tutkimuksen toteutus	21
4.1. Haastattelu tutkimusmetodina	21
4.1.1. Tutkimuksen äidit	22
4.1.2. Haastattelujen kulku	25
4.1.3. ”Kirjota sinne sun graduun että...”	27
4.1.4. Äiti ja äiti haastattelutilanteessa	28
4.2. Haastattelut kertomuksina	30
4.2.1. Teemat ja juonellisuus	31
4.2.2. Individualistinen ja maternalistinen juonimalli äitien kertomuksissa	32
5. Itsenäinen äitiys naisen mahdollisuutena	36
5.1. Itselle sopiva ratkaisu	36
5.1.1. ”Mun kokemus sanoo, että mulla ei oo parisuhteita”	39
5.1.2. Naisen mahdollisuus	41
5.1.3. ”Pitää olla hirveesti energiaa”	43
5.1.4. ”Raha ei tuo onnea”	44
5.2. Onko itsenäinen äitiys sallittua?	48
6. Isät, ”isät” ja jaetun vanhemmuuden diskurssi	51
6.1. Mistä lapselle isä?	53
6.2. Isät ja lapset	57

	2
6.2.1. Lapsen ja isän oikeudet toisiinsa	58
6.2.2. Miehen malli	63
6.3. Jaetun vanhemmuuden diskurssi	64
6.3.1. Jaetun vanhemmuuden vaihtoehdot - itsenäinen äitiys ja kolmannet toimijat?	66
6.3.2. Erilaisia vanhemmuuden jakajia	68
6.4. Entä jos perheessä olisi isä?	70
7. "Se tässä on kaikkein parasta kun saa ite päättää ihan kaikesta"	73
7.1. Vapauden ja itsenäisyyden kääntöpuoli	76
7.1.1. Vahvan äidin taakka	79
7.1.2. Kaikesta huolimatta	79
8. Johtopäätökset	81
8.1. Individualismi ja maternalismi itsenäisen äitiyden perusteluina	81
8.2. Itsenäinen äitiys suhteessa vallitseviin sosiaalisiin diskursseihin	82
8.3. Itsenäinen äitiys mahdollisuutena ja oikeutena	83
Lähteet	86

1. Johdanto

Joskus hyvin nuorena keksin sen, että tulevana naisena voisin tulla äidiksi ilman, että tarvitsen miestä muuta kuin saamaan raskauden alulle. Pidin sitä suurena voimana itsessäni, mahdollisuutena, joka vain naisella voi olla. Tunsin miehiä kohtaan sääliä, koska miehet olivat täysin riippuvaisia naisista voidakseen tulla vanhemmaksi. Olin unohtanut ajatukseni varmaankin kauan sitten, mutta tätä gradua tehdessäni ne muistuvat mieleeni. Nuoruudessa on usein ajatuksissaan ehdoton ja mustavalkoinenkin, mutta aivan yksin ja hukassa en tuon ajatukseni kanssa sittenkään ollut. Varsinaisesti mielenkiintoni graduni aiheeseen syntyi kuitenkin äitiyslomalla ollessani. Äitiyslomalla aloin, erilaisten äitiysdiskurssien ympäröimänä ja toisaalta äitimyytin tarjoamasta rajoittavasta äidinroolista ahdistuneenakin, kiinnostua äitiyden kriittisemmästä pohdinnasta. Toisin sanoen kiinnostuin sekä äitiyden kokemuksellisista että institutionaalisista kysymyksistä (Rich 1986). Kiinnostukseeni juuri itsenäiseen äitiyteen vaikutti paitsi lähipiirini kaksi lapsen yksin tehnyttä äitiä myös omat aiemmat suunnitelmani - itselleni äidiksi tuleminen on ollut melkein aina itsestään selvää, toisin kuin se, että joskus eläisin pysyvässä parisuhteessa. Olin asettanut itselleni 30 vuoden ikärajan; jos en siihen mennessä olisi tavannut ihmistä, jonka kanssa voisin elää parisuhteessa, olisin ryhtynyt selvittämään mahdollisuuksia tulla äidiksi yksin.

Perheet ja parisuhteet ovat nykyisin moninaisia, eikä kahden eri sukupuolta olevan vanhemman ja heidän biologisten lastensa muodostama ydinperhe ole enää välttämättä kaikkien vaihtoehto. Äidiksi tullaan silti edelleen useimmiten pysyvässä heteroparisuhteessa. Kun nainen sitten elää lapsensa kanssa yksinhuoltajaäitinä, on tilanne syntynyt yleensä eron kautta. Aikaisemmin yksinhuoltajaäiti oli yleensä avioton äiti, jolle äitiys oli vahinko.

Suomalaisista lapsiperheistä 16, 8 % on yksinhuoltajaäidin ja lasten muodostamia (Tilastokeskus). Tilastot eivät voi kertoa, kuinka suuri osa näistä perheistä on tietoisesti yksinhuoltajuuden valinneiden naisten ja heidän lastensa muodostamia. Valtaosa yhden vanhemman perheistä on eroperheitä; leskien ja heidän lastensa muodostamia on noin kymmenesosa (esim. Alanen 1994, 20). Yksinhuoltajaäidiksi tullaan siis useimmiten eron kautta, mutta yksinhuoltajaäiti voi olla myös leski tai avioton äiti. Yksinhuoltajaäidit ovat heterogeeninen ryhmä, eikä yksinhuoltajaäiti käsitteenä siksi kuvaa täsmällisesti tämän tutkimuksen äitejä.

Yhden vanhemman ja lapsen/lasten muodostama perhe on yhteiskunnassamme melko yleinen eikä

se ole historiallisestikaan uusi ilmiö. Yksinhuoltajaperheiden määrä ei myöskään ole huomattavassa kasvussa (Alanen 1994, 20-23). Sen sijaan historiallisesti verrattain uutta on naisten mahdollisuus tehdä tietoinen valinta tulla äidiksi yksin, ilman sidosta mieheen. Tämä on periaatteessa ollut mahdollista vasta 1970-luvulta lähtien. Valinnan mahdollisuuteen vaikuttavat sekä juridiset, taloudelliset että sosiaaliset olosuhteet (Ala-Nikkola 1993, 9). Naisen seksuaalisuus ja äitiys on täytynyt erottaa toisistaan sekä avioliitosta. Sen on täytynyt tapahtua sekä lainsäädännöllisesti, että taloudellisen itsenäistymisen kautta (mt., 4). Taloudellisen itsenäisyyden tekee mahdolliseksi paitsi suomalaisten naisten suuri osallistuvuus työelämään myös pohjoismaisen hyvinvointivaltion universaali sosiaaliturva, joka ei kohtele naisia ensisijaisesti vaimoina tai äiteinä vaan työntekijöinä (esim. Millar 1996; Julkunen 1995; Anttonen 1994). Sosiaalisen ilmapiirin sallivuus on vaikeammin tartuttava asia, jota ei voida yhtä itsestään selvästi selittää viittaamalla lainsäädäntöön ja vaikkapa naisten työssäkäynnin normalisoitumiseen. Kuitenkin sosiaalinen ilmapiiri vaikuttaa esimerkiksi lainsäädännön uudistamiseen, tai toisaalta lainsäädännön voidaan ymmärtää legalisoivan vallitsevaa käytäntöä (Ala-Nikkola 1993).

Aluksi kerron, miksi päädyin käyttämään käsitettä *itsenäinen äiti*. Sen jälkeen kuvaan yksinhuoltajaäitien asemaa eri yhteiskunnissa ja eri aikakausina. Luvussa 3.3., Äitiyden monet mahdollisuudet, kerron miten äitiyttä on naistutkimuksessa lähestytty ja mihin yksinhuoltajaäidit naistutkimuksen äitiys-keskusteluissa sijoittuvat. Sitten siirryn kuvaamaan äitien omia kokemuksia ja analysoin niitä erityisesti suhteessa jaetun vanhemmuuden diskurssiin.

2. Aviottomasta äidistä vapaaseen ja itsenäiseen äitiyteen

Ainoana vanhempana lapsen kanssa perheen muodostavasta naisesta käytetään yleensä nimitystä yksinhuoltaja, tai yksinhuoltajaäiti. Yksinhuoltaja(äiti) on käsitteenä tutkimuksen äitien kannalta kuitenkin ongelmallinen. Yksinhuoltajaksi voi tulla monella tavalla, joten se tarkoittaa monenlaisia muitakin vanhempia, kuin tietoisesti lapsen yksin tehneitä äitejä - useimmiten yksinhuoltajaksi tullaan nykyisin avioeron kautta (May 2001, 61). Paitsi eronnut äiti tai isä, yksinhuoltaja voi olla myös avioton äiti tai leski, tai Ulrika Lundbergin (1996, 209) mukaan myös lapsensa kanssa uuden kumppanin kanssa elävä tai avoliitossa elävä äiti tai isä. Yksinhuoltajaäidiksi voi edelleen tulla myös vahingossa alkaneen raskauden kautta. Yksinhuoltaja on sukupuolineutraali käsite ja voi siten tarkoittaa sekä äitiä että isää, ja toisaalta huoltaja voi olla myös muu kuin kumpikaan lapsen vanhemmista. Ylikerälä (1994) puhuu gradussaan yksinvanhemmuudesta, joka myös on sukupuolineutraali käsite.

Kysyin tutkimuksen äideiltä, kutsuvatko he itseään yksinhuoltajaksi, vai onko heillä jokin muu nimitys itselleen. Yleensä äidit käyttivät yksinhuoltajaäiti-nimitystä, koska se on yleisesti käytössä oleva sana, mutta käsite sisälsi joidenkin äitien mielestä myös väärinkäsityksen vaaran.

... et ei niiku aina ylpeenä sano rinta röyheenä että olen yksinhuoltaja. Maija.

Ihmiset yleensä olettavat, että yksinhuoltajaksi on tultu eron kautta, ja saattavat sääliä. Suomen kielen yksinhuoltaja viittaa myös vanhemmuuden taloudellisiin ja juridisiin puoliin (May 2001, 47), mistä kaikki äidit eivät pitäneet.

Kaikesta huolimatta yksinhuoltajaäiti kuulostaa usein niin kauheen säälittävältä. (...) Kuulostaa vähän uhrilta, helposti Päivi.

Yksinhuoltajaäitejä koskevien määritelmien käyttö kertoo naisen asemasta yhteiskunnassa. Suomessa ja Ruotsissa käsitteet ovat sukupuolineutraaleja, eivätkä siten enää viittaa naisen asemaan vaimona. Iso-Britanniassa ja Yhdysvalloissa sen sijaan yksinhuoltajaäitiys määrittyy käsitteissä edelleen naisen aviollisen aseman kautta, ja yleisesti käytetään aviotonta äitiyttä tarkoittavia termejä 'single mother' ja 'unmarried mother', joista varsinkin 'single mother' on negatiivisesti leimaantunut ja sitä käytetään mediassa herättämään stereotyyppisen kuvan köyhästä, teini-ikäisestä, etniseen vähemmistöryhmään kuuluvasta äidistä (May 2001, 46-47; Silius 1996, 15-

16).

Aikaisemmin äitiys määriteltiin Suomessakin naisen aviollisen aseman kautta, ja käytössä oli käsite au-äiti, viitaten sanamukaisesti avioliiton ulkopuolisen äitiyteen. Avoliittojen lisääntyä käsite on kuitenkin kadonnut kielenkäytöstä.

Au-äiti on must kiehtova ja humoristinen ja vähän syntinen, must se on vähän hauskaa et mä oon au-äiti. Elsa

Angloamerikkalaisissa maissa on käytössä myös oma termi kuvaamaan valitusti yksinhuoltajaksi tullutta äitiä, 'single mother by choice'. Nimitystä käytetään yleensä yli 25-vuotiaista, tietoisesti heteroparisuhteen ulkopuolella lapsen tehneistä äideistä, jotka ovat yleensä hyvin koulutettuja ja hyvätulaisia, keskiluokkaisia naisia. Näillä äideillä on myös pyrkimys toisaalta taistella aviottoman äidin negatiivista leimautumista vastaan, mutta toisaalta etäännyttää itsensä 'toisista' - köyhistä, teini-ikäisistä - aviottomista äideistä (May 2001, 36, Bock 2000). Suomessa yksinhuoltajaäitiys ei ole samalla tavalla negatiivisesti väritynyt käsite, eikä vastaavaa erottautumisen tarvetta ole.

Feministisissä tutkimuksissa käytetään joskus myös nimitystä 'solo mother' (Hobson 1994). Mayn mielestä etuliite 'solo' on 'singleä' parempi, koska se antaa kuvan itsenäisyydestä ja vahvuudesta. Omassa tutkimuksessaan May päätyy kuitenkin käyttämään käsitettä 'lone mother', suomeksi 'yksinäinen äiti', koska käsite toisaalta on lähempänä suomen ja ruotsin¹ yksinhuoltajaäitiä ja toisaalta Mayn tutkimuksen kaikkien äitien kertomukset eivät ole vahvuuden ja itsenäisyyden kertomuksia (mt.). Suomen kielessä ei juuri kuule käytettävän käsitettä 'sooloäiti', mutta yksi tämän tutkimuksen äideistä käytti myös sitä kuvatessaan elämäntilannettaan. Hän ei tosin muistanut, mistä käsite oli peräisin, mutta arveli sen tulevan musiikkiin liittyvien assosiaatioiden kautta.

Joskus kuulee myös käytettävän käsitettä sinkkuäiti (esim. Roos & Rotkirch 1997, 9), mitä testasin joidenkin haastateltavien kanssa. Nimityksestä ei useimmiten pidetty, sillä sen koettiin viittaavan liiaksi 'haku päällä'- olemiseen.

No sinkkuäiti on ehkä parempi nimi silleen, mut sitten toisaalt siitä tulee sellanen olo että hulluna munahaukkana tuolla hyppää koko ajan (naurua), niinko metsästävässä jotain uutta isää tuolle lapselle. Se riippuu vähän fiiliksistä, mikskä

1

Mayn tutkimuksen yksinhuoltajaäidit ovat suomenruotsalaisia ja kirjoittaneet elämäkertansa ruotsiksi.

itteensä sanoo. Helinä.

May (mt, 47) huomauttaa, että mikä tahansa yksinhuoltajaäitiyttä kuvaava käsite sisältää myös oletuksen siitä, että avioliitossa elävä äiti on normi, äiti ilman etuliitteitä. Muut äidit ovat silloin poikkeavia suhteessa normiin, ja tarvitsevat etuliitteen kuvaamaan tilannettaan. Yksinhuoltajuus on ulkoapäin annettu identiteetti, ja naisen omaa kokemusta ja suhdetta lapsiin luonnehtii paremmin äitiys, ilman muita määreitä (mt., 275). Mielestäni nämä huomautukset ovat tärkeitä, ja useampi tämän tutkimuksen äideistä toi esille, ettei katso tarpeelliseksi tai luontevaksi määritellä omaa äitiyttään suhteessa parisuhteessa oleviin äiteihin.

Mut ehkä tos on silleen, et en mää ite aattele itteeni täällä kotona, että mää oon yksinhuoltaja, mut sit jos pitää toisille selittää sitä omaa tilannetta. Itte mää vaan aattelen, että mää oon äiti, tommosen Ruusun äiti, että ei se oo niiku semmonen oma sisimmäinen tunto. Maija.

Merja Ala-Nikkola (1993) käyttää käsitettä *itsenäinen äiti* kuvaamaan äitiyttä ilman välttämätöntä sidosta parisuhteeseen. Myös yksi tutkimuksen äideistä piti tätä kuvaavana omassa tilanteessaan. Itsenäinen äiti myös istuu hyvin suomen kieleen ja sisältää viittauksen tietoiseen valintaan. Se kuvaa mielestäni äitiyttä naisen itsenäisenä mahdollisuutena ja valintana laajemminkin, kuin vain äitiytenä ilman parisuhdetta. Se sisältää myös ajatuksen siitä, että naisella on oikeus oman ruumiinsa ja seksuaalisuutensa hallintaan. Käytän tässä tutkimuksessa käsitettä itsenäinen äiti, tai sitten puhun äidistä, ilman etuliitettä.

Mielenkiintoisin nimi kuvaamaan tietoisesti yksin lapsen tehneen äidin elämäntilannetta oli mielestäni kuitenkin *vapaa äiti*, jonka esitti yksi tutkimuksen äideistä. Aluksi käsite ärsytti minua, sillä se tuntui viittaavan - itseni kannalta negatiiviseen - binariteettiin parisuhteessa elävän ja yksin elävän äidin välillä. Vapaata äitiä voi kuitenkin, kuten itsenäistäkin äitiä, ajatella laajemmin kuin yhden yksittäisen äidin vapautena parisuhteesta. Sen voi ymmärtää vaikka niin, että nykyisin naisella on mahdollisuus äitiyteen vapaasti, ilman sidosta parisuhteeseen ja sitä kautta patriarkaattiin. Naisella on vapaus valita, tuleeko äidiksi vai ei, vapaus äitiyteen. Lisäksi vapaa äiti on käsitteenä mielenkiintoinen suhteessa aiempien vuosikymmenien feministien käsityksiin äitiydestä, olihan äitiys feministien mielestä suurin syy naisen alistamiselle ja naisen vapauden este (esim. Firestone 1970). Vapaa ja itsenäinen äiti kuvaavat myös tutkimuksen äitien kokemuksia oman äitiytensä hyvistä puolista.

Yksinhuoltajaäidin käsitteellisessä pohdinnassaan sekä May (2001, 48) että Lundberg (1996, 214) esittävät yksinhuoltajaäitien välillä vallitsevan hierarkian, joka on tämän tutkimuksen äitien kannalta kiinnostava. Hierarkia ei Lundbergin mukaan perustu koulutukseen, ammattiin tai sosiaaliseen alkuperään vaan äidin patriarkaattisidokseen eli siihen, millainen suhde äidillä on lapsen isään. Mayn mukaan erilaiset yksinhuoltajaäitiyttä määrittelevät käsitteet kuvaavat tätä hierarkiaa. Hierarkiassa ylimpänä ovat silloin lesket, sitten avoliitossa olevat ja eronneet, ja alimpana äidit, jotka eivät koskaan ole eläneet lapsen isän kanssa eivätkä voi tai halua nimetä lapsen isää. Tämän tutkimuksen äidit kuitenkin itse määrittelivät itseään vahvemmassa asemassa olevaksi kuin eronneet naiset, sillä esimerkiksi yksinhuoltajaäiti-käsite liittyi monen äidin mielestä liian helposti sääliänsä, jätettyyn, eron läpi käyneeseen äitiin. Äidit vertasivat usein omaa tilannettaan eronneen yksinhuoltajaäidin tilanteeseen, jonka he mielsivät esimerkiksi taloudellisesti epävarmemmaksi ja henkisesti raskaammaksi.

3. Yksinhuoltajaäiti sosiaalisessa kontekstissaan

Naisen yhteiskunnallinen asema vaikuttaa olennaisesti yksinhuoltajaäitiyden sosiaalisiin ja taloudellisiin edellytyksiin (Millar 1996; May 1999; 2001). Yksinhuoltajaäitiys on ongelma yhteiskunnissa, jotka rakentuvat vahvalle mieselättäjyydelle. Naisen kansalaisuus määrittyy silloin ensisijaisesti vaimo- ja äiti-kansalaisuutena, ei työvoimaan kuuluvana (esim. Millar 1996; Anttonen 1994). Tällaisissa yhteiskunnissa yksinhuoltajaäidin asema on vaikea, ja he voivat olla myös julkisessa keskustelussa moralisoinnin kohteena. Hobson (1994, 176) esittää yksinhuoltajaäidin aseman naisen aseman kuvaajaksi hyvinvointivaltiollisissa käytännöissä. Se määrittää naisen oikeuksia myös perheen sisällä, sillä mitä heikompi yksinhuoltajaäidin asema on, sitä sidotumpi nainen on mieheensä. Hyvinvointivaltion toimivuus olisi silloin mitattavissa sillä, millaiseksi yksinhuoltajaäidin asema muodostuu.

Yksinhuoltajaäidin asema on siis erilainen erilaisissa hyvinvointivaltiossa. Hyvinvointivaltiot eroavat toisistaan esimerkiksi sen suhteen, miten lasten päivähoito on järjestetty (esim. Bryson et al. 1994, 124). Yksinhuoltajaäidin on vaikea osallistua työelämään maissa, joissa äidin paikka on määritelty kotiin ja päivähoitojärjestelmä on puutteellinen. Silloin yksinhuoltajaäidit ovat usein pakotetusti riippuvaisia sosiaaliturvasta, ja saavat helposti osakseen 'sosiaalipummin' leiman (Millar 1996; Edwards & Duncan 1996; McIntosh 1996). Pohjoismaista hyvinvointivaltiota onkin totuttu pitämään naisystävällisenä. Sosiaalipalvelujen, kuten päivähoidon lisäksi pohjoismaisen hyvinvointivaltion sosiaaliturva on luonteeltaan universaalia, eli se kattaa kaikki kansalaiset (Anttonen 1997, 196-201). Suomessa avioliiton ulkopuolella lapsen saava nainen voi kieltää isyyden selvittämisen ilman seuraamuksia. Esimerkiksi USA:ssa yksinhuoltajaäiti joutuu toimeentuloavustusta saadakseen selvittämään perhe- ja aviosuhteitaan (Anttonen 1994, 208). Samoin Iso-Britanniassa äiti menettää osan avustuksistaan mikäli kieltää isyyden selvittämisen ilman "hyvää syytä" (Duncan & Edwards 1997,65, Mayn 2001, 31 mukaan). Kansainvälisesti verraten itsenäisen äitiyden edellytyksiä voi Suomessa pohjoismaisen hyvinvointivaltion vuoksi pitää suhteellisen hyvinä.

3.1. Julkinen keskustelu ja tutkimus sosiaalisen kontekstin kuvastajina

Yksinhuoltajaäitiyden käsittely tutkimuksessa kertoo yksinhuoltajaäitien asemasta yhteiskunnassa. Tutkimus on yleensä painottunut yksinhuoltajaäitiyteen sosiaalisena ilmiönä, ei yksittäisten äitien omiin kokemuksiin. Tutkimuksen painotuksiin vaikuttaa poliittinen ilmapiiri ja yksinhuoltajaäitiyden käsittely julkisessa keskustelussa - tai sen puuttuminen. Näihin taas vaikuttavat yhteiskunnassa vallitsevat perheideologiat sekä naisen asema yhteiskunnassa (May 1999 ja 2001; Millar 1996).

Yksinhuoltajaäitejä ei ole suomalaisessa tutkimuksessa tutkittu kovin paljoa. Vanessa May pohtii kahdessa yksinhuoltajaäitejä käsittelevässä tutkimuksessaan, miksi yksinhuoltajaäitiyttä ei ole tutkittu (mt. 1999 ja 2001). Mayn mukaan yhtenä syynä on se, ettei yksinhuoltajaäideistä olla Suomessa kiinnostuttu julkisessa keskustelussa (1999, 10). Suomalainen sosiaalipolitiikka on historian kuluessa muotoutunut lapsikeskeiseksi, eikä yksinhuoltajuus siten näyttäydy erityisenä ongelmana ja moralisoinnin kohteena (mt.12-17). Esimerkiksi viime vuosina ilmestyneissä isä-poika-kirjoissa (esim. Sinkkonen 1998), joissa pohditaan isättömyyden vaikutuksia erityisesti poikien elämässä, pääpaino on enemmän avioeron aiheuttaman isättömyyden kuin yksinhuoltajaäitiyden vaikutuksessa pojan elämään (May 2001, 32).

Sosiologisessa tutkimuksessa yksinhuoltajaäidit käsitetään yleensä sosiaalisiksi ongelmaksi tai puutteelliseksi perheeksi. Tutkimuksen näkökulma on yleensä yhteiskunnan ja yksinhuoltajaäidien vaikutuksissa toisiinsa, jolloin yksinhuoltajaäidit nähdään ongelmana, sillä heidän uskotaan heikentävän ydinperhettä sosiaalisena instituutiona, heikentävän moraalialia ja olevan rasite kansantaloudelle. Yksilötasolla taas tutkitaan yksinhuoltajuuden aiheuttamaa stressiä tai lasten psyykkisiä ongelmia. Kaiken kaikkiaan näkökulma on yleensä muualla kuin yksinhuoltajaäitien omissa kokemuksissa (May 1999, 1).

Suomalainen yhteiskunta tarjoaa Mayn mukaan erikoistapauksen yksinhuoltajaäitien tutkimukselle, koska naisten asema Suomessa on suhteellisen vahva sekä perheissä että työmarkkinoilla, ja suomalainen hyvinvointivaltio on luonteeltaan universaali. Suomessa siis mieselättäjyydelle ja kotiäitiydelle rakentuva ydinperheideologia ei ole koskaan muodostunut yhtä vahvaksi kuin muissa länsimaissa (May 2001, 22). Nämä ovat samalla myös syitä siihen, miksi tutkimusta yksinhuoltajaäideistä on vähän. Sävyltään suomalainen tutkimus on positiivista tai neutraalia, toisin

kuin brittiläinen tai amerikkalainen yksinhuoltajaäitejä käsittelevä tutkimus. May toteaa, että suomalainen tutkimus yksinhuoltajista on kuitenkin painottunut historiaan ja sosiaaliturvaan, sosiaalipolitiikan vaikutuksiin äiteihin, eikä äitien omiin kokemuksiin (mt., 54-57).

Tutkimuksen painotuksiin vaikuttaa poliittinen ilmapiiri ja erilaisia perhemuotoja koskeva julkinen keskustelu. Yleinen mielenkiinto aiheeseen tuottaa myös tutkimusta. Iso Britanniassa ja Yhdysvalloissa käydään julkisuudessa keskustelua 'alaluokan synnystä', johon yksinhuoltajaäitiys nähdään suurimpana syynä. Julkisuudessa ollaan myös huolestuneita ydinperheen heikkenemisestä. Vuosi 1993 nimettiin Iso-Britanniassa erityiseksi 'yksinäisen äidin vuodeksi' (the year of the lone mother). Julkisuudessa käytiin silloin näkyvää keskustelua sosiaalisten ongelmien, kuten nuorisorikollisuuden synnystä, joihin yksinhuoltajaäitiys nähtiin syynä. Keskustelua pitivät yllä erityisesti konservatiivisten puolueiden edustajat (Roseneil & Mann 1996; Phoenix 1996).

Julkinen keskustelu ja poliittisen ilmapiirin mukaisesti yksinhuoltajaäidit nähdään angloamerikkalaisessa tutkimuksessa sosiaalisena ongelmana. Yksinhuoltajaäitiys esitetään niissä uutena ja nopeasti kasvavana sosiaalisena ilmiönä tai ongelmana, joka luo moraalista paniikkia ydinperheen ja siihen liittyvien arvojen heikentymisestä. Yksinhuoltajaäidit kuvataan myös taakaksi kansantaloudelle, koska he joutuvat riippuvaisiksi sosiaaliturvasta. Suomalaiset tutkijat käsittävät yksinhuoltajaäitiyden päinvastoin pysyvänä ilmiönä yhteiskunnassa, syyt siihen vain ovat muuttuneet (May 1999, 17). Myös suomalaisessa valtavirtatutkimuksessa ollaan kuitenkin kiinnostettu yksinhuoltajaäitien kohtaamista ongelmista, kuten köyhyydestä, huonoista asumisolosta, äitien stressistä ja lasten ongelmista. Yksinhuoltajaperheitä myös verrataan ydinperhe-normiin, ja äitejä kohdellaan yhtenä ryhmänä eikä yksilöinä, joiden elämässä yksinhuoltajuus on vain yksi osa (May 1999, 18). Kuitenkin esimerkiksi köyhyys käsitetään pohjoismaisessa tutkimuksessa johtuvaksi sukupuolesta, naisten huonommasta palkkatasosta, eikä yksinhuoltajaäitiydestä (May 2001, 58).

Mayn omat tutkimukset yksinhuoltajaäideistä käsittelevät äitien taloudellista pärjäämistä (1999) sekä yksinhuoltajaäitiyttä naisten omaelämäkerroissa (2001). Mayn tutkimusten aineistona on ollut laajaan suomenruotsalaisten naisten elämää käsittelevään kirjoituskilpailuun lähetetyt tekstit. Niiden kirjoittajat ovat eri-ikäisiä, eri sukupolvia edustavia suomenruotsalaisia naisia.

Aivan poissa julkisuudesta yksinhuoltajaäidit eivät silti Suomessakaan ole. Tämän tutkimuksen

tekemisen aikana tietoisesti yksin lapsen tehneet äidit esiintyivät medioissa perhemuodon yleisyyteen nähden usein². Kevättalvella 2001 (ja uusintana saman vuoden syksyllä) Tv 2 esitti suosittua sarjaa Terveisiä perheestä. Sarjassa kerrottiin tavallisten perheiden kokemuksista perhettä kohdanneesta kriisistä, ja kuinka siitä selvitettiin. Tv-sarjan jaksoista yksi käsitteli yksin lapsen tehneen äidin perhettä. Parisuhteen ulkopuolella lapsen tehneet äidit esiintyivät myös ainakin kolmen aikakauslehden artikkelissa. Löysin myös vanhemmista Vauva- ja Kaksplus-lehdistä muutamia artikkeleita aiheista. Näissä medioissa valittua yksinhuoltajaäitiyttä on käsitelty melkein aina neutraalissa tai positiivisessa sävyssä. Äitejä kuvataan yleensä hieman sankarilliseen sävyyn raskaassa arjessa kunnostautujina, oman tiensä kulkijoina. Äitien raskaaksi tulemisesta ja lapsen ja isän välisistä suhteista ollaan yleensä kiinnostuneita. Vain yhdessä aikakauslehtiartikkelissa oli myös negatiivisia vihjauksia isättömyyden vaikutuksesta lapseen.

Yksinhuoltajaäitien suhdetta naistutkimukseen äitiyskeskusteluun kuvaan tarkemmin luvussa 3.3., 'Äitiyden monet mahdollisuudet'. Feministit ovat kiinnostuneita erilaisista tavoista ja syistä tulla yksinhuoltajaäideiksi sekä äitien omista kokemuksista (May 1999, 19). Brittiläisessä feministisessä tutkimuksessa pohditaan erityisesti yksinhuoltajaäitiyden ja työssäkäynnin suhdetta. Anglosaksinen hyvinvointivaltion regiimi rakentuu mieselättäjyydelle ja kohtelee naisia ensisijaisesti vaimoina. Yksinhuoltajaäitien työelämään osallistuminen on ongelma järjestelmässä, jossa naiset eivät ole tasa-arvoisia työmarkkinoilla eikä lasten päivähoidon järjestetty. Yksinhuoltajat joutuvat järjestämään lasten päivähoidon lähinnä sosiaalisten verkostojensa avulla. Yksinhuoltajaäitejä tuetaan jäämään kotiin sosiaaliturvan avulla ja pakotetusti siitä riippuvaisina heidät nähdään taakkana kansantaloudelle. Feministisessä keskustelussa kysytäänkin, onko parempi olla riippuvainen miehestä kuin valtiosta? (Millar 1996; Edwards & Duncan 1996; McIntosh 1996).

Brittiläisessä feministisessä tutkimuksessa näkökulmina ovat äitiyden ja perheen ideologioiden muotoutuminen historiassa, yksinäisten äitien asema suhteessa avioliitossa oleviin äiteihin ja yksinhuoltajaäitien asema mieselättäjyydelle rakentuvassa yhteiskunnassa sekä sosiaaliturvajärjestelmien kansainväliset vertailut (Silva 1996). Brittiläinen feministinen tutkimus painottaa sitä, ettei yksinhuoltajaäitiys ole uusi ilmiö eikä siksi luonnotonta tai väärin, amerikkalaisessa feministisessä tutkimuksessa näkökulma on enemmän äitien omista kokemuksista (May 1999,14). Feministisessä tutkimuksessa on myös tutkittu yksinhuoltajaäitiyttä naisen

2

Olen jättänyt medialähteet pois lähdetiedoista siksi, ettei niissä esiintyviä henkilöitä yhdistetä tämän tutkimuksen äiteihin.

valintana (esim. Renvoize 1985; Bock 2000), mutta tutkimusaihe on harvinainen. Suomessa aiheesta on tehty yksi pro gradu -työ (Ylikerälä 1994). Kaiken kaikkiaan yksinhuoltajaäitiyttä naisen omana kokemuksena ei ole tutkittu kovin paljoa, ja usein niin tutkimuksen kuin julkaisuudenkin yksinhuoltajaäitiydestä luoma kuva on stereotyyppinen, joko ongelmia tai naisen vahvuutta korostava..

3. 2. Aviottoman äidin elämänehdot historiassa

Aina ei ole ollut mahdollista tulla tietoisesti äidiksi yksin. Ritva Nätkinin mukaan äitiyttä on pidetty sopimattomana naisille, jotka ovat siveettömiä, itsekkäitä tai liian itsenäisiä. Määritelmien sisältö on historiallisesti vaihdellut, mutta siveettömyys on liitetty siihen, ettei naisen seksuaalisuus ole miesten hallinnassa, ja itsekkyyks/itsenäisyys taas siihen, että naiset ovat tunkeutuneet miesten alueelle ja tavoitelleet miehisiä etuoikeuksia (mt.1991, 13). Vielä 1900-luvun alkuvuosikymmeninä aviottomat lapset kamppailivat sananmukaisesti oikeudesta elämään (em.).

Historiassa avioton äitiys on ollut pahin onnettomuus, jonka nainen saattoi kohdata. Naisen vaihtoehtoja, jos niitä sellaisiksi voi sanoa, oli usein itsemurha, sikiönlähdettäminen, joka myös vaaransi vakavasti oman terveyden, tai raskauden salaaminen viimeiseen asti. Äiti saattoi silloin vetäytyä synnyttämään yksinäisyyteen, jolloin sekä äidin että lapsen henkiin jääminen oli kyseenalaista. Tosin entisaikoina lapsikuolleisuus oli huomattavan yleistä kaikissa yhteiskuntaluokissa. Vuoden 1734 maanlaissa säädettiin sekä lapsenmurhasta että sikiönlähdetyksestä kuolemanrangaistus: mestaus ja roviolla polttaminen. Kuolemantuomio lapsenmurhasta ja sikiönlähdettämisestä säilyi laissa vuoteen 1826 saakka. Silloin rangaistusta lievennettiin, ja tilalle tuli muun muassa Siperiaan karkottaminen. (Jousimaa 1983, 15)

Lapsenmurhat kaikesta huolimatta lisääntyivät 1800-luvun alkupuoliskolla. Vuonna 1861 annettiin keisarillinen julistus asiantilan korjaamiseksi; ei rangaistusta koventamalla vaan auttamalla aviotonta lasta ja äitiä selviämään. Ongelma oli kuitenkin liian moniulotteinen, jotta sitä olisi pystytty vaivaishoidon keinoin korjaamaan. Aviottomat äidit lapsineen olivat vailla elämän henkisiä ja aineellisia perusedellytyksiä. Aviottomien lasten syntyvyys kuitenkin kasvoi viisinkertaiseksi ajanjaksolla 1700-luvun puolivälistä 1800-luvun puoliväliin. Teollistumisen alkaessa 1800-luvun jälkipuoliskolla aviottoman syntyvyyden osuus oli vakiintunut 6-7 prosenttiin koko syntyvyydestä.

Teollistuvan Suomen aviottomat äidit olivat tavallisesti alustalaisia, piikoja ja tehtaantyöläisiä. Jos äiti oli töissä, oli lapsi jätettävä hoitoon. Monesti hoito oli niin puutteellista, että lapsi kuoli. Vielä 1900-luvun alkuvuosiin saakka joka viides avioton lapsi kuoli ensimmäisen ikävuotensa aikana. Jos lapsi jäi eloon eikä äidillä ollut työtä, vaihtoehtona oli kerjuu tai vaivaistalo. (mt., 16-21)

Suhteellinen osuus aviottomina syntyneistä lapsista väheni 1920 - 40- luvuilla, mutta sotavuosien jälkeen aviottomien lasten osuus hetkellisesti nousi. Poikkeusoloissa, sodan ja epävarmuuden aikoina moraali yleensä höltyy (Jousimaa 1985, 47-48). Toisen maailmansodan jälkeen aviottoman äidin ja lapsen asema yhteiskunnassa muuttui. Kun aviottomuus oli vielä ennen sotaa ollut voimakkaasti leimaava asia, tuli nyt jokaisesta lapsesta, aviottomastakin periaatteessa arvokas (Nätkin 1997a, 108).

Kuitenkin vielä 50-60-luvulla yksinhuoltajaäidit nähtiin ongelmäiteinä ja heitä paheksuttiin, vaikka toisaalta heidän odotettiin iloitsevänkin lapsestaan (Kuronen 1989, 84-87). Naisten seksuaalisesta vapautumisesta ja oman ruumiin itsemääräämisoikeudesta alettiin keskustella vasta 1960-70-luvulta lähtien (Ala-Nikkola 1993, 31).

Jo viime vuosisadan vaihteen molemmin puolin alettiin vakavammin keskustella aviottomien äitien ja lasten asemassa, ja 1900-luvun alussa tehtiin ensimmäinen lakiehdotus heidän asemansa parantamiseksi. Lakiesitys jakoi porvariston ja työväestön naiset eri leireihin. Porvariston naiset vastustivat lakia, koska sen nähtiin rikkovan perheen pyhyttä. Laki astui voimaan vasta vuonna 1922, eikä se riittänyt turvaamaan aviottoman lapsen elatusta. Laki oli puutteellisuudestaan huolimatta voimassa vuoteen 1976 saakka. Laissa ei pyritty löytämään lapselle isää vaan elatusvelvollinen, jonka etsiminen oli kunnallisen lastenvalvojan tehtävä. Aviottomista lapsista elatusvelvollinen saatiin vahvistettua noin 70-75 %:lle, mikä ei tarkoittanut, että elatusapu olisi sittenkään toteutunut. (mt., 25-46, 165).

Äitiyden saamisessa naisten hallintaan on naisten omalla yhteiskunnallisella toiminnalla ollut huomattava merkitys, ja siitä puhutaankin naisten käymänä kamppailuna (Nätkin 1997a; Ala-Nikkola 1993). Viime vuosisadan alussa naisliikkeen, ja erityisesti työväestön naisten toiminnalla oli suuri merkitys aviottomien lasten ja äitien aseman parantamisessa (Jousimaa 1983; Ala-Nikkola 1993; Sulkunen 1989; Nätkin 1997a). Aviottomien äitien puolesta toimivat 1900-luvun ensimmäisellä puoliskolla varsinkin Miina Sillanpää ja Martta Salmela-Järvinen (Jousimaa 1983;

Sulkunen 1989; Nätkin 1997a). Yhteiskunnallisen vaikuttamisen lisäksi naisaktivistit saivat aikaan konkreettisia toimia aviottomien lasten ja äitien olosuhteiden parantamiseksi. Merkittävin näistä oli Ensi Kotien perustaminen; niistä ensimmäinen valmistui Helsinkiin vuonna 1942. Ensi Kodit olivat alunperin juuri aviottomille äideille ja lapsille tarkoitettuja (Jousimaa 1983; Sulkunen 1989). Tuolloin keskityttiin lasten ja äitien elämän edellytysten parantamiseen ja painotus oli lapsissa, - jokainen lapsi oli pelastettava elämälle, kuten Miina Sillanpää sanoi (Jousimaa 1983). Kuitenkin työläisnaisliike pyrki parantamaan myös aviottoman äidin elämänoloja, kun porvariston naiset olivat kiinnostuneita vain lapsen hyvinvoinnista.

Avioton äitiys oli viime vuosisadan alussa luokkakysymys myös väestöpolitiikan näkökulmasta. Ydinperheen ja kotiäitiyden ihannointi oli ylempien yhteiskuntaluokkien rakennelma, ja perhe- ja väestöpoliittiset painotukset sisälsivät myös yhteiskuntaluokan ulottuvuuden. Väestöpolitiikan hengessä lasten syntyvyyttä haluttiin lisätä, mutta ei ollut itsestään selvää, että kuka tahansa äiti oli kelpoinen saamaan suuren määrän lapsia. Porvaristo oli huolissaan siveellisyydestä, joka liittyi myös perimän jalostamiseen (Nätkin 1991; 1997a).

Itsenäisen äitiyden tuleminen naisen aidoksi valinnan mahdollisuudeksi on edellyttänyt mahdollisuutta erottaa seksuaalisuus ja äitiys avioliitosta, sekä reproduktion saaminen äitien itsensä haltuun ehkäisymenetelmien kehittymisen, laillisen raskaudenkeskeytyksen ja itsenäisen äitiyden taloudellisten edellytysten kautta. Reproduktiiviset valinnanvapaudet ovat olleet mahdollisia vasta 1970-luvulta saakka, kun raskauden keskeytystä koskevan lainsäädännön uudistumisen myötä abortin saamisen perusteiksi hyväksyttiin myös sosiaaliset syyt vuoden 1970 laissa raskauden keskeyttämisestä. Vuoden 1976 isyyslaki ja laki lapsen elatuksesta antoivat vihdoinkin aviottomalle lapselle oikeudellisen aseman ja paransivat aviottoman lapsen sosiaaliturvaa takaamalla lapselle kunnallisen elatustuen silloin, kun isä ei maksa elatusapua. Isyyslaki antaa naiselle myös mahdollisuuden kieltää isyyden selvittämisen (Ala-Nikkola 1993). Naiselle tuli silloin aviottomasta äitiydestä kieltäytymisen lisäksi myös mahdollisuus valita äitiys ilman sidosta mieheen.

Isyyslain ja lain lapsen elatuksesta lisäksi tärkeä aviottoman äidin ja lapsen taloudellista ja sosiaalista selviämistä edistävä laki oli vuoden 1973 päivähoitolaki, joka paransi olennaisesti myös aviottoman äidin mahdollisuuksia osallistua työelämään (Ala-Nikkola 1993, 172). Naisten "tunkeutuminen miehille alueille" eli työssäkäynti normalisoitui muutenkin eikä liittynyt siten enää leimallisesti köyhyyteen, tai toisaalta uralle omistautumiseen (Julkunen 1994). Tosin Suomessa

naisten osallistuvuus työelämään on aina ollut suurta, eikä porvariston ajama kotiäiti-ihanne vakiinnuttanut asemaansa (esim. Nätkin 1997a).

Tamperelainen lastensuojelutyöntekijä Alpo Lumme (Jousimaa 1983, 46) on luokitellut erilaisia aviottomia äitejä omiksi tyypeikseen jo 1930-luvulla, jolloin avioton äitiys oli vielä naiselle suuri häpeä ja onnettomuus. Luokittelu antaa kuvan siitä, etteivät aviottomat äidit ole silti olleet yhtenäinen ryhmä aikaisemminkaan, mutta menneinä vuosikymmeninä äidin omalla suhtautumisella ja kyvyllä tulla toimeen taloudellisesti on ollut nykyistä suurempi merkitys. Luokittelun tyypit tuntuvat tänä päivänä hauskoilta ja toisaalta karmaiseviltakin, mutta eivät sittenkään aivan vierailta.

1. Uusin tuollainen aviottomien äitien tyyppi lienee itsetietoinen nainen, joka ei erikoisesti halua apua ja tietää, mitä hän tekee. Nämä äidit sulkeutuvat, jopa ylpeilevät lapsestaan.
2. Sureva äiti - taakka tuntuu ylivoimaiselta. Heitä on Hatanpään mielisairaalassa useita.
3. Arkinen sielu, jolla ei ole paljon ihanteita. On itsekin avioton lapsi, eikä ole saanut hoitoa ja kasvatusta, ottaa tilanteen realistisesti sen enempää miettimättä.
4. Ihanteellinen ja toivorikas äiti, joka toivoo toivottominkin hetkinä.
5. Nautintojen vanki, joka tahtoo elämältä ottaa koko rahan edestä. Hän saattaa illalla istua elokuvissa tai tanssisaleissa ja aamulla on jo synnytyslaitoksella vieressään pieni lapsi.
6. Kylmä laskelmoiva äiti, jonka mielestä asia on hoidettu rahalla. Hän kirjoittaa hoidosta vekselin ja maksaa sen jos jaksaa.

Nykyisin naisilla voi sanoa olevan riittävät mahdollisuudet tehdä reproduktiivisia valintoja, sekä juridisessa että taloudellisessa mielessä ainakin silloin, kun raskaus on jo alkanut (Ala-Nikkola 1993). Mutta jos naisella itsellään ei ole ratkaisua raskauden aloittamiseen, hän on eriarvoisessa asemassa kuin (hetero)pariskunnat. Nykyinen lainsäädäntö keinohedelmöityksestä hyväksyy hedelmöityshoidon yksinäiselle naiselle, mutta esitykset lainsäädännön uudistamiseksi tähtäävät siihen, että syntyvällä lapsella pitäisi olla kaksi eri sukupuolta olevaa vanhempaa. Lakiehdotus siis heikentäisi yksinäisen naisen oikeutta päättää lisääntymisestään (Kuosmanen 1996,174). Tällä hetkellä keinohedelmöityshoitoja ei myöskään tehdä muille kuin heteropariskunnille³.

3

Anna-lehdelle (48/2001) antamassaan haastattelussa lapsettomuusklinikan johtaja Rita Sieberg kertoo syyksi sopivien lahjoittajien puutteen. Sperman luovuttajat eivät hänen mukaansa halua lahjoittaa siittiöitä muille kuin heteropariskunnille.

3. 3. Äitiyden monet mahdollisuudet

Äitiys on naistutkimukselle ja sosiaalipolitiikalle sekä pakollinen että kiperä kysymys, kirjoittaa Jaana Vuori (1999). Naistutkimuksessa on pohdittu äidin subjektiuteen liittyviä kysymyksiä, kun taas sosiaalipolitiikassa keskustellaan äidin riippuvuudesta miehestä, perheestä ja hyvinvointivaltiosta. Sosiaalipolitiikan keskeiset kysymykset ovat liittyneet hyvinvointivaltion historiaan, äiteihin ruumiillisina toimijoina ja suhteessa instituutioihin. Äitiyttä on tarkasteltu myös työn ja perheen yhdistämisen suhteen sekä tutkittu, miten naiset kokevat äitinä olemisen (mt. 181). Tämä tutkimus käsittää sekä feministisen että sosiaalipoliittisen näkökulman äitiyteen. Sosiaalipoliittiset käytännöt vaikuttavat naisen mahdollisuuteen valita äitiys ilman miestä sekä elämään ainoana vanhempana lapsiperheessä. Erilaisissa sosiaalipoliittisissa järjestelmissä naisen asema määritellään eri tavoin. Toisaalta naiset ovat myös omalla panoksellaan vaikuttaneet sosiaalipolitiikkaan (Anttonen 1995, 204).

Äitiys liittyy olennaisesti naiseuteen, sillä se on naissukupuoleen liitetty normi, johon naisen on sukupuolensa vuoksi otettava kantaa, olipa hän äiti tai ei (Gordon 1990, 17). Äitiys on naista määrittävä rooli silloinkin, kun nainen ei ole äiti (Woollet 1991, 62). Feministisessä tutkimuksessa on erotettu toisistaan äitiys instituutiona ja äitiys naisten kokemuksena, jolloin äitiyden instituutio nähdään yleensä naista alistavana ja kokemus naisen elämää rikastuttavana tekijänä. Äitiyden instituutioon ja kokemuksen erottaminen on alunperin Adrienne Richin ajatus (1986, alkup. 1977). Äitiyden instituutio on yhteiskunnassa ulkoa päin säädeltyä, ja siihen liittyvät ne normit, joiden puitteissa äidin odotetaan toimivan äitinä. Tällaisia asioita ovat esimerkiksi lasten synnyttämisen ja hoitamisen tavat (Oakley 1986). Äitiyden instituutio käsitetään erityisesti patriarkaaliseksi instituutioksi, jossa miehinen valta määrittelee naisen aseman (Rich, mt.).

Äitiyden instituutio on yhteiskunnallinen ja kulttuurinen ilmiö, jonka rakentumiseen ja säätelyyn vaikuttavat yhteiskunnassa vallitsevat ideologiat ja käytännöt. Ritva Nätkinin (1997a, 250) mukaan äitiys on alati muuttuva, määrittelyn alaisena oleva, kulttuurinen ja historiallinen konstruktio, joka koostuu tavattoman monista suhteista. Äitiyttä ideologisesti määritteleviä tekijöitä yhteiskunnassamme ovat ydinperheinstituutio, psykoanalyttinen kuva äitiydestä ja kristinuskon leimaama äitimyytti (Nousiainen, www-sivut). Äitiyden määrittely vaihtelee historiallisesti, ja äitiys voidaan siten nähdä myös sukupolvittain muuttuvana ilmiönä.

Feministien suhde äitiyteen on ollut kaksijakoista. Varhaisemmassa naistutkimuksessa äitiys näyttäytyy joko naisen yksilöllisyyttä rajoittavana ja kaikkine ruumiillisine ominaisuuksineen jopa vastenmielisenä ilmiönä, tai erityisesti ihannoituna. Shulamith Firestone määritteli synnyttämisen naisten alistamisen suurimmaksi syyksi (1988, 73, alkup. 1970), ja 1970- 1980 luvun feministinen keskustelu ja naistutkimus keskittyikin voimakkaasti äitiyden kritisoimiseen myös Suomessa (Silius, 1996, 9). Jo ennen 1970-luvun äitiyden arvon kyseenalaistavaa keskustelua Simone de Beauvoir (1949, suom. 1980) esitti kriittisiä ajatuksia äitiydestä. 1970- ja 1980-lukujen vaihteessa keskustelun painopiste kuitenkin muuttui. Naisten alistamisen syyksi alettiin nähdä äitiyden ulkoiset ehdot, kun taas äitiyttä sinänsä alettiin tarkastella myönteisenä, jopa ihannoituna kokemuksena naisen elämässä (Vuori 1999, 173). Adrienne Rich (1986) edustaa gynosentristä, äitiyttä ihannoivaa näkökulmaa. Richin mukaan naisten alistaminen liittyy pelkoon, jota varsinkin miehet äidistä syntyneenä ja elämänsä alussa äidistä riippuvaisena tuntevat äitiyttä kohtaan. Äitiys on siis nähty sekä naisen alistamisen syynä että naisen erityisenä voimavarana. Naistutkimuksessa on myös pyritty erottamaan äitiys ja vaimous toisistaan, jolloin naisten alistetun aseman syynä olisikin vaimous eikä äitiys (Johnson 1988).

Nykyisessä naistutkimuksessa äitiyttä ei enää lähestytä ulkoapäin kurjuuden kuvauksen eikä ihannoimisen kautta, vaan äitien kokemuksista pyritään kertomaan naiskeskeisesti, äitien omalla äänellä. Silloin myös äitiyden ambivalenssi tulee tietoisesti pohdittavaksi. Äitiyden ambivalenssilla tarkoitetaan sitä, että äitiys on sekä iloja ja nautintoja että ristiriitoja ja vaikeuksia (Vuori 1999, 174, 180). Kuitenkin naistutkimuksessa ja feminismissä on usein puhuttu lähinnä länsimaisen, valkoisen, heteroseksuaalisessa parisuhteessa elävän ja suhteellisen hyvin toimeentulevan äidin kokemuksista ja elämän ehdoista. Tämä kritiikki on pakottanut pohtimaan äitien välisiä eroja (mt., 170-171). Äitiyttä voi silti edelleen tarkastella äitiyden kokemuksen ja instituution normien kautta. Itsenäinen äitiys on erilaista äitiyttä suhteessa äitiyden instituution normittamaan äidin rooliin, jolloin itsenäisten äitien kertomukset kuvaavat myös äitiyden instituution rajaamia käytäntöjä ja ideologioita. Valinnallaan itsenäinen äiti ottaa kantaa äitiyden instituutioon, ja joutuu perustelemaan normeista poikkeavaa valintaansa.

3.3.1. Marginaalin äitiys?

Mihin äiti sitten naistutkimuksen äitiys-keskusteluissa sijoittuu silloin, kun äiti ei täytä äitiyden instituution normia synnyttämällä 1,7 lasta heteroparisuhteessa, sopivan ikäisenä? Siliuksen & Wreden (1996) erilaisia äitejä ja äitiyksiä käsittelevässä antologiassa *Moderskap - möjligheter och marginaler* (suom. äitiys - mahdollisuuksia ja marginaaleja) äitiydessä voi olla mahdollisuuksia, mutta äitiys voi olla myös marginaalissa. Samoin jotkut äidit tai äitiydet ovat marginaalissa. Marginaaleihin sijoittuvat niin yksinhuoltajaäidit (Lundberg, mt.), lesboäidit (Kuosmanen, mt), kotiäidit (Jokinen, mt) kuin monen lapsen äiditkin (Blomroos, mt.). Muussa tutkimuksessa marginaalissa ovat vaikkapa kodittomat äidit (Granfelt 1998), tai äidit, joiden lapset asuvat isän luona (Nousiainen www-sivut). Tuula Gordon (1994) kysyy naimattomia naisia käsittelevässä tutkimuksessaan, ovatko naimattomat naiset marginaalissa? Minna Rantalaihon mukaan yksinhuoltajaäidit ovat sekä julkisen keskustelun että tutkimuksen marginaalissa (1997, Mayn 2001 mukaan).

Marginaali käsitetään yleensä sivussa tai syrjässä olemiseksi. Marginaalissa on jotain muuta kuin keskellä, normista poikkeavaa (Granfelt, 1997, 80-102). Granfelt kuvaa myös marginalisaation toisenlaista, positiivista määritelmää. Sen mukaan marginaalista voi katsoa valtavirtaa eksoottiselta parvekkeelta. Kun muistelen haastattelutilanteita, niiden tunnelmaan kuuluikin hetkittäin ilkkuminen valtavirran typeryyksille. Marginaali viittaa kuitenkin liiaksi negatiiviseen syrjässä ja sivussa olemiseen, toiseuteen ja poikkeavuuteen, joten en voi lähestyä itsenäisiä äitejä marginaalin äitiyden näkökulmasta. Äidit voivat ehkä olla marginaalissa perhemuotona, normatiivisen ydinperheen rinnalla, eli suhteessa äitiyden instituutioon (Rich 1986). Itsenäiset äidit voivat olla marginaalissa yksinhuoltajinakin, koska tavallisesti yksinhuoltaja on eronnut. Jos näkökulmaksi sen sijaan otetaan äitiyden kokemus (em.), äidit ovat yhtä lailla äitiyden "keskiössä" omassa äitiydessään kuin muutkin äidit. Itsenäinen äitiys, tai yksinhuoltajuus ei siis tee äidistä vanhempana, suhteessa lapseensa mitenkään erilaista. Identiteettinä yksinhuoltajaäitiys on silloin ulkokohtainen määritelmä erilaisesta äitiydestä, ei äitien oma kokemus (vrt. May 2001).

Jos marginaali on jotain erilaista ja poikkeavaa, voi myös mahdollisuus olla poikkeavaa äitiyden instituution normittaman äitiyden näkökulmasta. Ajatus mahdollisuudesta antaa poikkeavuudelle kuitenkin erilaisen, positiivisen ja itse valitun sävyn. Silloin on kiinnostavaa tutkia itsenäistä äitiyttä yhtenä mahdollisuutena äitiydessä. Marginaaliin sijoittamisen sijasta kysytäänkin: Kuinka itsenäinen

äitiys on mahdollista? Kenelle se on mahdollista, ja miksi? Miksi nainen haluaa äidiksi yksin, ja millaista se on? Entä mitä itsenäiset äidit itse kertovat?

Näiden kysymysten ja tutkimusaineiston analyysin perusteella keskeisiksi tutkimuskysymyksiksi ovat muotoutuneet seuraavat:

1. Itsenäinen äitiys naisen mahdollisuutena - mitkä tekijät siihen vaikuttavat, ja miksi nainen haluaa äidiksi ilman parisuhdetta?
2. Kysymys isästä ja isä-kysymyksen suhde vallitseviin sosiaalisiin diskursseihin, erityisesti jaetun vanhemmuuden diskurssiin.
3. Arki itsenäisenä äitinä - oman elämäntavan hyviä ja huonoja puolia.

4. Tutkimuksen toteutus

4.1. Haastattelu tutkimusmetodina

Tutkimusmetodiksi valitsin teemahaastattelun (esim. Eskola & Suoranta 1999, 87). Tutkimusta suunnitellessani mietin myös mahdollisuutta kerätä tutkimusaineisto kirjoitettuna kertomuksina. Teemahaastattelu osoittautui kuitenkin hyväksi tutkimusmetodiksi kahdesta syystä. Ensimmäinen syy on käytännöllinen: haastatteleamalla saa aineiston kerättyä nopeasti ja uskon, että myös äitien on helpompi olla haastateltavina kuin ryhtyä kirjoittamaan, sekä mahdollisen ajanpuutteen että kirjoittamiseen joskus liittyvän kynnyksen vuoksi. Toinen ja tärkeämpi syy on liittyy tutkimuseettisiin kysymyksiin. Haastatteleamalla kerättyssä aineistossa olen henkilökohtaisesti tavannut tutkimukseen osallistuneet äidit, jolloin mielestäni on helpompaa saada tutkittavien oma ääni kuuluville ja välttää omien fantasioiden sijoittamista toisen kertomukseen, varsinkin kun aihe on jollain tasolla omakohtainen (Granfelt 1998, 27, 40, 43).

Tein haastatteluja varten haastattelurungon, joka toimi lähinnä muistilistana teemoista, ja palasin siihen yleensä tarkistaakseni, että kaikki teemat ovat tulleet käsitellyiksi. Haastattelurunko jätti tilaa kertojan omille painotuksille, joten aiheiden käsittelyjärjestys sekä syvyys ja laajuus, millä kukin haastateltava paneutui mihinkin teemaan, vaihtelivat jonkin verran.

Haastatteluissa pyrin noudattamaan feministisen tutkimuksen periaatteita: vastavuoroisuutta, hierarkiattomuutta ja itseohjautuvuutta (Oakley 1988; Ronkainen 1989). Vastavuoroisuuden ja hierarkiattomuuden periaatteet toteutuivat haastatteluissa mielestäni siten, että kerroin haastateltaville, minkälaisista lähtökohdista mielenkiintoni aiheeseen on herännyt. Tämä myös mahdollisti itseohjautuvuutta, sillä moni haastateltava alkoi kertomukseni innoittamana itse kertoa tarinaansa. Olin myös haastattelutilanteissa läsnä omana itsenäni, enkä neutraalina tutkijana. Saatoin esimerkiksi kommentoida jotain kertomuksen kohtaa tai kertoa omia kokemuksiani. Nauhoilla kuitenkin kuuluu pääasiassa haastateltujen ääni, ja aina kertomuksen tihentyessä olin yksinomaan kuuntelijan roolissa.

4.1.1. Tutkimuksen äidit

Pidin matalaa profiilia lähtiessäni etsimään haastateltavia äitejä ja hyödynsin sosiaalisia verkostojani sekä ns. lumipallomenetelmää. Tunsin ennestään kaksi lapsen yksin tehnyttä⁴ naista ja tiesin kolmannen, ja luonnollisesti pyysin heiltä haastattelua, mihin he kaikki suostuivat. Yhden äideistä löysin vihjeen perusteella, ja hänen kauttaan sain kaksi haastateltavaa lisää. Olin yhteydessä paikallisen yksinhuoltajayhdistyksen yhteyshenkilöön ja löysin hänen avullaan yhden äidin. Otin yhteyttä myös valtakunnallisen Yksin- ja yhteishuoltajien liiton puheenjohtajaan Tiina Kaarelaan, joka laittoi laatimani ilmoituksen yksinhuoltajien sähköpostilistalle. Sen kautta minuun otti yhteyttä kolme äitiä, joista valitsin haastateltavaksi kaksi. Näin olin löytänyt yhdeksän haastateltavaksi sopivaa äitiä.

Pyrin siis löytämään äitejä, jotka nimenomaan olivat halunneet lapsen ilman parisuhdetta, eivätkä olleet ajautuneet yksinhuoltajaäitiyteen eron tai vahingossa alkaneen raskauden kautta. Haastateltavia etsiessäni törmäsin aluksi ennakkoluuloon, että tällaisia äitejä voisi olla vaikea löytää, sillä raskaaksi tuleminen tietoisesti parisuhteen ulkopuolella on melko harvinaista, joten tutkimusasetelmaa pitäisi ehkä muuttaa. Löysin kuitenkin sopivan määrän haastateltavia nopeasti ja melko pienellä vaivannäöllä. Aineistossani on vain yksi äiti, jolle raskaus oli vahinko. Otin kuitenkin myös hänen haastattelunsa aineistoon, sillä parisuhde jossa raskaus alkoi, ei ollut varsinainen seurustelusuhde ja päättyi heti raskauden alettua. Lisäksi hän aikoo tehdä seuraavan lapsensa tietoisesti yksin. Samasta aiheesta vuonna 1994 gradun tehnyt Sirpa Ylikerälä sisällytti aineistoonsa myös vahingossa raskaaksi tulleet naiset. Kun kyseessä on suhteellisen pieni kvalitatiivinen tutkimusaineisto, voivat erot aineiston löytymisessä johtua sattumasta tai tavasta, jolla haastateltavia etsittiin. Se voi kuitenkin kertoa myös siitä, että yksinhuoltajuus naisen tietoisena valintana on nykyisin hieman yleisempää kuin muutamia vuosia sitten.

Tutkimukseen osallistuneet äidit ovat syntyneet ajanjaksolla 60-luvun puolivälistä 70-luvun puoliväliin, eli he olivat iältään 24-34-vuotiaita. Keski-ikäni laskin olevan 29 vuotta. Lapsia äideillä oli yhteensä 13. Kahdella äideistä oli useampi kuin yksi lapsi, mutta raskauksista kummallakin yksi oli aloitettu suunnitellusti yksin. Lasten iät haastatteluhetkellä vaihtelivat kolmesta kuukaudesta

4

Puhe lapsen *tekemisestä* tai *hankkimisesta* on hieman ongelmallista, sillä se sisältää oletuksen siitä, että lapsia voisi aina automaattisesti tehdä. Toisaalta lapsen *saaminen* kuulostaa vähemmän tietoiselta toiminnalta, joten puhun lapsen tekemisestä.

seitsemään vuoteen; viisi lapsista oli kaksivuotiaita tai hieman yli, kaksi oli alle vuoden ikäisiä ja loput 4-7-vuotiaita. Keskimäärin äidit olivat synnyttäneet⁵ lapsensa 27-vuotiaana, joka on lähellä suomalaisten ensisynnyttäjien nykyistä keski-ikää 28 vuotta.

Juridisesti kaikki äidit olivat yksinhuoltajia, ja ainoastaan yhden lapsen isyys oli virallisesti tunnustettu. Äidit olivat myös sosiaalisesti yksinhuoltajia, sillä lasten isät eivät juurikaan olleet mukana perheen elämässä. Kaksi isää tapasi lastaan säännöllisemmin, mutta perheen ystäväpiiriin kuuluvana eikä lapsen isänä. Kaksi isistä ei ollut tavannut lastaan. Muut isät tapasivat lastaan epäsäännöllisesti tai olivat nähneet lapsen vain kerran tai pari.

Haastattelemistani äideistä kuusi asui pääkaupunkiseudulla ja kolme muussa keskisuudessa kaupungissa. Äitien koulutustaso vaihteli ylemmästä korkeakoulututkinnosta ammatilliseen tutkintoon. Kolme äideistä opiskeli, kaksi yliopistossa ja yksi ammatillisessa oppilaitoksessa. Äideistä huomattavan moni, yhdeksästä äidistä kuusi, oli taitelijoita tai taidealan opiskelijoita kuva- tai teatteritaiteen alalta. Kolmen muun äidin ammatit olivat kirjastonhoitaja, insinööri ja hoitoalan opiskelija.

Äitien elämäkertojen analyysissaan Ritva Nätkin huomauttaa, että (korkea) koulutus oli usein selittävä tekijä äidin halulle rikkoa normeja (Nätkin 1997a, 211). Elämäkerta-aineiston korkeasti koulutetuilla naisilla oli Nätkinin sanoin “varaa murtaa hierarkioita, lupa olla vähän siveettömiä, lupa erilaiseen äitiyteen, lupa äitiyteen ilman miestä sekä lupa arvostella ammattilaisia ja irrottautua suojeluksesta” (mt.). Tuula Gordonin mukaan (1994, 152-153) taas yksinhuoltajuus on ollut sallitumpaa kaupungeissa eläville naisille. Tämänkin tutkimuksen äidit asuivat kaupungeissa, ja moni heistä oli korkeasti koulutautunut, tai parhaillaan opiskelemassa. Muutaman äidin koulutustaso oli kuitenkin matalampi. Sen sijaan tutkimuksen äideistä moni oli ammatiltaan taiteilija tai opiskeli taidealaa. Kuten Nätkin ei ollut rakentanut tutkimustaan luokkautuvuudelle, en itsekään ollut ennakoanut äitien ammatin merkitystä tutkimuksessa. Aineiston perusteella kuitenkin väittäisin, että kuten korkeasti koulutetuilla, myös taiteellisten ammattien harjoittajilla voi olla enemmän varaa rikkoa normeja - vaikkapa Nätkinin sanoin murtamalla hierarkioita, olemalla erilainen äiti ja äiti ilman miestä. On kuitenkin muistettava, että aineistoni äideistä kaikki eivät ole taitelijoita. Mukana on myös perinteisesti naisvaltaista hoitoalaa, vieläpä matalimmalla koulutustasolla opiskeleva äiti,

⁵ Keskiarvoon on laskettu vain tietoisesti yksin tehtyjen lasten synnytykset.

sekä insinööri, joka mielestäni ammattina sijoittuu kauas sekä taiteilijasta että toisaalta perinteisen naisellisesta hoitoalasta.

Haastattelemiä äidit ovat siis suhteellisen homogeeninen ryhmä sekä iän että ammatillisen taustan suhteen, ja he kaikki asuvat kaupungissa. Lisäksi kaikki olivat pienten lasten äitejä. Äidit eivät siten edusta läpileikkausta eri-ikäisistä, eri sukupolveen kuuluvista ja sosioekonomisesti erilaisista ryhmistä. Haastattelun ryhmän homogeenisyyteen vaikuttaa varmasti aineiston keruutapa pääasiassa internetin sekä sosiaalisten verkostojen välityksellä. Jos kuitenkin tarkastelee aineiston kattavuutta aineiston kylläntymisen perusteella (esim. Mäkelä 1990,52), niin aineiston voi sanoa olevan kvalitatiivisen tutkimuksen aineistoksi tarpeeksi laaja, sillä samat asiat alkoivat toistua haastatteluissa. Niinpä en enää nähnyt tarpeelliseksi haastatella kahta puolisen vuotta myöhemmin tapaamaani äitiä, varsinkin kun myös nämä äidit olivat pienten lasten äitejä, ja toinen heistä oli taiteilija. Aineiston homogeenisyydelle voi olla myös selityksenä se, että valitusti yksin äidiksi tuleminen on keskivertoa yleisempää n. 25-35-vuotiaiden kaupunkilaisten naisten keskuudessa. Se saattaa olla myös hieman yleisempää tiettyjen ammattiryhmien keskuudessa.

Äitien elämäntilanteet suhteessa työelämään ja lapsen hoidon järjestämiseen vaihtelivat siten, että kaksi äideistä oli haastatteluhetkellä äitiyslomalla, heistä toinen oli palaamassa keskeneräisten opintojen pariin syksyllä ja toinen oli aikeissa lähteä jatkamaan oman alansa ammatillisia opintoja korkeakoulututkinnoksi. Kaksi äitiä oli hoitovapaalla, toinen heistä oli palaamassa töihin hoitovapaan jälkeen ja toisen suunnitelmat eivät olleet vielä haastattelun ajankohtana selkiytyneet. Yksi äiti oli periaatteessa hoitovapaalla, mutta käytännössä opiskeli lapsen ollessa yksityisessä päivähoitossa. Neljän äidin lapset olivat päivähoitossa, näistä äideistä yksi opiskeli, yksi oli kokopäiväisesti töissä ja kaksi oli free lance -taiteilijoita.

Moni äideistä oli kiinnostunut erilaisista vaihtoehtoisen elämäntavan muodoista, ja noudattikin niitä omassa - ja lapsen - elämässä. Tällaisia asioita olivat esimerkiksi kasvissyönti, ekologisuus ja vaihtoehtoinen lääketiede. Vaihtoehtoisuus saattoi joskus liittyä myös lapsen ravitsemukseen tai kasvatukseen. Muutama äideistä oli myös yhteiskunnallisesti aktiivinen. Nämä äidit osallistuivat järjestötoimintaan, usein erilaisissa lapsiperheiden, tai äitien ja lasten hyvinvointia edistävissä järjestöissä tai yhdistyksissä. Yksi äideistä sanoi harrastukseksi kansalaisaktivismiin, yksi taas osallistui aktiivisesti politiikkaan. Vaihtoehtoisen elämäntavan muotoja noudattavia äitejä ja yhteiskunnallisesti aktiivisia äitejä oli erityisesti tutkimuksen taiteilijäideissä. Vaihtoehtoisuus ja

aktiivisuus liittyy kaiketi reflektiiviseen ja kriittiseen suhtautumiseen elämään yleensäkin, ja sillä voi tässä mielessä olla jotain tekemistä myös itsenäisen äitiyden kanssa. Kaikki äidit eivät kuitenkaan olleet "vaihtoehtoihmisiä".

Naimattomia naisia, tai yksinhuoltajaäitejä käsittelevässä tutkimuksessa on joskus huomioitu myös naisten seksuaalinen suuntautuminen taustatiedoissa (Renvoize 1985; Gordon 1994; Bock 2000). Omassa tutkimuksessani en pitänyt tarpeellisena kysyä äitien seksuaalisesta suuntautumisesta, eikä se välttämättä tullut äitien kertomuksessa esille. Moni äideistä puhui kuitenkin nimenomaan miehistä puhuessaan parisuhteista, muutama taas kertoi elävänsä selibaatissa. Rajasin tutkittavan ryhmän siten, että lapsi on saanut alkunsa tietoisesti parisuhteen ulkopuolella, mutta en määritellyt parisuhdetta heteroparisuhteeksi.

Tutkimuksen äideistä kahdeksan oli tullut raskaaksi yhdynnässä, ja yksi kotinseminaatiomenetelmän avulla. Tutkimuksessa ei siis ole mukana yhtään lääkärin avulla keinohedelmöitettyä äitiä eikä adoptioäitiä.

Äidit esiintyvät tutkimuksissa peitenimillä, samoin lasten ja mahdollisten muiden henkilöiden sekä kaikkien paikkojen ja maiden nimet on muutettu. Tunnistettavuuden välttämiseksi en liittänyt tähän listaa, jossa olisi ollut äitien ja lasten peitenimet, iät ja ammatit yhdistettyinä toisiinsa. Tutkimuksessa on kuitenkin kuvattu melko tarkasti, minkä ikäisiä ja mitä ammattiryhmiä edustavia äitejä on mukana. Äidit esiintyvät peitenimillä Salla, Tiina, Tuula, Elsa, Päivi, Katariina, Mia, Maija ja Helinä. Useimmat nimistä ovat äitien itsensä keksimiä.

Käytetyissä tekstifragmenteissa olen säilyttänyt äitien puhettavan mahdollisimman autenttisena, mutta poistanut joissain sitaateissa tiheästi esiintyneitä "niinku" ja "tavallaan semmonen" -ilmauksia ja sanojen toistoja, sekä lyhennellyt haastateltavan puhetta ja poistanut yksityiskohtia tunnistettavuuden välttämiseksi.

4.1.2. Haastattelujen kulku

Tein haastattelut lyhyellä aikavälillä maaliskuussa 2001. Suurimman osan haastatteluista tein käytännöllisistä syistä vielä kolmena peräkkäisenä päivänä. Lyhyellä aikavälillä tehdyissä

haastatteluissa on sekä hyvät että huonot puolensa. Haastattelu kysymyksineen, eli kertomuksen viitekehys, säilyy suhteellisen samankaltaisena ja kaikkien kanssa tulee siten käydyksi läpi samat aihepiirit. Kuitenkin myös mahdolliset virheet siirtyvät haastattelusta toiseen, kun haastattelurunkoa ja omaa osuuttaan haastattelun kulussa ei ehdi reflektoida haastattelujen välillä.

Kaikki haastattelut tein haastateltavien kotona - yleensä keittiössä, kahvikupin ääressä. Neljä äideistä oli varannut haastattelulle aikaa lapsen ollessa päivähoidossa ja yksi oli järjestänyt lapselle hoitajan kotiin haastattelun ajaksi. Kolme haastattelua tehtiin lapsen nukkuessa päiväuniaan ainakin osan haastattelun ajasta. Yksi lapsista, joka oli ruotsinkielinen, oli paikalla koko haastattelun ajan. Ajan varaaminen haastattelulle lasten poissa ollessa oli äitien oma ajatus, koska äitien mielestä oli helpompi keskittyä puhumaan kun lapsi ei ollut paikalla. Toisaalta äidit myös saattoivat puhua asioita, jotka olisivat lapsen mielestä voineet olla hämmentäviä, tai kuten yksi äideistä sanoi, lapsesta olisi voinut olla outoa kuunnella äidin puhuvan niin paljon lapsesta itsestään toiselle ihmiselle.

Mielestäni kaikki haastateltavat suhtautuivat minuun enimmäkseen avoimesti ja luottaen. Jonkin verran eroa äitien välillä kuitenkin oli siinä, kuinka intiimejä tai vaikeita asioita he kertoivat minulle. Esimerkiksi yksi äiti halusi puhua joitain lapsen isään liittyviä asioita ennen kuin nauhuri on päällä, eikä puhunut niitä yksityiskohtaisesti nauhalle senkään jälkeen kun olin kertonut, että nauhoja ei kuuntele eikä litteroituja tekstejä lue kukaan muu kuin minä. En yrittänyt houkutelaa äitejä kertomaan mahdollisimman intiimejä tai vaikeita asioita, vaan annoin äitien itse määritellä kerronnan tason. Mielestäni äitien kertomukset saivat näin ne painopisteet, mitkä äitien itsensä mielestä olivat tärkeimpiä.

Haastattelutilanteet kestivät yleensä parisen tuntia ja nauhoitettujen haastattelujen pituus vaihteli tunnista kahteen tuntiin. Litteroituina haastattelujen pituus vaihteli yhdeksästä kahteenkymmeneen sivuun. Litteroin äitien kertomukset sanasta sanaan, mutta omat kysymykseni ja osan kommentteista sekä keskustelujen rönkyilyt kirjoitin lyhennettyinä tai viittasin niiden aiheeseen muutamalla sanalla. Yleensä keskustelujen sivujuonten aiheet koskivat pienten lasten äitiyteen liittyviä asioita kuten synnytystä, imetystä ja yövalvomisia, tai gradun tekemistä ja opiskelua. Ystäväni saattoivat alkaa kertomaan jotain muutakin, gradun aiheeseen kuulumatonta henkilökohtaista asiaa. Ystävieni haastattelut olivat lyhyempiä kuin muiden äitien, sillä moniin asioihin pystyi viittaamaan lyhyesti, koska olimme puhuneet niistä aiemmin.

Kaikki haastattelut sujuivat helposti, olivathan haastateltavat itse vapaaehtoisesti ilman suostuttelua halunneet osallistua. Äidit olivat verbaalisesti lahjakkaita, ja moni heistä kertoi elämästään ja ajatuksistaan värikkäästi ja särmikkäästikin. Muutama äideistä oli antanut aiheesta haastatteluja aikaisemminkin muissa yhteyksissä. Yleensä tunnelma oli välitön ja monesti hauskakin. Kaikilla tuntui myös olevan realistinen käsitys siitä, mitä gradun tekeminen tarkoittaa ja minkälainen merkitys gradulla on, sillä kukaan ei ainakaan avoimesti kyseenalaistanut motiivejani eikä toisaalta asettanut minulle ja gradulleni epärealistisia odotuksia. Graduni tekemisessä haastattelut olivat kaikkein antoisin ja hauskin vaihe.

Kaikkien äitien kertomuksista välittyi pohtiva suhtautuminen aiheeseen eikä yksikään kertomus jäänyt pinnalliseksi tai niukaksi. Äitien puhetapa oli yleensä kantaa ottava ja omaa valintaa perustelevasti puolustava - joskus voimakkaastikin. Puolustavalla en tarkoita *puolustautuvaa*, vaan sitä että äidit halusivat tuoda esille valitsemansa perhemuodon hyviä puolia parisuhteelle perustuvan perheen normin rinnalla. Muutama äideistä pitikin omasta perhemuodostaan puhumista tärkeänä siksi, että oman perhemuodon kaltaista mahdollisuutta ja sen hyviä puolia pitäisi saattaa laajemminkin tietoisuuteen.

Haastattelemani äidit olivat mielestäni paneutuneita haastattelun tekemiseen ja arvostivat osallistumistaan, olivathan he varanneet haastattelulle osan omasta työpäivästään tai siitä omasta ajastaan, mitä pienten lasten äideillä on lapsen nukkuessa. Osa äideistä kertoi tutkimukseen osallistumisen motiiviksi sen, että on ihanaa puhua asioistaan ja järjestää samalla ajatuksiaan, ja muutama jopa kiitti siitä, että sai puhua itselleen tärkeistä asioista. Osa äideistä sanoi osallistuneensa siksi, että halusi auttaa gradun teossa. Haastattelun lopuksi kysyin vielä, onko jotain, mikä on jäänyt käsittelemättä, jolloin äidit saattoivat täydentää kertomustaan.

Mä mietin kauheesti silloin, ku mä kuulin et on tämmönen mahdollisuus, et minkä takii must on niin kauheen kiva puhuu tästä aiheesta, ni varmaan se liittyy just siihen kun kuitenkin nää ajatukset on joka päivä arjessa mukana, muutenkin mietin just silloin, että mitä mä puhun ja mitä mä haluan kertoa, ni kyl must tuntuu et mä oon saanu sen kerrottua. Katariina.

4.1.3. “Kirjota sinne sun graduun että...”

Yksi tärkeä seikka tämän tutkimuksen tekemisessä on ollut se, että kaksi äideistä on hyviä ystäviäni. Tämä on vaikuttanut tutkimuksen kulkuun sen eri vaiheissa. Se on luonnollisesti

muokannut ennakkokäsityksiäni siitä, mitä ajattelin aineistosta löytyvän ja vaikuttanut haastattelurunkoon.

Ystävieni kanssa tutkimusprosessi tavallaan jatkui vielä haastattelujen jälkeenkin, sillä keskinäisessä kanssakäymisessä he usein muun keskustelun lomassa viittasivat gradun aiheeseen, esimerkiksi huomauttaen jonkin elämänsä tapahtuman tai kertomansa asian merkityksellisyydestä myös graduni aineiston kannalta. Metodisesti tutkimukseen on tullut sitä kautta myös jonkinlaista etnografista, havainnoivaa ulottuvuutta, joka tosin kulkee tutkimuksessa "rivien välissä". Vaikka keskustelumme ovatkin olleet tutkimuksessa koko ajan mukana ja vaikuttaneet tekemiini valintoihin ja painotuksiin, se ei kuitenkaan mielestäni liikaa ohjaile tutkimusta kokonaisuudessaan, vaan mukana olevat seitsemän muuta äitiä ovat yhtä lailla läsnä kertomuksineen. Muiden äitien kertomuksissa oli kuitenkin aivan erilaisiakin painotuksia kuin ystäväilläni, jolloin ne muokkasivat temaattisesti aineistoa.

Riitta Granfelt (1998, 43) kirjoittaa naisten kodittomuutta käsittelevässä tutkimuksessaan miettineensä, mitä tutkimukseen osallistuneet naiset ajattelisivat kertomustensa tulkinnasta; siitä, mitä hän tutkijana kirjoitti. Huomasin itsekkin pohtivani tällaisia kysymyksiä varsinkin tutkimuksen teon alkuvaiheessa. Kuten Granfeltilla (mt., 29 - 30), minullakin ajan tuoma etäisyys helpotti tutkimusaineiston lukemista ja tulkintaa. Kertomukset eivät enää palautuneet itsestään selvästi henkilöihin, vaan niitä pystyi lukemaan eri teemojen ja aihepiirien kautta. Näissä tutkimuseettisissä kysymyksissä tutkimukseen osallistuneilla ystäväilläni on jälleen tärkeä merkitys. Kumpikaan heistä ei missään vaiheessa kyseenalaistanut tai epäillyt tekemisiäni, vaan sain heiltä koko tutkimusprosessin ajan täyden luottamuksen.

4.1.4. Äiti ja äiti haastattelutilanteessa

Ronkainen (1989) kirjoittaa sukupuolen merkityksessä haastattelututkimuksessa, kun sekä tutkija että tutkittava ovat naisia. Naiseuden kautta yhteisiä, jaettuja kokemuksia painotetaan feministisessä standpoint-tutkimuksessa, jota myöhemmin on kuitenkin kritisoitu ja korostettu sen sijaan naisten välisiä eroja (esim. Anttonen 1997, 39-45). En itsekään ajattele, että naisena oleminen sinänsä toisi niin paljon yhteistä, että se voisi edistää yhteisymmärrystä ja kanssakäymistä. Omassa tutkimuksessani uskon sukupuolellani olleen kuitenkin merkitystä haastattelutilanteissa

tutkimuksen aiheen vuoksi. Jos miespuolinen graduntekijä olisi haastatellut ilman miestä lapsen tehneitä äitejä, olisi asetelma varmasti ollut erilainen. Kuvittelisin, että miespuolinen haastattelija olisi ainakin joutunut tekemään huomattavan paljon töitä luottamuksen saavuttamiseksi.

Lapsettomalle “opiskelijatytylle” äidit olisivat ehkä myös kertoneet asioista hieman erilaisin painotuksin. Nyt äitien kertomuksiin ei juurikaan sisällynyt kuvailevaa puhetta äitiydestä sinänsä, vaan kertomukset paikantuivat juuri yksinhuoltajaäitiyteen. Sen lisäksi että olen itse pienen lapsen äiti, olen melko saman ikäinen kuin tutkimuksen äidit. Samoin lapseni, haastattelujen tekemisen aikana 1 v 9 kk, on melko saman ikäinen kuin moni tutkimuksen äitien lapsista. Ajattelenkin, että äitiyden kautta jaetuilla kokemuksilla oli haastattelutilanteiden vuorovaikutuksen kannalta enemmän merkitystä, kuin sukupuolella - jokainen pienen lapsen äiti tietää, että vaikkapa leikkipuistossa voi keskustella samanikäisen lapsen äidin kanssa, jonka kanssa ei välttämättä muuten olisi tekemisissä. Äitiyden kautta jaetuista kokemuksista ja yhteisymmärryksestä huolimatta tarkoitukseni ei kuitenkaan ole korostaa samankaltaisuutta tai ymmärrystä, vaan mielestäni tärkeää on myös toisen erilaisuuden, tai kuten Granfelt (1998, 27) kirjoittaa, toisen toiseuden kunnioittaminen.

Äitiyden lisäksi uskon myös sillä olleen merkitystä haastattelutilanteissa, että elän itse parisuhteessa. Tämä on saattanut silotella joidenkin äitien puhetta mielipiteistään parisuhteesta, vaikka enimmäkseen koin, että äidit puhuivat rehellisesti ja kaunistelematta. Joskus kuitenkin tuli tilanteita, että haastateltavana ollut äiti kertoi negatiivisen esimerkin isistä tai ydinperheen äideistä ja lisäsi nopeasti “no se on varmaan poikkeus” tai “onhan niitä erilaisiakin miehiä”.

Äitinä oleminen on haastattelutilanteiden kulun lisäksi vaikuttanut myös tutkimuksen sisältöön, mutta implisiittisesti ja monesti tiedostamattomastikin. Ritva Nätkin (1997b) kirjoittaa äidin ja tyttären näkökulmasta naistutkimuksessa. Tyttären näkökulmasta äitiys näyttäytyy tutkimuksessa yleensä naisia alistavana, miesten säätelemänä instituutiona. Äidin positiosta äitiyttä taas tarkastellaan äitien kokemuksena ja toimintana, jolloin äitiyteen liittyy myös positiivisia asioita. Oma positioni liikkuu näiden näkökulmien välillä. Nätkin käyttää käsitettä ruumiillinen äiti naisesta, joka on synnyttänyt. Olen itse äiti, ruumiillinen äiti, jolloin subjektiivinen positioni äitiyden tarkastelussa syntyy äitiyden kokemuksen kautta. Äitiyttä normittaviin instituutioihin suhtaudun kuitenkin kriittisesti, jolloin katselenkin äitiyttä tämän määritelmän mukaisesti tyttären näkökulmasta.

4.2. Haastattelut kertomuksina

Granfelt (1998, 16) kirjoittaa, ettei tutkijan ole mahdollista tavoittaa perimmäistä ja ristiriidatonta todellisuuden kuvausta. Haastattelussa on aina tietyt tuotantoehdot. Haastattelu siis tuotetaan tietynä ajankohtana ja tietyssä tilanteessa, haastattelijan ja haastateltavan keskinäisen vuorovaikutuksen tuloksena. Sillä on myös tietty tarkoitus. Haastattelun kautta ei voi tavoitella yksiselitteistä ja ristiriidatonta subjektiivista totuutta, vaan eri tilanteissa, eri ajankohtina ja eri näkökulmista katsottuna sama asia voi saada eri tavoin painottuneita tulkintoja, jotka voivat olla toisilleen päinvastaisiakin (mt., 37-38).

Kerroin edellä, että kaksi tutkimuksessa mukana ollut äitiä on hyviä ystäviäni. Ystäväni haastattelut osoittivat konkreettisesti haastattelujen tilannesidonnaisuuden. Kun nauhoitimme haastatteluja, itselläni saattoi olla mielessä jokin aiempi keskustelu, missä mielestäni oli ollut jotain erityistä: koskettavaa, kuvaavaa, dramaattistakin. Kuvittelin, että juuri nämä asiat voisivat kertoa jotain olennaista, ja että ne tulisivat esille haastattelutilanteessa. Näin ei kuitenkaan aina ollut.

Aineistoa analysoidessani päädyin puhumaan aineistosta äitien kertomuksina. Mielestäni kertomus käsitteenä sisältää sen tilannesidonnaisuuden, mikä teemahaastatteluun liittyy. Kertomuksen käsitettä kuvaa myös se, että moni äideistä kertoi omaa tarinaansa ikään kuin huolimatta kysymyksistäni. Tarkoitan tällä sitä, että haastattelutilanteissa minulle tuli usein tunne, että äiti oli valmiiksi jäsentänyt, enemmän tai vähemmän tiedostetusti, kertomuksen omasta yksinhuoltajaäitiydestään, jota hän sitten rekonstruoi puhutuksi kertomukseksi haastattelutilanteessa kanssani (vrt. Granfelt 1997, 41; Hyvärinen 1998, 323). Kertomukset eivät silti ole pelkästään keskustelua oman itsen kanssa, vaan ne ovat myös aina tarkoitettu jollekin yleisölle, jolloin tiedetty tai oletettu yleisö muokkaa kertomusten sisältöä (Hyvärinen ym. 1998, 16).

Sanotaan myös, että kaikkea puhuttua ja luettua voidaan analysoida narratiivisuuden näkökulmasta, kertomuksina. Kaikesta puhutusta ja kirjoitetusta, siis kerrotusta on tällöin löydettävissä tarinamuoto, joka ilmenee juonena (Eskola & Suoranta 1999, 22). Juonellisuutta kuvataan kertomuksesta löytyvän tietynlaisen juonirakenteen kautta. Yksinkertaisimmillaan juonirakenne noudattaa seuraavaa, ihmesadun kaavaa: sankari kohtaa esteen, jonka hän voittaa (Apo 1990, 66-

67). Äitien kertomukset alkoivat kertojan halusta saada lapsi. Joskus halu oli ollut olemassa “aina”, joskus siihen tultiin negaation kautta. Silloin kertoja oli ajatellut, ettei “ikinä tee lasta”, mutta muuttanut mieltään keksittyään, että lapsen voi tehdä ilman sidosta parisuhteeseen. Raskaaksi tuleminen muodosti kertomuksissa huippukohdan - esteen, jonka sankari voittaa, tosin tämän tutkimuksen äitien kertomuksissa raskaaksi tulemiseen ei tarvittu varsinaisten esteiden voittamista - ja sen jälkeen äidit siirtyivät kuvaamaan nykytilannettaan. Kertomuksen lopussa, ja joskus myös alussa, äidit esittivät tarinansa vielä tiivistettynä. En kuitenkaan ryhdy analysoimaan kertomusten juonten muotoseikkoja tämän enempää, vaan keskityn kertomusten sisältöön.

4.2.1. Teemat ja juonellisuus

Kertomuksia analysoidaan tavallisimmin tyypittelemällä samankaltaiset kertomukset tai teemoittelemalla aineisto poimimalla esiin keskeisimmiksi nousseet aiheet (Eskola & Suoranta 1999, 175-185). Olen analysoinut äitien kertomuksia teemojen avulla nostamalla keskeisimmiksi tutkimuskysymyksiksi ne teemat, joita äidit korostivat ja joista äidit puhuivat eniten. Etsin tutkimusta tehdessäni myös erilaisia vaihtoehtoja tyypitellä kertomukset. Äitien kertomukset eivät kuitenkaan jakautuneet luontevasti erilaisiin tarinatyyppeihin, vaan olivat päinvastoin yllättävänkin samankaltaisia monilta osin. Kertomuksia ei voinut tyypitellä esimerkiksi kerrontatavan mukaan positiivisiksi, optimismin ja pärjäämisen, tai negatiivisiksi vastoinkäymisten ja kurjuuden kertomuksiksi (vrt. May 2001). Kertomuksiin liittyi useimmiten sekä positiivisia että negatiivisia asioita, tunteita ja kokemuksia. Kertomusten välillä ei myöskään ollut johdonmukaisia eroja, jos otti lähtökohdaksi esimerkiksi äidin motiivit tulla äidiksi yksin ja äidin kertomuksen nykytilanteestaan.

Vaikkei kertomuksia voinut tyypitellä kokonaisuudessa, niistä oli kuitenkin eri teemojen yhteydessä löydettävissä piirteitä, joita on löydetty äitiyden tarinoista aiemminkin äitien omaelämäkertatutkimuksessa, ja joiden avulla on rakennettu erilaisia *juonimalleja* äitiyden tarinoista (Nätkin 1997a, 197-211). Kerron näistä juonimalleista ja niiden piirteistä tarkemmin seuraavassa luvussa ja kuvaan niiden esiintymistä aineistossa eri teemojen yhteydessä.

Kertomusten tyypittely kokonaisuudessaan olisi kuitenkin ollut tässä aineistossa tyypistämistä; kertomusten moninaisuuden hukkaamista ja ambivalenssin häivyttämistä. Tämä johtuu mielestäni

ennen kaikkea aineiston homogeenisyydestä. Esimerkiksi Mayn (2001) tutkimuksen yksinhuoltajaäidit ovat tulleet yksinhuoltajiksi eri syistä, ja edustavat eri sukupolvia, jolloin varsinkin kertojan sukupolvi vaikutti kertomuksen sisältöön. Mielestäni äitien kertomusten sisällölliset ristiriitaisuudet tekevät niistä myös hyvin todentuntuksia.

4.2.2. Individualistinen ja maternalistinen juonimalli äitien kertomuksissa

Ritva Nätkin (1997a, 192-211) on jakanut äitien omaelämäkertojen juonet *familistiseen* ja *maternalistiseen*, sekä kolmantena, mutta Nätkinin mielestä lähinnä teoreettisena konstruktiona *individualistiseen* juonimalliin. Lähtökohtana tyypittelyssä on juonen kohdat, joissa kertoja ilmaisi olleensa aktiivinen tekijä. Se tapahtui hänen mukaansa kolmessa eri asiassa: kertojan valitessa miestä, kertojan edistäessä lapsen hyvää ja kertojan kommentoidessa omaa etuaan ja hyvinvointiaan (mt. 197). Juonimallien vaihtelua selitti äidin suhde mieheen. Myös omassa aineistossani juonimallien piirteet ovat havaittavissa samoissa asioissa, sillä erotuksella että miehen valinnan tilalla on naisen päätös tulla äidiksi yksin, ja siihen vaikuttaneet syyt.

Sekä maternalismilla että individualismilla on käsitteinä muitakin merkityksiä, kuin tässä juonimallien niminä käytetyt. Maternalismilla tarkoitetaan esimerkiksi yhteiskuntapolitiikan äitiyspainotuksia tai toisaalta naisen toimintaa rajoittavaa äitiyskeskeisyyttä (Nätkin 1997a). Individualismi taas voi tarkoittaa modernisaatioon liittyvää oppirakennelmaa, joka korostaa riippumattomuutta ja itsensä toteuttamisen vapautta, ja naistutkimuksessa erityisesti naisen itsenäistymistä (mt., 32-33). Individualismi ja familismi ovat myös perhetutkimuksessa käytettyjä käsitteitä, joilla on tarkoitettu toisilleen vastakkaisia perhekäsityksiä (Jallinoja 1983). Tässä käytän maternalismin, individualismin ja familismin käsitteitä vain niissä merkityksissä, jotka Nätkin (mt.) on niille antanut äitien omaelämäkertaa-aineiston juonimallien kuvauksessa.

Familistinen juonimalli on perhekeskeinen, perhekokonaisuutta ja avioliittoa koossapitämään pyrkivä malli. Maternalistisessa juonimallissa pyritään äidin ja lapsen kiinteään suhteeseen ja sulkemaan mies pois, yleensä konfliktin kautta. Voisi sanoa, että familistisessä mallissa lapsen koti on puolisoitten välisessä suhteessa, maternalistisessa taas äidin hyvinvoinnissa. Individualistisen juonimallin Nätkin laittaa sulkumerkkeihin - se on Nätkinin mukaan niin teoreettinen ja epäyhdenäinen, että sitä voisi kutsua paremminkin pyrkimykseksi irrota kahdesta edellisestä. Siinä

pyritään *yksilöllisyyteen* eli *individuaatioon* monella tapaa: irrottautumiseen suvusta, naisen (ja lasten) pyrkimykseen irrottautua miehestä, ilman konfliktiakin, naisen pyrkimyksenä irrota sekä miehestä että lapsista tai kaikkien perheenjäsenten, jopa lasten yksilöllisyyden korostamisena. (em. 1997a, 192-211). Toisessa yhteydessä Nätkin (1995, 71) sanoo, että maternalismi ja familismi ovat selvästi individualismin vastaisia positioita. Mielestäni tämä ei kuitenkaan estä maternalististen ja individualististen piirteitten esiintymistä samassa kertomuksessa. Ymmärrän sen paremminkin osoituksena äitiyden kertomusten ambivalenssista.

Familistinen juoni, perhekeskeisenä ja avioliittoa koossapitävänä, jää tämän tutkimuksen äitien kertomuksista luonnollisesti pois. Tosin perhekeskeisyys ja avioliiton koossapitäminen oli muutamien äitien kertomuksissa esillä, mutta mielikuvana ideaalisesta tilasta, joka ei (vielä) ollut toteutunut omassa elämässä, tai joka oli ehkä liian ideaalinen ollakseen totta kenenkään elämässä.

Nätkin esittää `teoreettisen ja epäyhtenäisen` individualistisen äitiyden juonen piirteitä vain yksilöllisyyden pyrkimyksinä, irrottautumisen kautta. Tämän tutkimuksen äitien kertomukset voisivat kuitenkin kuulua juuri tuon individualistisen tarinan otsikon alle, sillä niissä on irrottauduttu miehestä ja parisuhteesta, ja valinnassa korostui nimenomaan yksilöllisyys, koska se yleensä nähtiin itselle sopivana ratkaisuna. Muutamilla äideistä oli myös jossain määrin pyrkimyksiä irrottautua muutenkin sovinnaisesta tavasta elää. Äideistä useimmat eivät kuitenkaan eksplisiittisesti puhuneet pyrkimyksestään yksilöllisyyteen, irrottautumiseen tai varsinkaan normien rikkomiseen, jonka moni heistä jopa kielsi. Kuitenkin äidit olivat konkreettisesti tehneet ratkaisun, joka irrotti heidät äiteinä normatiivisesta, parisuhteesta toteutuvasta äitiydestä. Nätkinin antamia vihjeitä seuraten heidän kertomuksiaan voi siten lukea individualistisen äitiyden kertomuksina, joissa myös maternalistiset piirteet olivat usein esillä.

Individualismi liittyi useimpien äitien kertomuksissa teemaan halusta tulla äidiksi yksin. Maternalismi taas liittyi isä-kysymykseen sekä äitien arkeen lastensa kanssa. Maternalistiset piirteet äitien kertomuksissa nousivat esille erityisesti silloin, kun äidit Nätkin sanoin "edistivät lapsen hyvinvointia". Äidit perustelivat varsinkin isän puuttumista perheestään lapsen hyvinvoinnin kannalta: kun äidillä on hyvä olla itsenäisenä äitinä, se merkitsee myös lapsen hyvinvointia. Jos perheessä olisi isä, olisi olemassa riski parisuhteen ongelmista tai jopa erosta, mikä olisi riski myös lapsen hyvinvoinnille.

Jos pysähdytään individualistisessa äitiyden tarinassa Nätkinin mainitsemaan irrottautumiseen, Elsan kertomuksessa on tietoisia piirteitä individualistisesta äitiyden tarinasta. Elsa pyrkii irrottautumaan paitsi äitiyttä normittavasta ydinperheinstituutiosta, myös monista muista normeista:

Mua ahdistaa hirveesti, mul on joku oikeen erityinen vastenmielisyys semmost tavallista perhekuvioo kohtaan, tää on varmast syy siihen, miks mä en seurustele. Et mul on niinku, mä en millään haluais olla jonkun vaimo. (...) Mä en tiedä, tää on tietysti varmaan joku mun oma trauma, et mul on monia muitakin asioita, jotka on niiku normeja ja jotka on tavallista, niin on semmonen vastenmielisyys, että ei niinku halua tehdä niinku muut. Ja hävettää, jos mut saadaan kiinni tekemästä jotain niinku kaikki muut tekee (nauraa). Et esimerkiks jos mä seurustelisin, ni sit mul ois kauhee kiire selittää ihmisille jotenki että, mun mieheni on kuitenkin homo (nauraa)! Tai jotain että, me asutaan erikseen, niinku jotenki järjestää asiat toisin.

Ja se, mä itselleni selitän sitä sillä tavalla, et koska mun mielestä meiän yhteiskunta on hirveen sairas ja ihmisillä on paha olo ja me ollaan niinku tosi viassa, niin kaikki mikä pitää yllä tätä rakennetta on niinku pahasta ja kaikkien pitäis ihan periaatteen vuoksi etsiä erilaisia ratkasuja ihan vaan vaikka umpimähkään toivoen, että sitten löytää jotain.

Kaikkein kauimpana Elsan tietoisesta normeista irrottautuvasta kertomuksesta on aineistossa Tiinan kertomus. Tiina on myös, toisin kuin muut äidit aineistossa, sekä tietoisesti yksinhuoltaja että eronnut yksinhuoltaja, sillä hänellä on nuorimmaisensa lisäksi kaksi lasta entisestä avoliitosta. Tiina on painokas sanoissaan siitä, ettei halua rikkoo normeja, eikä olla erilainen. Sen sijaan Tiinan tarinassa korostuu vahvuus äitinä olemisessa, perheen tärkeys, oma ja lasten hyvinvointi. Nätkinin (mt.) mukaan maternalistinen juonimalli on juuri yksinhuoltajaäitien kertomuksille tyypillinen, ja siihen sisältyy oman hyvän äitiyden, lasten hyvinvoinnin ja vaikeuksista selviämisen korostaminen. Korostunutta maternalismia Tiinan kertomuksessa oli myös ammatillisen äitiyden ajatus, sillä Tiinan haaveissa oli myös sijaisäitinä toimiminen (Nätkin 1995, 75). Vaikka Tiinan kertomuksessa oli vähemmän ambivalenssia ja enemmän oman hyvän äitiyden korostamista kuin tutkimuksen muilla äideillä, Tiinan kertomus oli kuitenkin varsin todentuntuinen. Superäitinä tai marttyyrina ei Tiinakaan kuvannut itseään, vaan joskus oli pakko myös "päästä nollaamaan".

No siis se että vanhemmalla itellään on hyvä olla ja sillä on voimia olla niitten lasten kanssa. Jos mä en ois itteni kanssa tasapainossa, niin mä en pystyis ohjaamaan tai kasvattamaan noita mun lapsia. Et jos mun elämänarvot ei ois kohdallaan ja ei ois sellaista sisäistä rauhaa itellään, ei se sen suuremmista asioista mun mielestä oo kyse. Että se että ymmärtää, mikä elämässä on tärkeintä. *Mikä sitte on tärkeintä elämässä?* Perhe. Siis se että perheellä pitää olla just sellanen oikea hyvinvointi. Se että mä viihdyn tässä missä mä olen. (...) Mä oon joutunu sossussa käymään sen takia kun meillä käy kodinhoitaja kun mä korvaan koululle tunteja kaks kertaa viikossa, meil on kaks eri ihmistä käyny, niin molemmilta oon kuullu sen, että huomaa kuinka mä oon paneutunu lasteni elämään. Että mun lapset osaa leikkiä, niinku keksiä leikkejä

mitä nykyisin lapset ei kuulemma osaa kun ne istuu tietokoneen ääressä. Ja silleen on tullu palautetta.

(...) Mää joskus haaveilen punasesta tuvasta ja hevostallikin olis siinä pihassa ja sitte sijaislapsia omien lisäksi ja semmonen mies, jonka ei tarvitse olla koko ajan kotona vaan voi tehdä keikkatyötä tai... ei sen tarvii siinä aina olla, että tulee kotiin kello 16 ja lähtee seuraavana aamuna töihin. Tiina.

Elsan ja Tiinan kertomukset toimivat juonimallien piirteistä esimerkkeinä, koska juonimallien piirteet korostuivat niissä kaikkein selkeimmin. Ne edustavat aineiston kertomuksissa vuorottelevaa kahta tarinatyyppeä kaikkein puhtaimpina.

5. Itsenäinen äitiys naisen mahdollisuutena

5.1. Itselle sopiva ratkaisu

Kun nainen tekee lapsen omasta halustaan yksin, sille yleensä odotetaan jonkinlaista selitystä. Perhemuotojen moninaistumisesta huolimatta naisen rooli on edelleen normittunut pysyvässä heteroparisuhteessa toteutuvaksi äitiydeksi, sillä niin lapsettomien, vakiintuneessa parisuhteessa elävien naisten kuin lapsen parisuhteen ulkopuolella tekevien naisten odotetaan selittävän ratkaisuaan. Molemmat poikkeukset tulevat lisäksi usein leimatuksi itsekkäiksi: itsekäs on siis yhtä lailla lapseton, parisuhteessa elävä nainen, kuin heteroparisuhteen ulkopuolella lapsen tekevä nainen. Naisten halua tulla äidiksi pidetään luonnollisena, sisäsyntyisenä ja itsestäänselvyyttenä, mutta jos nainen ei täytä äitiyden instituution normittamia ehtoja, halulle tulla äidiksi oletetaan muita, itsekkäitä tai muuten negatiivisia syitä. Tällaisia ovat esimerkiksi oman tarvitsevuuden tai arvostuksen saavuttaminen. Yksin lapsen tekevän naisen halulle saada lapsi ajatellaan siis olevan erilaisia syitä, kuin parisuhteessa elävän (Richardson, 1993, 62-86). Jean Renvoizen (1985) mukaan yksin lapsen tekevä nainen saattaa ihmisten mielipiteissä olla paitsi itsekäs, myös miesvihaaja, perverssi ja vastuuton. Kuitenkin yksin lapsen tekevä nainen voi saada osakseen myös ihailua erityisen rohkeutensa vuoksi. Suomessa yksinhuoltajaäiteihin suhtaudutaan sallivammin kuin angloamerikkalaisissa maissa, mutta tutkimusta tehdessäni törmäsin usein itekin ihmisten kannanotoissa ajatukseen, että lapsen tekeminen yksin on itsekästä, tai jotenkin kummallista.⁶

Et tietyllä tavallahan tää on tietynlainen protesti myös, tätä miehistä yhteiskuntaa vastaan. Ei mitenkään tietoinen, eikä silleen että mä sitä niinku koskaan ääneen sanoisin kapakkakeskustelussa, että "eihän teitä miehiä tarvita mihinkään", muuta kuin puolileikilläni ja tosi hyvälle tuttavamiehelle. Mut tota siis kyllä, ja mä luulen et ku tällasen ratkasun tekee, ni täytyyhän siinä olla jonkunlainen suhde tähän niinku naiseuteen ja naisasiaan. Katariina.

Lapsen tekeminen tietoisesti yksin esitetään joskus myös irtautumisena patriarkaatista (May 2001, 36), tai miehisestä maailmasta (Ala-Nikkola 1993). Itsenäisen äitiyden taustalla olisi silloin

6

Kerroin edellä, että yksin lapsen tehneet naiset ovat esiintyneet aika ajoin medioissa. Seurasin gradun aihe mielessäni tv-ohjelman tai jonkin lehtiartikkelin jälkeistä keskustelua aiheesta internetin äideille ja lapsiperheille tarkoitetuilla foorumeilla. Ihmisten reaktiot yksin lapsen tekeviä naisia kohtaan olivat usein hämmäntävän yksioikoisia ja jopa aggressiivisia. Ratkaisua pidettiin tällaisissa kommentteissa "itsekkäänä" ja "lasta kohtaan vääränä". Myös siitä oltiin huolestuneita, millaisen miehen ja naisen mallin lapsi saa. On kuitenkin muistettava, että internetissä anonymisti esitetyt mielipiteet kuvaavat vain yhden, pienen ryhmän suhtautumista, ja anonyymiteetti mahdollistaa esimerkiksi sen, että sama henkilö voi kirjoittaa useamman kommentin.

ideologisia perusteita. Olin myös omassa tutkimuksessani kiinnostunut, onko itsenäisen äitiyden valinnan taustalla feministisiä ajatuksia. Mielessäni oli kai jonkinlainen analogia Tuula Gordonin (1990) tutkimiin feministiäiteihin, joille äitiys oli usein erityisesti pohdittua, onhan valitusti yksin vanhemmaksi tuleminen yhtä lailla erityistä pohdintaa edellyttävä ratkaisu. Olin kiinnostunut äitien suhteesta feminismiin myös siksi, että äitiys on yksi feministisen keskustelun suurista kysymyksistä, ja myös yksinhuoltajaäitiyttä on tutkittu feministisistä näkökulmista. Feministit myös puhuvat naisten oikeuksista tehdä reproduktiivisia valintoja (Silius 1996, 22). Ideologiset ajatukset eivät kuitenkaan liittyneet valintaan tulla itsenäiseksi äidiksi, vaikka nykyisessä elämäntilanteessaan muutama äideistä pitikin, yllä olevan Katariinan sitaatin lailla, oman tilanteensa merkitystä tärkeänä myös naiseuden kannalta. Suhde feminismiin oli myös kaksijakoista. Feministiksi tunnustautui äideistä varauksetta muutama, muutama taas pienellä varauksella, koska feministi on usein haukkumasana, ja liittyi äitien mielessä miesten vihaamiseen. Yksi äideistä ei missään tapauksessa ollut feministi juuri siitä syystä, että yhdisti sen miesvihaajaan. Yhdelle äidille koko sana ei merkinnyt mitään, kaksi taas ei osannut sanoa, koska ei oikein tiennyt, mitä feminismillä loppujen lopuksi tarkoitetaan. Äidit eivät siis liittäneet feminismiä eivätkä toisaalta itsenäisen äitiyden valintaansaakaan naiseuteen tai naisen asemaan silloin, kun puhuttiin syistä tulla äidiksi ilman parisuhdetta. Äitien puheesta välittyi myös feminismi- ja feministi-sanojen huono kaiku Suomessa (Julkunen 1999; 2001). Naiseuteen liittyviä pohdintoja ja perheen sukupuoliroolien pohdintoja varsinkin suhteessa kotitöihin tuli äitien kertomuksissa esille muissa yhteyksissä, kuten mahdollisuudessa saada lapsi yksin ja isättömyyteen liittyvissä kysymyksissä äidin ja lapsen hyvinvoinnin kannalta.

Naisen äidiksi tuleminen halua - tai siitä kieltäytymistä - ja äitinä olemista selitetään usein naisen oman äitisuhteen kautta (esim. Hurri 1991). Eeva Jokinen (1996a, 51- 68) kirjoittaa äitiyden toistosta ja muuntelusta, äitiydestä kieltäytymisestä ja korjaavasta äitiydestä. Korjaavan äitiyden kertomus syntyy, kun naisen oma lapsuus on ollut puutteellinen, monessa merkityksessä, mutta nainen silti ehdottomasti haluaa lapsia. Omassa äitiydessään naisella on kuitenkin halu toimia toisin kuin oma äiti - korjata äitiyttä. Jokisen äitien omaelämäkertatutkimuksen aineistossa yleisin tarina on korjaava äitiys. Olin kuvitellut, että korjaavan äitiyden tarinoita löytyisi omastakin aineistostani. Itsenäistä äitiyttä perusteltaisiin silloin negaation kautta, halulla toimia toisin kuin oma äiti. Ehkä äidit olisivatkin kertoneet useampia korjaavan äitiyden tarinoita, jos olisi puhuttu äitiydestä sinänsä. Itsenäisen äitiyden valintaan korjaava äitiys ei kuitenkaan liittynyt. Aineistossa oli vain yksi tarina, jossa itsenäiseen äitiyteen oli päädytty juuri korjaavan äitiyden kautta.

Mulla on ollu semmoinen esikuvakin, jos sitä sellaseksi voi sanoa, että mä oon nähny mun omien vanhempien parisuhteessa sen, että se ei oo ollu niitten ihmisten tahto ja valinta, ja etenkään mun äitin. Äiti on nähny, että sen on ollu pakko mennä naimisiin, koska se on tehny 17-vuotiaana aviottoman lapsen, ja silloisessa Suomessa, vuonna 63, ei tuolla Kainuun perukoilla katottu sitä hyvällä silmällä. Että se oli kauhee synty ja mun äiti oli niinku kaikkien silmissä huora. Eikä se voinu lähtee sieltä pikkupitäjästä oikeen minnekään pienen, vastasyntyneen lapsen kanssa, sen oli niinku pakko jäähä oottamaan sitä miestä joka vie sen pois, korjaa niinku. Ja mun isä on kokenu itsensä suunnilleen joksku pelastavaksi ritariksi siinä. Et se on niinku edelleen, mun isä on joku voittajahahmo siinä. Tai siinä on selkeesti näkyvissä sellanen asetelma, että ne ei oo menny, etenkää mun äiti, omasta halusta.(...) Mä oon miettiny sen jälkeen kun Joonas synty, et on mulla ollu aika voimakas esikuva ja tavallaan kasvatuskkin mun äidin kautta, joka on mulle sanonu useampaankin otteeseen, että jos hän ois saanu valita niin hän ois tehny lapset, mutta hän ei missään nimessä ois halunnu miestä siihen elämään. Ja sit siin on tavallaan ehkä halu näyttää omalle äidilleen, että kyllä tää elämä onnistuu tälleen ihan itekseenkin (nauraa). Ja ehkä muillekin ihmisille, et ei se niiku vaadi aina sellasta, et voi valita sen *oman* itelle sopivan tyylin. Salla.

Oman äidin merkitys tuli joskus esille myönteisenäkin esimerkkinä: äiti oli ollut ei-perinteinen ja itsenäinen, tai äidillä oli feministisiä ajatuksia siitä, että nainen voi tehdä mitä itse haluaa. Äideistä kaksi oli kasvanut avioeron jälkeen yksinhuoltajaäidin perheessä ja yhden isä oli ollut äidin lapsuudessa vuosiakin työmatkoilla. Äidit eivät kuitenkaan pitäneet omaa äitiään esimerkkinä yksinhuoltajaäidin pärjäämisestä, vaan pohtivat paremminkin parisuhteiden riskejä. Sen sijaan yksinhuoltajaisän kanssa kasvanut äiti näki omassa äidissään esimerkin erilaisesta, ei-perinteisestä äidistä. “Varmaan sillä on merkitystä, mutta ei niin että sen tiedostaisin”, oli useimpien äitien ajatus oman äidin merkityksestä valinnalleen. On ehkä yllättävää, etteivät äidit myöskään selittäneet valintaansa, eivätkä edes negatiivisia käsityksiään miehen roolista perheessä oman isäsuhteensa kautta, kuten esimerkiksi Renvoizen (1985, 138-139) tutkimuksen äidit. Vain yksi äiti selitti omien parisuhteidensa epäonnistumista myös isänsä alkoholismilla.

Ne jotka mut tuntee ja tietää minnoinen mä olen, ni ne näkee heti sen, et toi on hirveen Elsamainen ratkasu. Että olivat ne sitten samaa mieltä tai ei, ni ei se oo mitenkään kummallista ja turha alkaa niiku mulle siitä, tai sais koko mun persoonani kieltää ja elämäntapani ja kaiken. Elsa.

Kuten Salla ja Elsa, myös muut äidit korostivat oman, itselle sopivan tyylin löytämistä. Vaikka äidit eivät juurikaan puhuneet feministien tavoin naisen oikeudesta äitiyteen omalla tavallaan, äidit kuitenkin korostivat mahdollisuutta valita sellainen perhemuoto ja elämäntyyli, mikä itselleen parhaiten sopii.

5.1.1. ”Mun kokemus sanoo, että mulla ei oo parisuhteita”

Äitien kertomuksissa itsenäiseksi äidiksi tuleminen liittyi ennen kaikkea kahteen asiaan: elämään ilman parisuhdetta ja haluun saada lapsi. Kirjoitin äitien kertomusten juonimallien yhteydessä individualismista, pyrkimyksestä yksilöllisyyteen ja ehkä normien rikkomiseenkin totutuista roolimalleista irtautumisen kautta. Elsan, Tuulan, Helinän ja Sallan kuvaukset halustaan tulla äidiksi yksin korostavat individualismia. Perinteinen, parisuhteen varaan rakentuva perhemalli oli jotain, mikä ei sopinut äitien omaan elämäntapaan. Sovinnaisista roolimalleista irrottautumisen kautta äidit olivat pystyneet löytämään oman tapansa tulla vanhemmaksi.

Mä en oo ikinä esimerkiks varsinaisesti seurustellu, sitoutuminen on mulle sellanen vieras ajatus. En tiedä miksi, se on vaan semmonen mikä ei oo koskaan kiinnostanutkaan. Ja sen takia mä en niinku ajatellu myöskään, mä liitin sen lapsen hankinnan, kauheen tälleen konservatiivisesti ajatellen, mä pidin sitä itsestään selvyytänä, se oli vaan se malli mikä oli, ei ollu ikinä tullu ajatelleeks et vois olla toisin. Et se liitty siihen perheen hankkimiseen, et laps sit mies, niin edespäin, et ei mulle. Sit jossain vaihees mä oivalsin niiku että, nii-i, että joo... kylhän se laps nyt tietysti, eihän sitä miestä välttämättä tarvii siihen (naurua). Mut ei mul siltikään sillee, et en mä miehiä haluu niiku poissulkee, siis lapsentekoprosessista, en tietenkään niin ajattele... Mut se niiku, mikä mulle ois sopinu. Tuula.

Ehkä se liittyy eniten siihen, että mun seurustelusuhteet on semmosia, pisin on niiku kaks kuukautta. Tai se on aina se kahen kuukauksen raja, jonka jälkeen mulla naksahdaa päässä ja mä en niiku kestä sitä. Että joku tavallaan tulee mun reviiille, joku mies. (...) Ehkä se liittyy siihen kuitenkin, että mä halusin lapsen. Mut se päätös ei ehkä ollu niin tietonen, että mä... harrastin seksiä ilman ehkäisyä, että se oli vähän semmosta koko ajan, että jos nyt napsahdaa, nii sitte tulee. Helinä.

Mä en vaa oo pystyny kuvittelemaan, että mulla ois parisuhde. Tai semmonen niinku vanhemman kaavan mukaan, että mä tapaisin jonkun ihmisen ja sitten me mentäs kihloihin ja sitten me mentäs naimisiin ja sitten me opiskeltas ja opinnot loppuu (naurua). Mä en vaa oo nähny itteeni sellasessa tilanteessa vaikka ei se mikään totaalisen poissuljettu mahdollisuuskään ollu. Salla.

Amerikkalaisen Jane D. Bockin (2000) tutkimuksen yksinhuoltajuuden valinneille äideille tavoite löytää ”se oikea” oli ollut ensisijainen, ja kun sopivaa miestä ei ollut löytynyt, äidit kuitenkin halusivat jatkaa elämää, vaikka yksin. Myös Renvoizen (1985) tutkimuksen äideistä suurin osa haaveili edelleen ”siitä oikeasta”. Oman tutkimukseni äideillä halu parisuhteeseen vaihteli. Jotkut äideistä toivoivat tulevaisuudelta hyvää parisuhdetta, tosin epäillen joskus toivetta idealistiseksi. Äideillä saattoi olla kaipausta romanttiseen rakkaussuhteeseen tai toiveita siitä, että seuraava lapsi

voisi syntyä parisuhteessa. Toiset äideistä taas eivät pitäneet parisuhdetta tarpeellisenä tulevaisuudessakaan. Haastatteluhetkellä äideistä yksi seurusteli.

Varmaa jos mun kaikki ystävänä riitatus mun kanssa ja lakkais kaikki puhumasta mulle ni sit ois pakko hankkia joku (naurua), sit ois ehkä pakko ajautua enemmän sille vaihteelle. Et kyl mul, ilman muuta tarvii koko ajan ainakin yhen sellasen hyvin läheisen suhteen, jolle tuntuu et voi puhuu kaikesta ja kaikkea ja jonka kanssa tekee mieli olla paljon. Mut en mä ainakaan vielä oo nähny sitä silleen et sen pitäs olla varsinainen parisuhde. Päivi.

Kun individualistinen juonimalli korostaa irrottautumista sinänsä, maternalistisen juonimallin mukaan irrottautumiseen miehestä on päädytty konfliktin kautta (Nätkin 1997a, 197-211). Katariinan ja Tiinan kertomukset itsenäiseksi äidiksi tulostaan ovat tämän vuoksi tulkittavissa maternalistisiksi. Tiina on ennen nykyistä elämänmuotoaan elänyt entisen miehensä ja yhteisten biologisten lasten kanssa ydinperheenä. Parisuhteen päättymisen jälkeen Tiina halusi lapsen, mutta ilman miestä. Katariinalla ei ole, kuten Tiinalla, lapsia aiemmasta suhteesta, mutta yhtä lailla takana on ero, jonka jälkeen uuden parisuhteen onnistuminen ei tunnu itsestään selvältä.

Mut tottakai mul oli ajatus tehdä se parisuhteessa ja miehen kanssa, jonka kans mä oon sitte loppuelämäni ja me ollaan perhe, et ei mul sellasta ideaa oo tässä taustalla, et mä haluan tehdä yksinään lapsen. Mut sit ku parisuhteet ei onnistunu, ja viimeisin suhde oli niin hirvee että mä ajattelin et mul menee monta vuotta tässä, et mun täytyy käydä oma taustani läpi etten mä enää ajaudu sellasiin suhteisiin. Ja mä aloin olla lähellä kolmeekymmentä, elikkä nyt olis hyvä aika tehdä se lapsi. (...) Mut enemmän mä oon ajautunu tähän tietyllä tavalla, kun että mä oisin tietosesti halunnu ihan yksin tehdä lapsen. Katariina.

Ehkä se, että siitä aikasemmasta erosta oli kulunu jo jonki aikaa, ja sillon kun me mentiin yhteen niin me ajateltiin että eletään koko loppuelämä onnellisesti yhdessä ja tehään lapsia ja koskaan ei erota ja me erottiin kuitenkin. Et sitten ois taas mies, ja taas ero. Et se nyt oli semmonen pienempi seikka siinä taka-alalla. Mulla oli vaan vauvakuume. (...) Ja sit mä ajattelen asiaa nii loppujen lopuks, jos on mies nii voi olla semmonen mies, joka ei tee kotona mitään vaan sä joudut siivoo senkin jäljet ja sitte stressaamaan sitä et jos se on sellanen et käy viel jossain baareissa ni stressaa entistä enemmän sitä. Ni mä en niinku nähny tarpeelliseks ottaa siihen sitä miestä. Tiina

Päivi ja Maija eivät varsinaisesti olleet parisuhdetta vastaan, mutta eivät toisaalta sellaista etsineetkään silloin, kun olivat hankkiutumassa raskaiksi. Tärkeintä oli saada lapsi, oli parisuhdetta tai ei.

Mä olin aina ajatellu et mä hankin lapsia, mut mä en ollu ikinä ajatellu, et mikään mies ois semmosena ehtona sille. Mä olin vaan ajatellu, et jos sattuu oleen joku sopiva mies, jonka kanssa mä halun tehdä, ni hyvä, mut jos ei ni sit ei. (...)

Et siin oli oikeesti ajatuksena vaan se, et tärkeintä on se, et voi hankkia lapsia, jos haluaa. Ja sitten jotenkin ne muutoseikat, et miten tai mimmosis yhdistelmis sen tekee, niin se oli vähän niinku kulissi sille asialle. Et pääasia oli se, et voi saada lapsen jos halua. Päivi

... nii tuli vaa ihan mieleen et pitäs saaha lapsi. Sit se vaa pyöri mielessä koko ajan että mää haluan oman lapsen, semmonen mikälie biologinen, psykologinen tarve. Maija.

Tärkein syy äitien kertomuksissa lapsen tekemiseen yksin oli kuitenkin halu saada lapsi. Äidiksi tuleminen saattoi olla myös mahdollisuus, jonka halusi toteuttaa omassa elämässään:

Mul ei ollu erityistä halua saada lasta, mut mul oli erityinen halu olla sulkematta sitä mahdollisuutta pois itseltäni. Elsa.

Miksi naiset haluavat äidiksi, on kysymys, johon ei yleensäkään esitetä rationaalisia perusteita vastaukseksi (Jokinen 1996a, 54-62). “Oli vaan vauvakuume, mikä ei mennyt ohi”, oli kaikkein tavallisin perustelu näidenkin äitien kertomuksissa. Muutama äideistä oli halunnut lapsen (melko) nuorena, koska koki elämän olevan tässä ja nyt. Siihen oli joskus muitakin syitä, kuten terveydelliset syyt. Toisilla taas ikää alkoi olla kolmekymmentä tai ylikin, jolloin äidit havahtuivat huomaamaan, että “lapsia on pikkuhiljaa alettava tehdä, jos niitä meinaa saada”. Jotkut äideistä olivat halunneet lapsia “aina”, ja poteneet vauvakuumetta teini-iästä saakka, toisilla taas oli nuorempana ollut ajatus, ettei halua lapsia lainkaan. Oivallus siitä, että lapsen voi tehdä ilman sidosta mieheen, perinteisen parisuhdemallin ulkopuolella, oli äideillä useimmiten tullut oman elämäntilanteen kautta, kun parisuhdetta ei ollut tai sitä ei koettu itselle sopivaksi elämänmuodoksi. Muutamalla äideistä oli “esikuvakin”, toinen lapsen yksin tehnyt äiti.

5.1.2. Naisen mahdollisuus

Vanhemmuus ilman parisuhdetta on käytännössä vain naisen mahdollisuus. Isyyttä tutkinut Jouko Huttunen (2001, 128) kirjoittaa biologisen isyyden merkityksestä miehelle. Miehen “lapsen kaipuu” tai vauvakuume on Huttusen mukaan lähes vaiettu aihe eikä sitä pidetä yhtä tärkeänä kuin naisen lapsettomuusongelmaa. Mies voi kyllä kaivata omia lapsiaan, joista on avioeron vuoksi erossa. Suomalaisessa keskustelussa ei Huttusen mukaan vielä tunnusteta lapsen itseisarvoista merkitystä miehelle, ja kun julkinen keskustelu teeman ympärillä liikkuu hyväksikäytössä ja pedofiiliassa, ei ole ihme ettei miehen lapsen kaipuusta ei juuri voida keskustella (mt.). Miehen halua ja mahdollisuutta

tulla isäksi ilman naista pohtii myös Renvoize, etsien sille ratkaisua sijais-synnyttämisestä tai sijaisisyydestä (1985,79-84).

Mahdollisuus tulla yksin äidiksi biologisen sukupuolen vuoksi tuli esille myös Elsan ja Päivin haastatteluihinsa. Miehen asema vastaavassa tilanteessa herätti varsinkin Elsan kertomuksessa suuren kysymyksen, sekä ymmärryksessä miesten reaktioita yksin lapsen tehnyttä äitiä kohtaan että toisaalta kysymyksessä feminismistä ja naisten asemasta:

...mä oon huomannu just muissakin miehissä, et se niinku herättää sellasen aika vahvan reaktion. Mut sen mä tajuan, koska se on oikeesti pelottavaa, et sut voidaan sumplia, et miehethän on ihan niinku, et niil on tosi surkee asema, et ei tekis mieli olla mies. Nimenomaan täs lapsiasiaassa, koska ois tosi vaikee tehdä lapsi yksin jos ois mies. Se ois hurjan hankalaa. Miehet on niinku riippuvaisia naisista paljon tässä ja sit jos rupee yleistymään niinku semmonen, et niitä miehiä ei edes tarvita, et lapsia vaan tehdään eikä niil oo mitään yhteyttäkään niiden isään...[kysymyksessä feminismistä] Mut sit taas niinku, koska on kysymys lastentekemisestä niin se on erityisesti naisyksilöitä koskeva asia, mut mun mielest kyl myöskin miehiä. Et mä oisin ihan valmis nouseen barrikadeille sen asian puolesta, et joku mies haluaa tehdä yksin lapsen, et niinku sanoin, mä vois in viettää unettomia öitä kun mä mietin, miten vaikeeta se on miehille.

Samaa asiaa pohtii myös Päivi:

...niin siitäki mä kävin joidenki tosi katkerien miespuolisten sinkkujen kanssa keskustelua, joil oli myös vauvakuume ja jotka oli tosi katkeria siitä, et naiset voi noin vaan ryhtyä raskaaks, et miehillehän se on pikkusen vaikeempaa, yksinään lasten hankkiminen. Et tietenki mun teki siinä mahdolliseks se, että mä oon biologisesti nainen. Et se antaa aikamoisen etumatkan siinä (naurua) Päivi.

Huttunen (2001, 156) on löytänyt nykyisestä isyydestä kaksi erilaista kehityssuuntaa: vahvistuvan ja ohenevan isyyden. Vahvistuva isyys sisältää osallistuvan ja hoitavan isän, ohenevaan isyyteen kuuluu siittäjäisä ja niukalti isä. Huttusen pohdinnat siittäjäisän asemasta ovat erityisen kiinnostavia itsenäisen äitiyden kannalta. Siittäjäisän asemaa Huttunen pohtii luonnollisesti miehen kannalta; mitkä ovat miehen nykyiset vaihtoehdot, jos nainen vaatii isältä velvollisuuksia eikä mies niitä halua, tai toisin päin? Siittäjäisyyttä on kautta aikojen tuotettu vahingossa, mutta naisten aktiivisesti tuottama siittäjäisyys - itsenäinen äitiys - on modernimpi ilmiö. Huttunen pohtii siittäjäisyyttä siltä kannalta, onko lapsella oikeus tietää isänsä henkilöllisyys, ja pitää ilmiötä pohtimisen arvoisena keinoalkuisen polikliinisen hedelmöityksen osalta. Naisten tuottaman siittäjäisyyden hän määrittelee ainakin toistaiseksi marginaaliseksi ilmiöksi, jota voi pohtia teoreettiselta tai moraaliselta kannalta, mutta joka ei mitenkään uhkaa miestä, miehisyttä tai miehen asemaa isänä.

Äitiys naisen ruumiillisena kokemuksena tuli esille toisellakin tavalla. Koska lapsi tulee maailmaan äidin ruumiin kautta, on äidillä jo ennen lapsen syntymää vastuu lapsen hyvinvoinnista. Päivin kertomuksessa tulee esille myös ajatus siitä, miten valinta on edelleen miehelle helpompaa silloin kun raskaus ei ole alkanut tarkoituksella.

Nainen ei voi vaan toimia äitinä, siis toimia niiku sillä tavalla, että aika vähän on lapsia, mitkä on isällä. Se on kuitenkin niin suuri prosessi se, koko raskausaika ja kaikki. Ja sit se, koska pieni lapsi on kuitenkin niin äidissään kiinni. Kaikki nuo jutut, että ei nainen voi sillä tavalla vaan tehdä lapsia ja sitte olla olematta niille äiti. Mies voi käyvä vaan niiku tuolla heittämässä keikan ja sen jälkeen sen ei välttämättä tarvii tietää mitään, mitä sen jälkeen on tapahtunu, vai onko tapahtunu. (...) Koska se on, koko raskausaika ja kaikki, että miten sää toimit ja teet, kaikki se liittyy siihen lapseen ja kaikki. Ei se lapsi siitä kärsi jos isä ryypää sen yheksän kuukautta mitä se lapsi on siellä äidin mahassa. Et se luonto on vaan järjestäny niin, että se on otettava sen äidin aika paljon huomioon. Helinä.

Nainenhan on niinku se, esimerkiks tämmösessä jutussa kun mulla oli, pieni satunnaissuhde vaan, niin jos mä olisin tullu raskaaks siinä niin että mä en olis halunnu, että mä oisin joko tehny abortin tai hankkinu vastentahtoisesti lapsen siitä, nii sehän ois myös ollu mun kannettava. Se isähän voi aina olla se, joka kieltäytyy ja lähtee. Tai jos mä oisin halunnu, että se jakaa sen vanhemmuuden mun kanssa, ni se ois voinu kääntyy kannoillaan ja lähtee. Ni jotenki sitä taustaa vasten mä katon sen niin, että äiti on kuitenkin se, joka on vastuussa. Päivi.

Koska äidillä synnyttäjänä on lapsesta vastuu, on äidillä myös oikeus ratkaista asia itselleen parhaalla tavalla.

5.1.3. ”Pitää olla hirveesti energiaa”

Bockin (2000) ja Renvoizen (1985) tutkimuksissa yksin lapsen tehneiden äitien persoonallisia ominaisuuksia, kuten tunne-elämän kypsyyttä ja vakautta on painotettu, koska on ollut tarve etäännyttää valitusti yksin lapsen tehneet äidit angloamerikkalaisissa yhteiskunnissa negatiivisesti leimaantuneesta, teini-ikäisestä aviottomasta äidistä. Omasta mielestäni tällaisten näkökulmien huomioiminen olisi ollut eksplisiittisesti melko hankalaa - en ainakaan osaa kuvitella, että haastattelussa olisi voinut kovin luontevasti kysyä esimerkiksi: “oletko emotionaalisesti kypsä?” Mielestäni äitien kypsyyks ratkaisussaan tuli riittävästi esille siinä, että valinnan tietoisuus oli koko ajan korostetusti esillä. Muutama äideistä kuitenkin pohti, millaiselle naiselle valittu yksinhuoltajuus on mahdollista. Äitien mielestä oli tärkeää muun muassa itsenäisyys, riippumattomuus ja

energisyys.

Mun mielestä tää on erittäin hyvä ratkaisu minun kaltaisilleni ihmisille, jotka eivät välttämättä kestä elää parisuhteessa, mutta kuitenkin haluavat jatkaa elämää (...) Kyllä sitä tarvii ehkä enemmän olla siis aktiivinen tosiaan jos on lapsen kans kahestaan, tai pitää olla hirveesti energiaa. Tai en mä tiä pitääkö. Mut on siinä kaikissa käytännön asioissa enemmän järjestämistä kun että jos ois kaks ihmistä. Helinä.

No voisin suositella, jos on paljon energiaa. Ni sit voisin sellaselle, kuka on tarpeeksi kypsä huolehtimaan lapsesta kunnolla, mut sitte, kyllähän se kasvattaa ja opettaa niiku nöyryyttä. Mut sellaselle naiselle kuka on vapaa ja itsenäinen ja riippumaton. Aika hienoo, että on lapsi ja sillee, voi tietysti olla muita juttuja mutta voi vielä lisäksi olla äiti. Antaa elämälle ihan uutta ulottuvuutta, en mä nyt osaa selittää. Nii ja just jos ei oo se oma itsetunto siitä miehestä kauheen riippuvainen. Ja luottaa siihen, että vaikka on lapsikin nii jos joskus haluaa parisuhteen nii se laps ei estä sitä. Maija.

Jotkut äideistä korostivat omia henkilökohtaisia ominaisuuksiaan pohdinnassaan siitä, miten on mahdollista tulla äidiksi yksin. Tiinan mielestä tärkeintä oli tieto siitä, että itsellä "on voimia siihen". Maija taas otti esille sen, että kun on omassa elämässään käynyt läpi vaikeita asioita ja selvinnyt niistä, on annettavaa lapselle. Monen äidin kertomuksessa tuli jollain tavalla esille oman itsen vahvuus, esimerkiksi siten, että omaa jaksamista ja pärjäämistä itsenäisenä äitinä ei yleensä kukaan tutumpi ihminen ollut epäillyt tai kyseenalaistanut. Vahvuudesta saattoi kuitenkin tulla myös taakka, mistä kerron luvussa 7.1.1.

5.1.4. "Raha ei tuo onnea"

Sosiaalipolitiikan erilaisten sukupuolimallien vuoksi Suomessa yksinhuoltajuus ja köyhyys eivät liity yhtä voimakkaasti yhteen kuin vaikkapa Yhdysvalloissa: suomalaisista yksinhuoltajaäideistä oli vuonna 1994 köyhiä 5,8%, amerikkalaisista lähes 60% (Forssen 1998,119,145). Kuitenkin myös Suomessa yksinhuoltajaäideillä on keskimääräistä suurempi riski kohdata köyhyyttä (em.) ja myös suomalaisessa tutkimuksessa köyhyys esitetään joskus yksinhuoltajaäitien suurimmaksi ongelmaksi (Lundberg 1996).Yksinhuoltajaäideillä on suurempi riski köyhyyteen sukupuolen mukaan eriytyneiden työmarkkinoiden ja naisten alhaisemman palkkatason vuoksi, sekä siksi että suomalainen palkkausjärjestelmä on rakentunut kahden elättäjän tuloille (Julkunen 1999). Äitiyden ja työssäkäynnin yhdistäminen taas on yksi ikuisuusaihe ja varsin keskeinen aihe suomalaisessakin tutkimuksessa (esim. Gordon 1990), sekä aina aika ajoin pinnalla julkisessa keskustelussa, huolimatta naisten työssäkäynnin normaaliudesta Suomessa. Keskustelun painopisteet kuitenkin

vaihtelevat yhteiskunnan mukaan; kun brittiläisessä tutkimuksessa pohditaan äidin mahdollisuuksia mennä töihin (esim. Richardson 1993, 19-24), suomalainen keskustelu pohtii, onko oikein mennä töihin ja viedä lapset hoitoon (Julkunen 1995; Jallinoja 2000). Tämän perusteella on kiinnostavaa, etteivät äidit puhuneet rahasta, toimeentulosta ja työssä käynnistä kovinkaan paljon.

No käytännös mä niiku ensimmäisenä ajattelen aina sitä kautta, et on olemas sellaset kaikenlaiset turvat, turvat naiselle, joihin pystyy turvautumaan taloudellisesti et ei tarvii olla kenestäkään riippuvainen. Et voi tulla yksin raskaaks. Se oli musta isoin ajatus, että on olemassa sellaset turvalliset olosuhteet, mihin voi yksinään ryhtyä äidiks. Et se oli sit se siementen pyydystäminen ihan jotenkin toisarvoinen, et ensiarvoisen tärkeää oli et voi saada kaikki äitiyspäivärahat ja muut, joiden varassa pystyy elään, et ei tarvii olla mitään elättäjää. Päivi.

Päivin lailla muutama muukin äideistä kertoo yhdeksi itsenäisen äitiyden tärkeäksi edellytykseksi yhteiskunnan tarjoaman tuen. Vaikka äidit puhuivat yhteiskunnan antamasta taloudellisesta tuesta ja muista hyvinvointivaltion lapsiperheille tarjoamista etuuksista, niin ensisijaisiksi ne eivät yleensä nousseet, eivätkä kaikki puhuneet niistä lainkaan. Myöskään Mayn tutkimuksen (2001, 28) elämäkertojen kirjoittajat eivät puhuneet hyvinvointivaltion merkityksestä elämässään. Sitä pidetään itsestäänselvyytenä, jaettuna tietona, joka ei kaipaa selityksiä. Näin tulkitsen myös oman tutkimukseni äitien vähäisen puheen sosiaaliturvasta ja sosiaalipalveluista. Kuten Päivi sanoo, tärkeää oli tieto siitä, ettei tarvitse elättäjää, miestä, josta olisi taloudellisesti riippuvainen, ei ajatus sosiaaliturvasta sinänsä.

Äideistä kukaan ei ollut työtön eikä kouluttamaton, ja sosiaaliturvan varassa eläminen oli äideille yleensä välivaihe. Suomessa ei myöskään korotettua lapsilisää ja kunnallista elatustukea lukuun ottamatta ole erityisesti yksinhuoltajaäideille suunnattuja etuuksia, vaan äitiys- ja vanhempainpäivärahat, kotihoidontuki ja kunnallinen päivähoito ovat universaaleja, kaikille lapsiperheille suunnattuja etuuksia ja palveluja (Anttonen 1997, 201). Yksinhuoltajaäitiys ei siten Suomessa leimallisesti liity sosiaaliturvan varassa elämiseen, eikä äitien tarvitse taistella 'sosiaalipummeiksi' leimautumista vastaan, kuten esimerkiksi amerikkalaisten yksinhuoltajuuden valinneiden äitien (Bock 2000). Suomessa yksinhuoltajaäidit yleensä käyvät töissä silloinkin, kun taloudellisesti olisi kannattavampaa jäädä kotiin (Forssen & Hakovirta 1998, Forssenin 1998, 152 mukaan). Satunnainen toimeentulotukeen turvautuminen ei myöskään leimaa 'sosiaalipummiksi', sillä suurin osa ihmisistä on Suomessa jossain elämänsä vaiheessa sosiaalietuuksien kuten ilmaisen opetuksen, äitiysavustuksen, opintotuen jne. piirissä (May 1999, 16). Joskus sosiaalietuuden vastaanottamista pidetään jopa palkkatyötä perustellumpana vaihtoehtona - pienten lasten

kotihoitoa, jolloin naisen tulona on kotihoidontuki, puolustetaan usein moraalisesti parempana valintana kuin äidin ansiotyötä (esim. Julkunen 1995, 89).

Edellä mainitussa Bockin tutkimuksessa äitien taloudellinen toimeentulo oli laajasti esillä. Bock esittää hyvän taloudellisen toimeentulon sekä edellytyksenä tulla itsenäiseksi äidiksi, että yhdeksi tärkeäksi moraaliseksi perusteeksi valitun yksinhuoltajaäitiyden oikeutuksista. Suomalaisessa yhteiskunnassa yksinhuoltajaäideillä ei ole samankaltaista tarvetta korostaa taloudellista itsenäisyyttään, koska naiset yleensäkin ovat taloudellisesti suhteellisen itsenäisiä.

Yksinhuoltajuutta käsittelevässä tutkimuksessa taloudellisen toimeentulon ongelmat ovat olleet Suomessakin pääosassa (May 1999; Lundberg 1996), ja esimerkiksi Lundberg esittää, että taloudellisen toimeentulon niukkuus on suurimpia yksinhuoltajaäitien kohtaamista ongelmista, sukupuolittuneiden työmarkkinoiden ja naisten siksi pienemmän palkkatason vuoksi. Yksi vastaus tämän tutkimuksen äitien rahapuheen vähäisyyteen voi olla äitien elämäntilanteessa ja ammatillisessa suuntautumisessa. Suurin osa äideistä oli taiteilijoita tai opiskelijoita, jotka usein ovat pienituloisia köyhyyteen saakka riippumatta sukupuolesta tai siitä, onko heillä lapsia. Varsinkin taiteellisten ammattien harjoittajilla myös oma arvomaailma voi olla sellainen, että raha ja omistaminen ei ole ykkössijalla. Oman aineistoni äideistä yksi kävi kokopäiväisesti palkkatyössä, ja on ammatiltaan insinööri. Tämän äidin kertomukseen ainoana äideistä kuului myös raha ja elintaso tärkeänä elämänlaadun tekijänä. Toisin kuin Bockin (mt.) tutkimuksen amerikkalaiset äidit, ei hänkään esitä taloudellista pärjäämistä itsenäisen äitiyden oikeutuksina tai edellytyksinä:

Tietyllä tavalla mun elämä perustuu siihen et mul on työpaikka, et mä saan tietynkokosen palkan, mä pystyn ylläpitämään tän kaiken. Mä oon tottunu elämään tällä tasolla. [Lapsen päivähoitokysymyksestä:] Koska kuitenkin on kaikenmaailman asuntolainat sun muut, mitkä pitää saada hoidettua. Tai siis no tää asunto, et me muutettiin vähän isompaan, mutta se et mul oli oma asunto ja tolleen, mä en halunnu niinku tinkiä siitä omasta elintasostani. Mä haluan yhä edelleen pitää sen suunnilleen vakiona. Mä oon valmis tinkimään omasta ajastani, mut en omasta rahankulutuksestani. Mä en halua joutumaan vahtimaan joka kuukautta että riittääkö rahat, laskemaan, että jos mä nyt ostan tän niin sit mulla ens kuussa vois mahdollisesti olla varaa ostaa tuo juttu. Mia.

Muutamilla taiteilijaäideillä sen sijaan oli hyvinkin huolettomalta kuulostavia kommentteja suhteestaan rahaan ja toimeentuloon:

Ku mä en paljoo ees aatellu sellasia, että mitä rahaa saa ja mistä. Oli vaan sellanen ihan hullu luottamus, että jotenki pärjää. Et se oli vähän hullua, en mä silleen kauheen realistisesti ees aatellu, että missä vois asua ja näi. Mut sit tietysti

aatteli, että jos ois eläny semmosessa yhteiskunnassa missä yksinhuoltajat ois aivan niinku kerjäläisen asemassa tai sillei, niiku ennen on ollu, et se on ollu ihan mieletön onnettomuus jos ois jääny lapsen kanssa yksin, nii ehän mää sitte ois ruvennu. (...) Ja nyt sitte on huomannu että oikeesti sitä saa kuitenkin yhteiskunnalta sen verran rahaa että aina sitä pärjää. Mut en mää niiku tosiaanka aatellu mitään kunnallisia päivähoitopaikkoja ja sellasia, et piti vaan saaha se lapsi ja kattoo sitten miten käytännön elämä järjestyy. Maija.

Mä en ajattele tollasia asioita (raha, oma elämäntilanne, sosiaalinen ilmapiiri). Että mä ehkä uskon kohtaloon tai johonkin, että sitten tapahtuu kun on tapahtuakseen. Että mää en oo sellanen ihminen, että mää tekisin lapsen ajatellen just jotain rahatilannetta. Tai, ei mulla mitään rahaa oo koskaan, tai niiku sillä tavalla, että kyllä sitä niiku pärjää jos on pärjätäkseen. Helinä.

Tulkitsen äitien kommentit tietoisiksi materiaalisten arvojen ja ns. sovinnaisen elämäntavan kritiikiksi, eikä välinpitämättömyydeksi omasta ja lapsen materiaalisista tarpeista. Edellä olevan siteerauksen ajatukset mielessään Helinä nauraa haastattelun lopussa itselleen, kun kertoo periaatteidensa vastaisesti elämäntilanteensa olleen lapsen saamisen kannalta järkevä: ”Järkevä! Paska järkevä! (naurua)”. Esimerkiksi Elsa kuvaa asiaa näin:

... kun on ite eläny jotenki niinku joustavaa elämää ja silleen monel taval niinku vakiintumatonta ja epäsovinnastakin, niin tuntuu siltä et ois olosuhteet ollu mitkä tahansa ni ois voinu sit muuttaa niitä ja tehdä lapsen.

Taloudelliset ja työssä käymiseen liittyvät kysymykset eivät tämän perusteella näyttäisi olevan niitä, jotka ovat tärkeimpien asioiden joukossa äitien kokemuksissa itsenäisestä äitiydestään. Tämä voi johtua myös vanhemmuuden yleisestä psykologisoitumisesta. Äidin ja lapsen suhdetta, tai vanhemmuutta yleensäkin arvioidaan nykyisin ennen kaikkea tunnesuhteena, eikä materiaalisten tarpeiden tyydyttäminen ole enää vanhempien suurin taakka (May, 2001, 272-273). Yksi huomionarvoinen seikka on myös se, että tutkimuksen ajankohtana lapset olivat aika pieniä, ja osa äideistä oli vielä äitiyslomalla tai hoitovapaalla. Esimerkiksi teatterialan ammattessa työt ajoittuvat usein iltaan, jolloin äitien palatessa työelämään voisi työn ja lastenhoidon yhdistäminen tulla eri tavalla pohdittavaksi, samoin tutkimuksen ajankohtana opiskelevilla äideillä, kun työelämään siirryttäessä tuloerot kahden elättäjän perheeseen kasvaa.

5.2. Onko itsenäinen äitiys sallittua?

Itsenäisen äitiyden sallittavuus sosiaalisessa ilmapiirissä ei ole yksiselitteinen tai helposti tartuttavissa oleva kysymys. Yksinhuoltajaäitiys ei ole suomalaisessa julkisessa keskustelussa pinnalla oleva aihe, ja yksinhuoltajaäitiyttä lähestytään suomalaisessa tutkimuksessakin yleensä neutraalisti tai positiivisesti. Perhemuodot ovat nykyisin moninaisia, ja yksinvanhemmuus koskettaa monia joko henkilökohtaisesti tai läheisten ihmisten kokemusten kautta. Kaiken kaikkiaan yksinvanhemmuus on nykyisin sallittua (Alanen 1994; May 2001, 21). Suomessa yksinhuoltajaäitiin on viime sotien jälkeisestä ajasta lähtien liitetty myös vahvan, sankariäidin piirteitä - miehen ollessa heikko tai puuttuessa kokonaan tuli naisen rooliksi pärjätä kaikessa yksin (Silius 1996,15-16). Huttunen (2001, 163) huomauttaa, että nykyisin hyväksytään jo yksinhuoltajaksi joutuminen, mutta ei vielä yksinhuoltajuutta tietoisena valintana.

Äitien läheiset ystävät ja tutut yleensä hyväksyivät äidin ratkaisun, vaikka eivät aina varauksetta. Äitien ystäväpiirissä oli saatettu raskausaikana käydä keskusteluja siitä, onko ratkaisu oikein lasta tai isää kohtaan, ja onko isä saanut itse päättää isyyden selvittämättä jättämisestä. Sukulaiset ja ystävät eivät aina ymmärtäneet äidin halua itsenäiseen äitiyteen, vaan vaativat äitiä laittamaan isän vastuuseen teoistaan, tunnustamaan isyyden ja maksamaan elatusmaksut. Sukulaiset ja ystävät saattoivat toisaalta ihailakin äidin ratkaisua ja pitää sitä osoituksena rohkeudesta, tai "modernin naisen" itsenäisyydestä. Vanhemmatkin sukulaiset suhtautuivat äitien ratkaisuun enimmäkseen myönteisesti, "alkujärkytyksen" jälkeen. Omille vanhemmille ja varsinkin äidille ratkaisusta kertominen sai kertomuksissa paljon huomiota, ja erityisesti äidin ensireaktio tuli kertomuksissa monesti esiin suorana siteerauksena.

Se oli ehkä kovin pala mulle, että miten kertoa omalle äidille ja isälle, että mä odotan lasta yksin. He oli lomamatkalla maapallon toisella puolella Meksikossa ja soitti sieltä yhtenä iltana että minkämoista siellä oli, ja he on käyneet jonkin ystäväpariskunnan kanssa vauvanvaateostoksilla kun tän ystäväpariskunnan vanhimmalle tyttärelle oli tulossa vauva. Mä, no, en mä voi viedä heiltä, riistää sitä iloa, että kun he tulee kotiin ja näkee pyöreän vatsani, pakkohan heidän on saada se ilo et he voi ostaa sieltä kaukaa jotku ihanat töppöset... Sit mä kerroin joo. Kai he yllättyneitä oli. Mutta siinä oli se hyvä puoli, kun he oli niin kaukana, niin he sai aikaa sulatella sitä, että mun ei tarvinnu nähdä sitä läheltä kun he kävi läpi sitä.(...) Äiti kysyi ainoastaan, tiedätkö mä kuka isä on, mä, joo tiedän ja siihen se jäi. Mia.

Äitin ensimmäinen reaktio oli se että "tiiätkös sää ees kuka sen isä on?", mutta seuraavana päivänä se oli jo aivan onnessaan kutomassa villapaitoja, et se oli se ensisokki. Maija.

Äiti sano ensimmäisenä kun mä kerroin et mä oon raskaana et “mä en sitten hoida sitä” (naurua), mut se on kyllä hoitanu sitä enemmän kun kukaan, enemmän kun muita lapsenlapsia on Veeraa hoitanu. Tuula.

Erilaiset viranomaiset, kuten neuvolan terveydenhoitajat ja sosiaalityöntekijät, joita äidit olivat kohdanneet ainakin käydessään allekirjoittamassa isyyden selvittämistä koskevat asiakirjat, olivat suhtautuneet yksinhuoltajuuteen yleensä neutraalisti tai positiivisesti. Äidit eivät tosin useinkaan selittäneet yksinhuoltajuuden syitä. Neuvolassa äideille oli raskausaikana joskus tarjottu mahdollisuutta ottaa yhteyttä neuvolapsykologiin, jos äiti kokisi tarpeelliseksi keskustella tilanteestaan.

Mä luulen et enimmäkseen joka paikassa, jos ajatellaan vaik niiku neuvolassa ja synnytyslaitoksella ja kaikkee, ni se niiden lähtökohtanen ajatus on varmaan se, et mä oon joutunu yksinhuoltajaks, et näin on vaan niinku käyny, et ne suhtautuu siihen silleen et voi voi sentään. Sellasten kanssa ei oo niinku... ei ne oo erityisesti voitotellu mut ei ne oo suhtautunu mitenkään erityisesti, mut eihän ne myöskään tiedä sitä et mä oon tehny sen ihan niinku tahdostani. Päivi.

Suhtautuminen itsenäiseen äitiyteen ei silti ollut aina hyväksyvää tai neutraalia. Yhdellä äideistä oli ikävä kokemus neuvolasta, jossa hän joutui kerran asioimaan oman terveydenhoitajansa sijaisen kanssa. Sijaisena ollut (mies)terveydenhoitaja oli kysynyt, miksei lapsen papereissa ole isää, ja ilmoittanut sitten ykskantaan olevansa miehenä sitä mieltä, että kyllä poikalapsella on isä oltava. Muut äidit eivät kertoneet vastaavista suorasukaisista kommentteista, mutta arvelivat esimerkiksi lastensa opettajien tai neuvolan terveydenhoitajien negatiivisen suhtautumisen joidenkin asioiden yhteydessä liittyvän siihen, että heitä yksinhuoltajina arvioitiin äiteinä eri tavoin, kuin jos he olisivat olleet parisuhteessa.

Varsinaista kielteistä suhtautumista tai leimaamista äidit eivät juurikaan olleet kohdanneet, eikä heillä niin ollen ollut tarvetta kamppailla sitä vastaan. Sen sijaan äidit halusivat korostaa oman perhemuotonsa ja elämäntapansa mahdollisuutta ja hyviä puolia ydinperheen rinnalla, ja ottivat kantaa siihen, että monet käytännön asiat on rakennettu ydinperhenormin mittapuun mukaan, eikä yhden vanhemman ja lapsen muodostaman perheen elämä siksi ole aina helppoa. Myös nykyinen puhe isättömydestä, tai isän tärkeydestä tuntui häiritsevältä, koska se johtaa helposti ajatukseen siitä, että oma perhe on jotenkin poikkeava ja epätäydellinen, ja varsinkin lapsen korviin tullessa se voisi tuntua pahalta.

Et kaikki niiku sosiaalinen paine ja kaikki järjestelyt, kaikki asuntojärjestelyt ja kaikki, hirveen hankalaa on yksin asua ja sit taas yhteisössä asua, tai mikä muu tahansa kuin se että kaks aikuista asuu yhdessä ja tekee lapsia. (...) Asuminen on

niin kallista Suomessa, ja sit kun jokaisella perheellä pitää olla se oma asunto ja jääkaapit ja muut. Et tota ni jos on vaan yks aikuinen ja yks lapsi, ni ainaki silloin ja mä luulen et jos ois useampiakin lapsia niin kannattas olla vähän enemmän yhteisiä tiloja. Eikä niinku jokaiselle oma asunto, jos on niinku oma jääkaappi ja oma pakastin ja oma auto ja oma parkkipaikka ja oma polkupyöräteline ja oma leikkipaikka pihalla ja tämmöset. Elsa.

Äidit kritisoivat joskus myös ydinperheiden, tai ydinperheiden äitien käyttäytymistä. Ydinperheillä tuntui olevan erikseen “perheen aika” ja “äitien aika”. Perheen aikaa oli illat ja viikonloput, ja silloin ydinperheet seurustelivat keskenään. Äitien aikaa taas oli arkipäivät, jolloin perheiden isät olivat töissä. Silloin oli aikaa myös tavata yksinhuoltajaäitiä, äitien ja lasten kesken (perheen ajasta Jallinoja 2000, äitien ja perheiden ajan erottamisesta Vanhanen-Silvendoin 1996).

... sitä mun kuvaani on pönkittäny jotkut mun ydinperheystävättäret, et ne itekin suostu tapaamaan vaan sillä välin kun ne isät on poissa. Sit niiku illat ja viikonloput, jollon mun laps on kotona, jollon mulla ei oo työaikaa, ni ne on sit poissuljettuja, et ne on sit sellasta perhevierailuaikaa. Päivi.

Sosiaalista ilmapiiriä äidit pitivät itsenäisen äitiyden kannalta kuitenkin suhteellisen sallivana. Yksinhuoltajaäitiä ei kummastella, tosin ihmiset yleensä olettavat äidin eronneeksi yksinhuoltajaksi. Varauksellisen suhtautumisen äidit palauttivat henkilöön, joka muutenkin oli asenteiltaan konservatiivinen tai suppeakatseinen. Naiset ymmärsivät äidin ratkaisun paremmin kuin miehet, jotka ehkä kokivat sukupuolensa vuoksi oman asemansa uhatuksi.

...just tämmönen ydinperhe on aika kuollu instituutio, niin moni eroo ja nyt kaikki, puhutaan että pitäskö homojen ja lesbojen saada adoptio-oikeus, et sitte, ei tämmönen tunnu enää missään. Helinä.

Itsenäinen äitiys on siis mahdollista ja jossain määrin hyväksytyäkin, mutta monet äitiyteen vaikuttavat sosiaaliset ja kulttuurisetkin käytännöt toimivat edelleen parisuhteen normittaman äitiyden instituution ehdoilla.

6. Isät, “isät” ja jaetun vanhemmuuden diskurssi

Aloittaessani tutkimusta ajattelin, että äidit eivät välttämättä ole kovin innostuneita puhumaan lapsensa isästä, tai isä-kysymyksistä yleensä. En ollut erityisen tiedostava oletuksessani, mutta kuvittelin ehkä, että äitiydestä ja lapsen elämästä konkreettisesti poissaolevana isyys ei ole äideille tärkeä kysymys. Äideille kysymys isästä ei kuitenkaan ollut lainkaan toisarvoinen, vaan kysymys siitä, mitä mieltä äidit ovat isän ja lapsen oikeudesta toisiinsa, tuotti paljon puhetta isän asemasta perheessä vanhempana. Myös äitien kertomukset päätöksestään tulla äidiksi yksin, raskaaksi tulemisesta ja nykyisestä arjestaan itsenäisenä äitinä, olivat pitkälti puhetta myös isästä. Isyyskysymyksestä muodostui siten tärkeä teema äitien kertomuksissa.

Äitien isä-puheessa erottui kaksi erilaista tapaa puhua isästä. Isällä tarkoitettiin toisaalta lapsen biologista isää, toisaalta äitien mielikuvaa siitä, millainen isä perheessä yleensä on. Vain yksi äideistä ei puhunut lapsen biologisesta isästä muutamaa lausetta enempää, ja yksi äideistä kertoi - ehkä tarkoituksella - lapsen biologisesta isästä sen verran sekavasti, etten lopultakaan ollut aivan varma, tiesikö äiti itsekään, kumpi lapsen kahdesta isäehdokkaasta on lapsen biologinen isä. Äitien kertomuksissaan konstruoimasta isästä käytän nimitystä “isä”, erotukseksi lapsen biologisesta isästä.

Äitien kertomusten maternalistiset painotukset, joita kuvasin äitiyden tarinoiden juonimalleja käsittelevässä luvussa, korostuivat kaikkein eniten äitien isä-puheessa. Lapsen hyvinvointi liittyi kiinteästi äidin hyvinvointiin: kun äiti on valinnut itselleen sopivimman elämäntavan ja on siihen tyytyväinen, myös lapsi voi hyvin.

Et tottakai, jos kaikki ois täydellistä ja ihanaa, niin lapselle kuuluis onnellinen lapsuus, hyvät isovanhemmat, hyvä äiti, hyvä isä, pikkuveli ja isosisko, tai siis eiku silleen, että jos ois aivan täydellistä niin tottakai siihen täydelliseen kuvaan kuuluu se isä mutta ku ei oikee oo sellasta täydellistä lapsuutta. Ni mää aattelen et se isän puuttuminen on vaan yks puute, jonka voi korvata tuhat muuta asiaa, jotka on kohallaan. (...) Et jos mää oisin saanu valita nii mää oisin varmaan valinnu olla tän onnellisen yksinhuoltajaäidin lapsi kun onnettomassa perhehelvetissä kasvanut. Maija.

Yhden vastauksen äitien isä-puheen runsauteen löysin Jaana Vuoren väitöskirjassaan (2001) kuvaamasta jaetun vanhemmuuden diskurssista. Jaetun vanhemmuuden diskurssia voisi kuvata yhteiskunnassamme vallitsevaksi puhetavaksi, kun puhutaan lapsen vanhemmuuteen liittyvistä asioista. Se on osin syrjäyttänyt aikaisemman, jakamattoman äidinhoivan diskurssin, jossa

vanhemmuus paikantui myös parisuhteeseen, mutta niin että lapsen ensisijainen hoiva kuului tiukasti äidin rooliin. Jaetun vanhemmuuden diskurssin vahvistuttua ei ole enää ollut sijaa puheelle äidin ja lapsen suhteesta, kotitöistä, kasvatuksesta, hoivasta ja perheestä, ilman että kysymys isästä ei olisi ainakin implisiittisesti läsnä (mt.,126).

Diskurssi on käsitteenä epämääräinen, koska sillä voidaan tarkoittaa mitä tahansa kielen käyttöä tai keskustelua tai sitä voidaan käyttää esimerkiksi ideologian synonyyminä (Jokinen ym. 1993, 27; Vuori 2001,81-84). Täsmällisemmin, ja siinä merkityksessä kuin Vuori sitä käyttää, diskurssilla tarkoitetaan sosiaalisen todellisuuden rakentamista ja kuvaamista puhutussa tai kirjoitetussa kielessä. Kuten Vuori (mt.) sanoo, diskurssit ovat sosiaalisesti jaettua todellisuutta, ja ne opitaan ja osataan usein niin hyvin, että niitä pidetään arjessa normaalina asiantilana tai totuutena. Jaetun vanhemmuuden diskurssin voisi ajatella saaneen tällaisen normaalin asiantilan tai totuuden luonteen.

Perheessä tapahtuvan vanhemmuuden jakamisen lisäksi nykyisessä keskustelussa vanhempien ja lasten suhteista on pinnalla puhe isän tai miehen mallin ja varsinkin sen puutteen merkityksestä, etenkin poikalapsille (esim. Sinkkonen 1990; 1998). May (2001, 272-273) kirjoittaa, että yksinhuoltajaäitiydestä on nykyisen isyyskeskustelun vuoksi tullut jopa entistä vaikeampaa, sillä yksinhuoltajaäitiä pidetään vastuullisena isän puuttumisen seurauksista lapsille. Isä- ja isättömyys-diskurssit paikantuvat jaetun vanhemmuuden diskurssin sisälle, sillä sukupuolisena diskurssina se olettaa, että vanhemmuus jaetaan kahden eri sukupuolta olevan vanhemman kesken, ja poissaoleva tai etäinen isä on vahingollinen varsinkin poikalapselle (Vuori 2001, 361-364).

Käsittelen ensin isä-kysymystä `materiaalisista` lähtökohdista käsin eli äitien kertomuksia siitä, kuinka raskaaksi tuleminen järjestyi, miten löytyi sopiva mies isäksi ja millaiseksi isän rooli on muodostunut äidin ja lapsen elämässä. Seuraavassa luvussa kerron, mitä mieltä äidit olivat lapsen ja isän periaatteellisista oikeuksista toisiinsa. Sen jälkeen kerron, minkälaisia merkityksiä jaetun vanhemmuuden diskurssi äitien kertomuksissa sai, ja miltä näytti äitien mielikuvien "isä".

6.1. Mistä lapselle isä?

Raskaaksi tulemiseen tarvitaan edelleen myös mies, tai ainakin siittiötä. Suomen laki antaa toistaiseksi mahdollisuuden raskauden aloittamiseen keinohedelmöityksen avulla myös yksinäisille naisille, vaikka käytännössä niitä ei tällä hetkellä tehdä muille kuin heteroparisuhteessa eläville naisille. Uudessa, pitkään valmisteilla olleessa lakiehdotuksessa pyritään siihen, että keinohedelmöitys olisi mahdollinen vain heteropariskunnille. Siinä oletetaan, että lapsen tasapainoisen kasvun ja kehityksen turvaamiseksi lapsella on oltava kaksi eri sukupuolta olevaa vanhempaa (Kuosmanen 1996, 170).

Haastattelemistani äideistä kahdeksan oli tullut raskaaksi yhdynnässä ja yksi koti-inseminaation avulla. Koti-inseminaation avulla raskaaksi tullut äiti oli saanut siittiöt ystävältään. Neljä äideistä oli tullut raskaaksi "vapaassa suhteessa", jossa mies tiesi naisen halusta tulla raskaaksi. Näistä yksi oli yhden illan suhde vanhan ystävän kanssa, kolme pidempää suhdetta. Muiden äitien raskaudet eivät alkaneet yhtä suunnitellusti ja sovitusti. Yksi äideistä oli tullut raskaaksi vahingossa, mutta päätti pitää lapsen vaikka tiesi jäävänsä yksin ja on aikeissa tehdä seuraavan lapsen suunnitellusti yksin. Kahdella äideistä oli ollut seksiä ilman ehkäisyä, eikä raskaaksi tulemisen mahdollisuudesta ollut puhuttu miehen kanssa.

...sitte ku Peter tuli Suomeen ni mä olin koko ajan vaa silleen että tee mulle laps. Ja sit se ei ollu mitenkään niin kiinnostunu asiasta mut sit me kuitenkin oltiin sängyssä vaikka se ties että mä en käytä ehkäisyä. Maija.

Jean Renvoize (1985, 29) kuvaa yksinäisen naisen vaikeuksia raskaaksi tulemisessa. Oman aineistoni äideillä ei ollut ollut tällaisia vaikeuksia, sillä toisilla heistä sattui olemaan sopiva miesystävä, toisille taas raskaaksi tuleminen onnistui satunnaisessa seksisuhteessa. On kuitenkin huomionarvoinen seikka, että ehdotukset keinohedelmöityslaista saattavat naiset eriarvoiseen asemaan raskaaksi tulemisessa (Kuosmanen 1996, 174). Läheskään aina raskaaksi haluavalla yksinäisellä naisella ei ole sopivaa miesystävää eivätkä kaikki naiset halua suojaamattomaan seksuaaliseen kanssakäymiseen satunnaisen kumppanin kanssa. Muutama tämän tutkimuksen äideistä oli miettinyt keinohedelmöitystä, mutta tullut siihen tulokseen, ettei se olisi ollut taloudellisesti mahdollista.

Renvoize (1985, 68-72) kirjoittaa miesten suhtautumisesta naisen kysymykseen isäksi suostumisesta, että ensimmäinen vastaus on yleensä kyllä, koska kysymys kuulostaa ehdotukselta

seksiin. Mutta tarkemmin asiaa mietittyään miehet yleensä kieltäytyvät, paitsi poikkeustapauksissa. Tällaiset poikkeukset liittyvät Renvoizen mukaan yleensä miehen ja naisen väliseen suhteeseen: jos mies tuntee naista kohtaan jotain erityistä ja tietää tämän elämästä, hän voi suostua siihen, että tällä tietyllä naisella olisi hänen lapsensa. Myös oman tutkimukseni äideillä oli kokemuksia siitä, kuinka miehet helpostikin suostuvat seksiin ilman ehkäisyä silloin, kun raskaaksi tulon mahdollisuudesta ei puhuta. Toisaalta miehet voivat suostua siihen silloinkin, kun asiasta on puhuttu, koska ajatus hedelmöittämisestä tuntuu epätodennäköiseltä. Elsa suunnitteli lapsen tekemistä, ja oli selvittämässä mahdollisuuksiaan tulla raskaaksi:

Mä kerroin yhdelle mun miespuoliselle ystävälle asiasta ja hän sanoi et "eiks mun geenit kelpaa?". (...) Mä sanoin sille, et se ei oo fiksum, et me ollaan kavereita, et se voi olla vaikee juttu, "tajuutsä, et jos mulla oiskin niiku sun lapses?" (...) Mut sit se vaan siinä vänkäs et eiku kyllä niinku joojoo, ja hän tietyst vänkäs pillua siinä, ja varmaan koska tota nii hän oli pikkasen muhun ihastunu, ja meil on vähän semmonen erikoinen suhde ja oli siin tavallaan jotain leikkittelyykin sil ajatuksella, et olis mukava myös yhteinen lapsi. Mut ei se sit oikeest ajatellu mun mielest niinku paljon kikkeliään pidemmälle (naurua). Mut mä sanoin et joojoo no tuu sitten. Ja sitten oltiin yks yö yhdessä... ja ilman ehkäisyä ja mä tuln heti raskaaks. Hän oli hyvin hämmästynyt kun mä kerroin, en todellakaan heti vaan vasta aika pitkän ajan päästä... Elsa.

Helinä ja Päivi ovat tulleet raskaaksi lyhyestä seksisuhteesta, jossa ehkäisyä ei käytetty eikä mies tiennyt naisen halusta tulla raskaaksi. Heillä kummallakin on ollut jälkeenpäin ongelmia lapsen isän kanssa. Päivi oli kuullut tuttavien kautta isän mietteistä asiasta, Helinä taas oli joutunut kokemaan isän konkreettisia vaatimuksia oikeudestaan lapseen. Isän suhtautuminen tuntui kummankin äidin mielestä epäoikeutetulta, sillä mies oli kuitenkin vapaaehtoisesti harrastanut seksiä ilman ehkäisyä.

Se ei tuntunu yhtään kivalta, kun Taavin isä tuli tänne syyllistämään mua kun mä olin raskaana. Se oli mun mielestä väärin ja epäoikeudenmukaista. Just ehkä sen takia, et kyllähän se nyt ties mitä se teki. Helinä.

Mä vastustan hirveesti sitä et mun pitäis olla se tässä et "voi, hänellä on nyt hirveän vaikeeta", ku se on kuitenkin ollu myös hänestä kiinni et meil on ollu seksiä ilman ehkäisyä, et sitä ei myöskään voi unohtaa. Päivi.

Salla, Tiina ja Maija olivat tulleet raskaaksi pidemmässä suhteessa, jota he kuitenkin kuvasivat mieluummin vapaaksi suhteeksi kuin seurusteluksi. Halu tulla raskaaksi oli myös kumppanin tiedossa, sillä äidit olivat pyytäneet häntä avustamaan lapsen saamisessa. Raskauden alettua suhde mieheen saattoi silti muuttua. Sallan suhde loppui raskauden edettyä pidemmälle, mutta isä on käynyt säännöllisen epäsäännöllisesti tapaamassa lastaan. Maijan lapsen isä häipyi kotimaahansa heti raskauden alettua ja on nähnyt lapsen kerran. Tiinalla isäehdokkaita on kaksi. Näistä toinen

lupautui lapselle epäviralliseksi isäksi, vaikkei biologinen isyys ollutkaan aivan varmaa. Mies oli mukana ultraäänessä ja synnytyksessä, ja hänen nimensä oli lehdessä lapsen syntymästä kertoneessa ilmoituksessa. Isyyttä ei kuitenkaan ole tunnustettu ja lapsen ja isän tapaaminen on epäsäännöllistä ja vanhempien ystävyyteen perustuvaa. Myös Mia tuli raskaaksi pidemmässä parisuhteessa, jota hän kuvaili vapaaksi suhteeksi eikä varsinaiseksi seurusteluksi. Kun Mia tuli vahingossa raskaaksi ja päätti parin päivän harkinnan jälkeen pitää lapsen, suhde loppui heti. Isä on kerran nähnyt lapsen, mutta ei halua olla tekemisissä.

Tuula tuli raskaaksi parisuhteessa, jossa puhuttiin perheenkin perustamisesta. Tuula kuitenkin sanoo, että jälkepäin ajatellen, enemmän yksin hän oli lasta tekemässä. Siinä vaiheessa kun raskauden alkaminen varmistui, pari oli jo eronnut. Ainoana aineistosta Tuulan lapsen isyys on tunnustettu. Lapsen isä myös tapaa lastaan.

...se matkusti sinne Chileen töihin ja unohti meiät pariks kuukaueks, tai siis mut ja mun vatsani ja mä sit lähetin sille ultraäänikuvat ni sillo se oli menny ihan shokkiin, et se oli niiku unohtanu koko asian (naurua) ja se lähetti kauheen niiku riipasevan kirjeen ja koki sen vastuun niin suurena et se vertas sitä ydinjätteeseen (naurua), mist mä olin hirveen loukkaantunu. Ja tota mä annoin sille vaihtoehdot et joko niinku pysytään ihan vaan ystävinä ja unohtetaan koko sun osuus tässä, tai sitten sä tunnustat virallisia teitä sen isyytes ja maksat elatusapua, et tiedät varmaan itsekin ettei susta niinku vaippoja vaihtavaa koti-isää voi tulla. Kyl mä sen valinnan annoin sille, toivoin kyllä ettei ois tunnustanu, mut nyt mä oon ihan tyytyväinen... Tuula

Katariina oli päätenyt koti-inseminaatiomenetelmään. Halukkaita lahjoittajia hänellä oli ystäväpiirissään muutamia, joista valita. Näistä kaksi oli heteromiehiä ja kaksi homoja. Katariina päätyi valitsemaan homomiehen, koska halusi olla varma, ettei miehellä ole lopultakaan toiveita parisuhteesta. Katariinalla oli hyvät välit lapsen isän kanssa, ja isä tapasi lastaan. Lapsi ei tosin vielä tiennyt, että tämä on hänen isänsä vaan tapasi isäänsä äidin ystäväinä. Katariinan suhde lapsen isään on tässä aineistossa kaikkein mutkattomin. Esimerkiksi lapsen elämään liittyvät isommat päätökset tehdään yhdessä.

Osa äideistä oli keskustellut lapsen isän kanssa isyyden tunnustamisesta, ja isällä oli siten ollut ainakin periaatteessa mahdollisuus vaikuttaa ratkaisuun jättää isyys tunnustamatta. Isyyden selvittämättä jättämiseen vaikuttivat myös käytännölliset syyt. Isistä kolme oli ulkomaalaisia ja he myös asuivat omissa kotimaissaan, jolloin esimerkiksi isän ja lapsen tapaamiset olisi ollut käytännössäkin hankalia järjestää. Ulkomaalaisista isistä yksi vetäytyi isyyden tunnustamisesta

keskustelun jälkeen vapaaehtoisesti, yhtä ei koko lapsen syntymä kiinnostanut, ja yhden ratkaisun teki äiti isän tahdon vastaisesti, oman ja lapsen hyvinvoinnin vuoksi. Suomessa asuvien isien ratkaisuun jättää isyys tunnustamatta - mikä oli myös äidin tahto, koska äiti oli halunnut lapsen vain itselleen - vaikutti joskus tapauksessa myös taloudelliset syyt. Yksi isistä oli kuitenkin äidin antamasta mahdollisuudesta huolimatta kieltäytynyt isyyden tunnustamisesta, koska ei halunnut olla tekemisissä lapsen ja äidin kanssa.

Nii ja koska se mies ei oo muuta ku tän lapsen siittäjä. Miks sen pitäs maksaa siitä, että mä halusin lapsen? Kun kuitenkin tarvitaan miestäkin siinä hommassa. Tiina

Silloin kun äidit olivat keskustelleet tulevan isän kanssa halustaan tulla raskaaksi, äidit yleensä kertoivat myös isän persoonallisuudella sekä isän suhtautumisella asiaan olevan merkitystä. Edellä kirjoitin esimerkiksi Katariinan ajatuksista siitä, ettei lapsen isällä homoseksuaalina ollut odotuksia parisuhteesta. Monilla isistä oli myös lapsia ennestään, jolloin äidit saattoivat ajatella, ettei syntyvä lapsi ole isälle niin ainutlaatuinen eikä isälle siten muodostu toiveita suhteen luomisesta lapseen. Sallan mielestä tärkeää oli se, että isäehdokkaat olivat avarakatseisia ja pystyi hyväksymään lapsen saamisen nimenomaan naisen omana ratkaisuna. Yleensä äideille, joilla oli pidempi suhde lapsen isän kanssa, myös isän persoonallisuudella oli merkitystä. Joidenkin äitien mielestä taas geneettisellä perimällä ei ole merkitystä, sillä he korostivat ennen kaikkea sosiaalista vanhemmuutta - tosin, kuten äidit huomauttivat, eiväthän he olisi ryhtyneet lyhyeseen suhteeseen jotenkin vastenmielisen ihmisen kanssa.

Ihmisenä nii, miellyttävä. Että siinä on sellasia piirteitä, mitä arvostaa, että se on mukava ja sille... älykäs kuulostaa rodunjalostukselta... Mut sillee, että tietää, et siinä ihmisessä on kuitenkin sellasia piirteitä, joista pitää ja tuntee vähän sitä ihmistä et se ei oo kuka tahansa tuolta tien poskesta tai ravintolasta napattu satunnainen tuttavuus ja sit tavallaan että ei voi syyttää sitä lasta että "onkohan tuo nyt semmonen piirre, joka sun isässä on?" Salla.

Vaikka mahdollisuus tulla isäksi oli miehen tiedossa, saattoi isän kanssa jälkeinpäin tulla samantapaisia ongelmia kuin silloinkin, kun raskaaksi tuleminen mahdollisuudesta ei puhuttu. Isät olivat joskus loukkaantuneita, ja syyttivät äidin käyttäneen itseään 'siitosorina' tai 'spermapankkina'. Isät saattoivat kokea katumusta tai syyllisyyttä, vaikka äiti oli yrittänyt selvittää, että hän nimenomaan oli halunnut lapsen itselleen. Joskus isä myös vetäytyi kuvioista kokonaan.

Ainoana äideistä Sallan lapsen isä on äidin tuttavapiiristä, mikä on aiheuttanut joskus kiusallisia

tilanteita. Lapsen isyys on tosin kiinnostanut ympäristöä muutenkin:

En ois uskonu, että lapsen ulkonäöstä voi tulla tämmönen aika ongelmallinen tekijä, siinä vaiheessa kun mä oon tekemisissä semmosten ihmisten kanssa, jotka tuntee sen lapsen isän, todella hyvin. *Onks ne sit arvaillu sitä?* On, kaikki. Kaikki siellä jotka tuntee lapsen isän, heti sanoo että ”aijaa, onks tää sen poika”. (...) Syksyllä kokouksessa ollessa muodostu aika piinaavaksi se tilanne, koska aina kun mä poistuין huoneesta ne alko keskustelemaan, kuka on Joonaksen isä. (...) Nii, ja sit tästä tuli mieleen, että mun pari ystävää joutu tosi kiusalliseen tilanteeseen, koska niitä luultiin muumimuki-lahjoittajiksi! Että mä oon joutunu tämmöstä tilannetta puimaan parin miespuolisen ystäväni kanssa, joilta oli kysytty ”ai oot sää antanu sille Sallalle muumimukissa?”. En tiä mistä tämmöset jutut on, kuka ne on keksinyt. Et ”sehä sen on teheny, eihä sillä kettää miestä oo ollu nytte “ (naurua). Salla.

Suomen sosiaalilainsäädännön mukaan avioliiton ulkopuolella syntyvän lapsen isyys on erikseen tunnustettava, ja halutessaan äiti voi kieltää isyyden selvittämisen. Isyyden tunnustaminen tapahtuu kunnallisen lastenvalvojan luona (Helminen). Lastenvalvojalla käynti ja isyyden selvittämisen kieltäminen oli äitien kertomuksissa yleensä merkittävä tapahtuma. Äidit enimmäkseen olivat selvillä siitä, että nainen voi halutessaan kieltää isyyden tunnustamisen, ilman että siitä seuraa esimerkiksi sosiaalietuuksien menettämistä, tai ilman että siihen tarvittaisiin erityinen syy. Lastenvalvojan luokse meneminen silti jännitti, sillä äidit usein olettivat etukäteen lastenvalvojan taholta tarkempaa kiinnostusta lapsen isästä ja äidin syistä kieltää isyyden selvittäminen. Äidit olivat yllättyneitä siitä, miten vähän asia lastenvalvojaa yleensä kiinnosti. Yhtä poikkeusta lukuun ottamatta isyyden tunnustamisen kieltäminen oli rutiniinomainen toimenpide - nimi papereihin ja sillä hyvä. Ainoastaan Salla oli joutunut käymään lastenvalvojan luona useamman kerran keskustelemassa isyyden tunnustamisen merkityksestä. Lastenvalvoja oli ollut myös kiinnostunut siitä, onko lapsen isä ehkä painostanut Sallaa kieltämään isyyden selvittämisen, vai tekeekö hän sen varmasti omasta halustaan. Salla oli kokenut tilanteen painostavana ja pelottavanakin.

6.2. Isät ja lapset

”Kirjoita nyt sinne graduun ainakin muutama rivi siitä, että lapsella kuuluu olla isä”, sain neuvoksi silloiselta työtoveriltani, pitkän linjan lastensuojelun sosiaalityöntekijältä, kun kerroin gradusuunnitelmistani ennen tutkimuksen teon aloittamista. Edellä olevan sosiaalityöntekijän mielipidettä ohjaa ehkä nykyinen Lapsenhuoltolaki (361/83), jonka lähtökohtana on lapsen oikeus sekä äitiin että isään (Huttunen 2001, 161). Mutta lapsen oikeus isään, *biologiseen isään*, esiintyy yleisesti ihmisten kannanotoissa silloin, kun heidän suhtautumisensa lapsen tekemiseen tietoisesti yksin on

negatiivista. Usein tällaisissa kannanotoissa tunnutaan olettavan, että jos ei isyyttä ole virallisesti tunnustettu, äiti aikoo myös salata sen lapselta. Samoin ne sisältävät ajatuksen, että biologisen isän puuttuminen lapsen elämästä merkitsee kokonaisvaltaista isättömyyttä ja “miehen mallin” puuttumista lapsen elämästä.

Isyys voidaan kuitenkin erotella biologiseksi, juridiseksi, sosiaalseksi ja psykologiseksi isyydeksi (Huttunen 2001, 57-68). Sosiaalinen ja psykologinen isyys (adoptiossa myös juridinen) voivat silloin olla erillään biologisesta isyydestä. Sosiaalisella isyydellä tarkoitetaan lapsen arjen jakamista, lapsen kanssa asumista, hoivaa ja huolenpitoa. Psykologinen isyys kuvaa isyyden tunnepitoista ja kiintymykseen perustuvaa puolta ja syntyy sen mukaan, ketä lapsi pitää isänään. Biologisen isän puuttumisen lapsen elämästä ei siksi tarvitse tarkoittaa isättömyyttä, sillä lapsella voi silti olla sosiaalinen ja psykologinenkin isä (mt.).

Nykyinen lainsäädäntö lähtee siis lapsen oikeudesta vanhempiin, mutta vanhemman oikeutta lapseen se ei tunne (Huttunen 2001, 162). Huttunen esittääkin vanhemman oikeudesta lapseen seuraavanlaisia kysymyksiä: Voiko lasta pitää yhtenä perusoikeutena, joka kuuluu aikuisuuteen ja arvokkaaseen elämään? Entä onko moraalisesti arveluttavaa ajatella, että lapsi tulee maailmaan paitsi itseään myös vanhempiaan varten, ja toisen vanhemman (isän) puuttuminen ei saisi tehdä tyhjäksi toisen (äidin) oikeuksia? Huttunen huomauttaa vielä, ettei psykologisessa tutkimuksessa ole voitu osoittaa isättömyyden olevan kaikissa olosuhteissa lapselle haitaksi (Phares 1996, Huttusen mt. mukaan). Naiselle lapsettomuus voi Huttusen sanoin olla vaikeasti ylitettävä psyykinen ongelma (mt.).

6.2.1. Lapsen ja isän oikeudet toisiinsa

Lapsen ja isän oikeudet toisiinsa saivat paljon sijaa kaikkien tutkimuksen äitien kertomuksissa. Äitien ajatukset lapsen oikeudesta isään tai isän oikeudesta lapseensa olivat keskenään hyvin samankaltaisia. Ensimmäinen ajatus äideillä oli se, ettei lapsen isyyttä salata lapselta, vaan lapsi saa tietää asiasta totuuden sitä mukaa, kun sen oman kehitystasonsa puolesta pystyy ymmärtämään, koska lapsella on oikeus tietää biologinen syntyperänsä ja se on lapsen identiteetin kannalta tärkeää. Isyyden virallisen tunnustamisen puuttuminen ei kenenkään äidin kertomuksessa merkinnyt isyyden salaamista lapselta.

Isän oikeus lapseensa käsitti äitien puheessa nimenomaan biologisen isyyden. Biologinen isyys ei itsestään selvästi anna isälle oikeuksia lapseensa, vaan isän oikeus isyyteen on tapauskohtaista. Tosin äidit eivät kuitenkaan halunneet sulkea miehiä pois lapsen teosta sinänsä. Biologinen isä ei ollut äitien mielestä välttämätön perheessä yleensä, koska lapsi voi saada tarvittavan miehen mallin ja äidin lisäksi muita läheisiä ihmissuhteita muutenkin. Vaikka perheessä olisi biologinen isä, se ei takaisi että lapsen - ja äidin - elämä olisi yhtään onnellisempaa vaan pikemminkin päinvastoin.

Usein äidit myös puhuivat siitä, ettei lapsi ei osaa kaivata isää, jota ei ole perheessä koskaan ollutkaan. Lapsen isättömyyden pohdinnan yhteydessä myös Huttunen (mt.) huomauttaa, että lapsen kannalta on aivan eri asia kasvaa kokonaan ilman isää kuin tilanteessa, jossa isäsuhde on koko lapsuusajan traumaattinen ja epävakaa. Isän ja lapsen välisen oikeuden toiseensa äidit näkivät ennen kaikkea lapsen oikeutena: lapsi ei voi valita isättömyyttään, mutta aikuinen mies tietää isäksi tuleminen mahdollisuuden suojaamattomassa seksuaalisessa kanssakäymisessä. Jotkut äideistä ottivat esille myös sen, että isyys on kuitenkin yhteiskunnassa merkityksellinen ja yleensä lapsen lähiympäristöllekin tärkeä asia, ja myös siitä syystä olisi lapsen kannalta väärin salata hänen biologinen alkuperänsä.

Joo, oon mä aatellu sit kertoa, että sun isä on se ja se ja mä päädyin tämmöseen ratkaisuun, ja mä koitan pitäytyä semmosella tasolla, minkä se laps ymmärtää. Että mä en salaile missään vaiheessa tai keksi mitään tarinoita että sun isä on lentänyt pilven päälle että mä niinku valehtelisin sille. Et mä kerron, kuka se on ja miksi se ei oo täällä tai miksi me ei olla yhdessä ja jos tää biologinen isä itse haluaa kertoa asioista tai vastata niihin kysymyksiin nii seki saa sitte, tai jos Joonas haluaa jotain siltä kysyä. Se lähtee siitä, et jos Joonas kysyy nii sit mä niiku sanon sille. Salla.

Mun mielestä periaatteessa lapsella on oikeus tietää se taustansa koska se... mä uskon siihen et ku sä oot kuitenkin niiku geenies tai niitten geenien yhdistelmä, ni jotenki se on tärkeätä tietää ne molemmat, se niiku mistä sä oot muotoutunu yhdistelmäks, kenestä kahdesta. Mut sitte taas niinku isän oikeudesta lapseen, niin se onki sitte vähän toinen juttu... Koska yleensä se valinta menee niin, että jos on huono parisuhde tai ei ees olla yhdessä silloin kun lapsi saa vahingossa alkunsa, niin mullon ehkä sit huono kuva miehistä, mut harvemmin mies niiku haluaa hirveen aktiivisesti ottaa sitä isän roolia tai sillai niinku au-isän roolia. Ja sitte taas jos se myöhemmin tulee siihen tulokseen et se oisikin ihan kiva niin mun mielestä se ei oo lapsen parhaaks. Et tavallaan mä haluan nähdä sen lapsen näkökulmasta, et se ois lapsen oikeus isään, enkä niinkään isän oikeudeks lapseen. Koska siin on se ero, että aikuinen ihminen, niin sen pitäis tietää, et ku harrastetaan seksiä niin siitä voi tulla seuraamuksia. Niin tavallaan se on niinku aikuisen valinta. Lapsi ei voi valita sitä onko sillä isää vai ei. Katariina.

Silloinkin, kun suhde lapsen isään oli ongelmallinen, kuten Miialla, jonka lapsen isä ei halunnut olla äidin ja lapsen isän kanssa tekemisissä tai Helinällä, jonka välit lapsen isän kanssa olivat vielä

selkiintymättä isän vaatimusten vuoksi, äidit saattoivat lapsen takia toivoa, että isä voisi jotenkin pitää lapsen yhteyttä, vaikka omasta näkökulmastaan katsoen äidit olivatkin tilanteeseen tyytyväisiä, eivätkä halunneet itse aktiivisesti edistää isän ja lapsen välejä.

Bockin (2000) tutkimuksen amerikkalaiset äidit pohtivat yksin äidiksi tuleminen oikeutta moraaliselta kannalta. Amerikkalaiset äidit - joista Bockin tutkimuksessa suurin osa oli juutalaisia - ottivat myös uskonnollisia näkökulmia huomioon moraalisessa argumentoinnissaan. Suomalaisen yhteiskunta on amerikkalaiseen verrattuna sekularisoitunut, ja omia valintojaan uskonnollisin argumentein eivät yleensä puolusta kuin tunnustuksellisesti uskovaiset ihmiset. Tämänkään tutkimuksen äideistä kukaan ei maininnut uskontoa moraalin alkuperänä, vaan äidit puhuivat yleisesti moraalista. Puheella moraalista tarkoitan myös puhetta oikeuksista, esimerkiksi tässä lapsen ja isän oikeuksista toisiinsa. Äitien puheessa moraalilla oli yleensä negatiivisesti väritynyttä, moralisointia. Moraali oli sisällötöntä, mistä käsin muut ihmiset kommentoivat äitien valintaa silloin, kun he ilman perusteluita halusivat kertoa itsenäisen äitiyden olevan lasta tai isää kohtaan väärin.

Mut semmonen, et siitä tehään yleinen periaate [isän oikeuksista lapsiin], joka koskee aina ja kaikkialla, että mukamas tiedetään, koska aina kun tämmösist puhutaan niin siinä ei oo mitään käytäntöä. Siinä ei oo niinku mitään substanssia siinä väitteessä, et mitä se käytännössä tarkoittaa, et isän oikeus lapseen ja lapsen isään. Koska sit kuitenkin jos puhutaan siitä, et onko niinku lapsella oikeus isään, jos isä on ihan paska ja hakkaa sitä, tai jos ei niinku vanhempien parisuhde toimi, tai jos isä kuolee, miten silloin käy lapsen oikeudelle isään... Et kaikki tää, se on vaan sellasta sananhelinää. Et se on vaan sellanen periaate, jolla ei oo oikeen sisältöä ja sisältö pitäs miettii mun mielestä ennenkun mulle saa tulla sellasii periaatteita puhumaan. (...) Nii että tietyst tässäkin yhteydessä sil on merkitystä, et mitä sillä tarkotetaan sillä isällä. Että jos sillä tarkotetaan esimerkiks oikeutta hyvään miesmalliin, nii onhan muitakin tapoja järjestää se, eikä se isä läheskään kaikille lapsille edes oo se hyvä miesmalli. Elsa

Julkunen (1995, 102) kirjoittaa modernista moraalista sukulaissuhteissa. Moderni moraalilla ei palaudu sääntöihin ja normeihin, eivätkä siteet ihmisten välillä seuraa abstrakteista moraalisiin, vaan niiden luomiseksi on tehty töitä. Julkunen kirjoittaa aikuisten välisistä sukulaissuhteista, mutta samankaltaisia ajatuksia oli tämän tutkimuksen äideillä lapsen ja isän oikeuksista toisiinsa. Lapsen ja isän oikeudet toisiinsa liittyisivät silloin modernin moraalikäsitteen mukaisesti todelliseen vuorovaikutukseen perustuvaan suhteeseen, eikä pelkästä biologisesta sukulaisuudesta muodostuvaan velvollisuuteen, tai oikeuteen.

Mä en oikeen ymmärrä sitä juttua ollenkaan koska musta ne on niin abstraktei asioita joista ihmiset puhuu... Tai niistä

puhutaan niin abstraktisti, kun oikeesti ne on niin konkreettisia (...) Mut sit se niinku, mä nään sen hirveen konkreettisenä ja ei-biologisena, et lapsella on niinku tietynlaisia aikuisen tarpeita ja aikuisella tietynlaisia lapsen tarpeita ja niille pitää antaa mahdollisuus tietynlaiseen siteen muodostumiseen ja sit sellaseen omaan kehittymiseen niinku siteessä ja suhteessa, ja sen ylläpitoon. Mutta sit se, että puhutaan niin abstraktisti kuin että lapsella on oikeus isään, niin must sillon ihmiset puhuu aina vaan enemmän niinku omista moraalikäsitteistään kuin lopultakin siitä, et mitä millään lapsella on. Ei siinä ajatella, et onko juuri tälle lapselle parasta. Päivi

Yhteistä kaikille tutkimuksen äideille oli mielipide siitä, että pelkkä biologinen isyys ei tee miehestä lapsen isää. Kellä tahansa miehellä, joka ei ole huolehtinut ehkäisystä, ei ole oikeutta tulla vaatimaan isyyttä itselleen. Yksinhuoltajana elävä äiti on kuitenkin se, joka huolehtii lapsesta. Carol Smart (1991, Forsbergin 1995, 138 mukaan), joka on tutkinut avioeron jälkeisiä lapsen huollon järjestelyjä, puhuu kahdesta erilaisesta huolenpidon moraalista. Ne ovat jakautuneet sukupuolen mukaan välittämiseksi (caring for) ja huolehtimiseksi (caring about), joista jälkimmäinen, arkiseen huolenpitoon kuuluva moraalinen on naisen vastuulla. Avioeron yhteydessä lapsen huollosta päätettäessä korostuu usein lapsesta välittäminen, ja käytännön huolenpito jää vaille huomiota.

Mää aattelen ettei se oo mikään itsestäänselvä juttu, että jos on siittäny nii että ois oikeus saaha se syliinsä aina sillon tällön, vaan niinku ett se tavallaan pitää ansaita. Just silleen että on mukana sen lapsen kasvussa ja on valmis ottamaan myöskin niitä huonoja puolia siitä.(...) Mutta se on kyllä, ei se tuu tosta vaan, se pitää silleen työllä ansaita se oikeus, koska lapsesta on niin paljon työtä, että se joka ottaa vastuun niistä ikävistä asioista saa myös päättää niistä mukavista oikeuksistaan. Maija.

Ku se äiti nyt kuitenkin niinku 24 tuntii vuorokaudessa, mikäli se tilanne on se et se huolehtii 24 tuntii vuorokaudessa siitä lapsesta, ni ei sielt voi joku isä ratsastaa paikalle valkosella ratsulla aina kun sille sopii, et sil niinku pitäis olla joku suhde siihen lapseen. Päivi.

Äidit käyttivät omassa perustelussaan isän oikeuksista juuri naisellisen, huolehtimisen moraalia. Pelkkä välittäminen, caring for -moraali ei ollut riittävä peruste isän oikeuksille lapseen. Päivi ja Maija pohtivat myös sitä, onko isän ja lapsen välisen suhteen luominen äidin asia. Näin tunnutaan olettavan jaetun vanhemmuuden diskurssissa, jossa naisen tehtäväksi tulee houkutella miestä isyyteen (Vuori 2001). Äidin velvollisuudeksi on tullut isän osallistaminen ja isän ja lapsen välisen suhteen tekeminen mahdolliseksi (Julkunen 1995, 97).

Just kanssa se, et millanen oikeus, et sekö on se oikeus et se asuu saman katon alla ja käy siellä nukkumassa, et onks se sit se oikeus. Tai onks se sit se oikeus siihen isään vaik niinku äidin ohitse, et vaik niinku äidillä ja isällä menis keskenään helvetin huonosti nii, varsinki sellases järjestelyssähän äiti niinku pitkään on se joka kannattelee myös sen lapsen ja isän

suhdetta, et se halua niinku, oli ne sit yhdessä tai ei, et se jää jotenki sen hoidettavaks. [isän oikeudesta lapseen] Ja mun korvis isän oikeus lapseen sisältää jotenki sen et se äitiys ois niiku kannattelevana siltana siinä välissä, et se niinku antaa tilaa niiden luoda semmosen ja toisaalta auttaa siinä luomisessa, sillai hyväksyvästi hymyillen kattelee jostakin et “kyllä vaan on ihanaa kun isällä ja lapsella on jotenki suhde” (naurua). Päivi.

Hannele Forsberg (1994, 113-125; 1995) on sosiaalityön isyyttä käsittelevässä tutkimuksessaan huomannut, miten sosiaalityössä isän puute nähdään ongelmaksi, ja asiakassuhteissa kannustetaan isyyteen lapsen edun nimissä. Sosiaalityön käytännöissä lapsen etu menee isä-kysymyksessä äidin ja isän suhteen edelle joskus ristiriitaisellakin tavalla. Naisia saatetaan kannustaa lapsen ja isän suhteen ylläpitoon silloinkin, kun parisuhde lapsen isän kanssa on ollut naista monin tavoin alistava. Myös Maija on kokenut, kuinka sosiaalitoimistossa on kannustettu isän ja lapsen välisen suhteen luomiseen äidin ohitse.

Pahin oli ehkä se soksuntäti joka aivan silleen yritti penkoo, suunnilleen että “ymmärrätkö sinä että sille täytyy vaihtaa vaipat ja” ... No toinen juttu oli että se rupes just niinku Ruusun oikeudesta isäänsä. Että se ei ees kysyny multa että pitääks se Peter muhun yhteyttä vai ei, vaan se oli silleen että “kyllä sinun täytyy pitää siihen isäänkin yhteyttä ja laita vaikka sitten jos hän on ruotsalainen niin laitat vaikka Ruusun ruotsinkieliseen päiväkotiin että hän oppii isänsä kieltä”. *Kysyks se sit mitään, et kuuluuks se isä tein elämään?* Se kysy kai, että asuuk Peter meiän kanssa ja, ei se ees kysyny että haluuko Peter että siihen pietään yhteyttä, vaan rupes saarnaa että “sinun pitää pitää yhteyttä”, ihan niinku Peter ilahtus siitä että mä soitan sille joka päivä. Maija.

Lapsen hyvinvoinnin kannalta äidit perustelivat itsenäistä äitiyttä esimerkiksi sillä, että lapsen ei tarvitse kohdata vanhempien välisiä ristiriitoja. Lapsen sosiaalinen elämä voi myös olla rikkaampaa kuin ydinperheen lapsella. Varsinkin eronneiden vanhempien lapseen verrattuna itsenäisen äidin lapsi on onnellisessa asemassa, koska lapsi ei osaa kaivata poissaolevaa isää, eikä toisaalta joudu pettymään jos isän ja lapsen väliset tapaamiset eivät toteudu odotetulla tavalla. Äidin kokema stressi sujumattomasta yhteiselämästä lapsen isän kanssa vaikuttaisi lapsen hyvinvointiin, samoin silloin, jos muualla asuvan isän kanssa olisi ongelmia tapaamis- ja elatusjärjestelyissä.

Mää oon nyt kattellu pariakin eronnutta tapausta, että niiku äiti on jäänyt pienen vauvan kanssa yksin, ja kuitenkin se isä on siellä papereissa eli sillä on virallinen tapaamisoikeus ja näin, mutta kun ne tyypit ne nuoret miehet ei välttämättä edes maksa niitä elatusmaksuja ajallaan, ja tavallaan käyttäytyy muutenkin tosi vastuuttomasti. Sillee että just jos se äiti, joka koko ajan hoitaa yötä päivää sitä lasta niiku viikkotolkulla, soittaa joskus sille isälle että voisitko ottaa sen nyt viikonlopuksi kun hänellä ois nyt vaikka joku meno, mikä meno onkaan, niin sit se mies saattaa sanoo et en voi ku on bileet tai näin, ja sitte kuitenkin vaatia että ens viikonlopuksi mun täytyy se saaha. Et tavallaan ei yhtään osaa asennoitua äidin elämään niin mun mielestä se on vähän keinotekosta ne isän tapaamisoikeudet sillon. Maija

6.2.2. Miehen malli

Tutkimuksen äitien lapset olivat vielä pieniä, ja suurin osa lapsista ei vielä kyselty omasta isästään. Monesti pienemmät lapset eivät vielä olleet edes kovin hyvin selvillä siitä, että perheissä voi olla myös isä, sillä perheiden tuttavapiireihin kuului paljon yksinhuoltajaäidin ja lapsen/lasten muodostamia perheitä. Myös ydinperheisiin kuuluvat lapset tapasivat äitejä useimmiten oman äitinsä kanssa, ja pienten lasten sosiaalinen ympäristö - leikkipuistot, äiti-lapsi-kerhot, -yhdistykset ja -kahvilat, ja myös kodit äitien ollessa vanhempainlomalla tai hoitovapaalla - on leimallisesti äitien ja lasten aluetta, josta isät ovat poissa. Pienemmillä lapsilla saattoi esimerkiksi olla leikeissään äiti- ja lapsi-hahmojen lisäksi isä-hahmo ja lapset saattoivat myös jaotella leluista, kuvista, jne. eri sukupuolta olevia olentoja, mutta leikit perustuivat toisten perheissä nähtyyn ja koettuun, samoin miespuolista hahmoa edusti lapsen leikeissä usein pappa tai muu sukulainen. Isommat lapset esittivät äideille kysymyksiä sitä mukaa, kun alkoivat ymmärtää ihmisen lisääntymisen biologiaa ja huomata ympäristössä perheiden muodostumiseen kuuluvia kuvioita, kuten kihloihin ja naimisiin menemistä. Päiväkodissa käyvä lapsi saattoi vaikkapa alkaa kysellä, milloin isä tulee hakemaan päiväkodista.

Mutta käytännössä siinä ei oo niin hirveen isoo eroo, äitikeskeistä se on se kotonaolo lapsen kanssa, ja sit päiväkodissa kuitenkin suurin osa on naisia. Se vaa on tää yhteiskunta niinku, naiset hoivaa. Katariina

Äitien ja lasten tuttavapiiriin kuului miehiä, jotka toimivat lapselle miehen mallina. Miehen mallin saattoi tarjota äidin isä tai veli tai joku äidin miespuolinen ystävä, tai lapselle oli tietoisesti valittu miespuolinen kummi. Jos äidin oma isä asui kaukana eikä äidillä ollut miehiä tuttavapiirissään, se koettiin ongelmaksi, johon äidit miettivät ratkaisua. Miehen mallia äidit pitivät tärkeänä erityisesti silloin, kun lapsi oli poika.

Ni sit me sitä hirveesti puhuttiin ja luettiin kaikki Jari Sinkkosen "isän kanssa"-kirjoja ja kaikkii tällasia, et mitä tästä nyt tulee ku me ollaan naisia ja tää on poika, et joku sellanen et missä vaiheessa ne rupee kyselemään sitä isää ja mitä täytyy tehdä ja mä äkkiä mietin mielessäni et mul on mun isäni, joka on vielä aika nuori ja vetree (naurua) (...) ja mietin semmosiakin et okei, et hänel on enopuoli, joka harrastaa ja pelaa jääkiekkoa (naurua) ja tota... Et niiku tämmösi "Jääkiekko! Mistä mä saan jääkiekkoilijan mallin!" Hullun hullua. Et nykyisin tämmöset asiat ei mua huolestuta, mut sillon kun sai sen pojan, ni hetken aikaa mua ois voinu vähän syyllistää sillä et ois sanonu, et varsinkin poika tarvitsee isän. (...) Mut nykyisin se ei mua tosiaan huolestuta, et sitä enemmän kun lapsi kasvaa, niin huomaa, ettei asiat oo semmosia et mun tarvii jotenkin järjestää ne sille lapselle vaan hänel on ihan oma elämänsä, johon ei mun päätökset ja

junailu hirveesti kuulu. Et mä voin tietysti yrittää suoda hänelle kaikenlaista hyvää ja järjestää, mut sen pitäs lähtee niiku siitä mitä hän tarvitsee eikä siitä, että mä luen jostain kirjasta että lapsi tarvitsee sitä ja tätä... Elsa

Äidit eivät juurikaan kyseenalaistaneet miehen mallin merkitystä, vaikka äitien suhtautuminen jaetun vanhemmuuden diskurssin ajatuksiin muuten oli kriittistä. Ainoastaan Elsa esitti kriittisempiä näkemyksiä siitä, tarvitseeko (poika)lapsi oikeasti tietyt, maskuliinisuuden kriteerit täyttävän miehen mallin elämäänsä.

6.3. Jaetun vanhemmuuden diskurssi

Kolme lasta yksin tehnyt Claralinda Levin kirjoittaa ruotsalaisessa, yksinhuoltajaäitien kirjoituksia sisältävässä antologiassa seuraavasti: Miksi juuri yhden ainoan miehen ajatellaan olevan se, jonka kanssa minun pitäisi jakaa lapseni? Minulla on heistä vastuu, ja sen haluan kokonaan itselleni. Lisäksi saan ja etsin tukea, kiinnostusta ja neuvoja monilta ihmisiltä, joista pidän ja joihin luotan (Levin 1985, 35, suomennos AH). Levinin sitaatti sisältää useamman tärkeän ajatuksen sekä suhteessa jaetun vanhemmuuden diskurssiin, että tämän tutkimuksen äitien kertomuksiin. Jaetun vanhemmuuden diskurssissa oletetaan, että vanhemmuus jaetaan nimenomaan perheessä, äidin ja isän kesken. Levinin kysymys "miksi juuri yksi ainoa mies?" tiivistää sen, mistä äidit puhuivat kertoessaan arjestaan ja mielikuvistaan isästä perheessä. Levinin tavoin äidit korostivat, että vastuu lapsesta on yksin äidillä, mutta muita asioita lapsen elämässä voi jakaa - siis saada tukea, neuvoja kiinnostusta niiltä ihmisiltä, joista pitää ja joihin luottaa.

Nykyisin puhetta perheestä, vanhemmuudesta ja vanhempien ja lasten välisistä suhteista määrittelee vallitseva, jaetun vanhemmuuden diskurssi. Jaana Vuori (2001) on tutkinut erilaisten vanhemmuutta koskevien diskurssien esiintymistä perheasiantuntijoiden kirjoituksissa. Kirjoitukset ovat niin vanhemmille suunnattuja oppaita kuin lastenhoidon ammattilaisten oppi- ja opaskirjoja sekä tutkimuksia. Vuori on löytänyt niistä kaksi erilaista tapaa puhua lasten hoidon jakamisesta perheessä. Kumpikin diskurssi on sukupuolittunut, sillä niissä oletetaan sukupuolen mukaan määräytyvät, erilaiset roolit isälle ja äidille. Perinteisemmän diskurssin Vuori on nimennyt jakamattoman äidin hoivan diskurssiksi. Siinä lapsen tärkeimmäksi hoitajaksi oletetaan äiti, ja isän osuus liittyy siihen, mikä on enin, minkä isä voi lasta hoitaa niin ettei siitä koidu lapselle vahinkoa. Molemmissa diskursseissa keskeinen puheenaihe on isä. Isiä kuvataan äitejä monipuolisemmin, ja isiä pyritään intensiivisesti kutsumaan ja houkuttelemaan isän rooliin. Isyys nähdään miehelle

mahdollisuutena, jonka käyttäminen riippuu miehen halusta. Jaetun vanhemmuuden diskurssissakaan mieheltä ei silti yleensä odoteta vastuun kokonaisvaltaista jakamista.⁷

Jaetun vanhemmuuden diskurssia on tarjottu äidinhoivan tilalle jo 60-luvulta saakka. Siinä isä oletetaan lapsen yhdenvertaiseksi hoitajaksi äidin rinnalle, ja nyt ongelmaksi on tullut isän puute. Äidin tehtäväksi jää kuitenkin isän houkutteleva ja kutsuminen, mutta ei pakottaminen lapsen hoitoon. Niinpä jaettu vanhemmuus voi paradoksaalisesti lisätä äidin vastuuta. Lapsen hoidon ja kasvatuksen jakamiseen ei diskurssissa myöskään liity kotitöiden jakaminen. Kun isyys nähdään miehelle uutena roolina entisten lisäksi, äidin täytyy edelleen luopua entisistä ja tehdä valintoja, lapsen parhaaksi. Molemmista diskursseista on erotettavissa realismipuhe ja ohjelmapuhe. Ne sisältävät siis kuvausta sekä tosiasiallisesta että toivottavasta asiantilasta. Diskursseissa kuvataan äidin edelleen suurempaa vastuuta lapsesta, mutta samalla esitetään, miten isä voisi tulla enemmän mukaan vanhemmuuteen (Vuori 2001).

Kun aattelee, kuinka monta prosenttia naisista on yksinhuoltajia, ni ei sitä missään näy. Aina kohdellaan silleen että perhe, "muistakaa että mies", kaikissa neuvolaoppaissa on aina se mies mukana. Musta siinä on semmonen puute, jos ni iso prosentti naisista on kuitenkin yksinhuoltajia, että vaikka montakin saa sen lapsen jo yksin, ni ei sitä missään ilmoiteta että on tällanen vaihtoehto ja on muitakin sinunkaltaisiasi. Aina tuntee olevansa se poikkeus ja ihmeellinen, "ai sä oot se jol ei oo miestä?". On se niinku virallisissa, just neuvolaoppaissa ja kaikessa kohtelussa se että "ahaa, eikö sulla ole miestä?". Tietysti se sillee rahallisesti ja muuten ei oo kiellettyä, niiku et silleehän yhteiskunta on kuitenkin, ei oo tuominnu yksinäisiä mihinkään ehdinkoon, mutta sitte epävirallisesti kaikessa sellasessa kanssakäymisessä se on vähän sellanen.... Vai onko se mun omassa päässä sellanen kuvittelu vaan. Maija.

Maijan sitaatti kertoo kokemuksista itsenäisenä äitinä yhteiskunnassa, jossa äitiyden normina on parisuhteessa toteutuva äitiys. Sen olisi voinut esittää myös esimerkkinä itsenäisen äitiyden sallittavuudesta sosiaalisessa ilmapiirissä. Kuitenkin se toimii paitsi esimerkkinä parisuhteessa toteutuvan äitiyden normista, myös jaetun vanhemmuuden diskurssista, sillä se sisältää ajatuksen siitä, kuinka "neuvolaoppaissa ja kaikessa kohtelussa" oletetaan vanhemmuuden jakaminen perheessä olevan miehen kanssa. Perhe ilman miestä on poikkeus, ja se voi joskus olla myös ongelma. Ainakin se unohdetaan helposti, "neuvolaoppaissa ja kaikessa kohtelussa". Maijan lisäksi muutkin äidit kertoivat tämän tapaisia kokemuksia. Esimerkiksi synnytyssairaalassa yksinäiseen äitiin suhtauduttiin kuten keneen tahansa äitiin, mutta oletus isästä tuli esille eri tavoin: äitiä

7

Poikkeuksen tekee edellä siteerattu isyystutkija Jouko Huttunen, joka edellyttää isiltä vastuun kokonaisvaltaista jakamista (Huttunen 2001, 214-215).

saatettiin puhutella rouvana, sairaalan tutustumiskäynnillä kerrottiin isien kahvi- ja pukeutumistilojen sijainnista, vaikka äidillä oli mukanaan naispuolinen tukihenkilö. Jokinen (1996b, 114-138) kirjoittaa, kuinka Kaksplus-lehdessä tuotetaan normatiivista, (hetero)parisuhteessa elävän äidin kuvaa. Esimerkiksi Kaksplus-lehden äidin väsymistä käsittelevissä artikkeleissa ratkaisuksi tarjotaan miehen tukea. Ne sisältävät oletuksen, että kaikilla äideillä on mies. Yksinäisen äidin väsymistä niissä ei tunnisteta lainkaan.

6.3.1. Jaetun vanhemmuuden vaihtoehdot - itsenäinen äitiys ja kolmannet toimijat?

Jaetun vanhemmuuden diskurssi kohtaa rajoituksensa silloin, kun on kysymys muunlaisesta kuin heteropariskunnan muodostamasta perheestä. Yksinhuoltajuus nähdään ongelmana, koska perheessä pitäisi olla kaksi eri sukupuolta olevaa vanhempaa. Yksinhuoltajaperheistä varsinkin yksinhuoltajaäidin ja lasten muodostama perhe on ongelma, sillä puuttuvaa miehen mallia eivät korvaa edes päivähoidon työntekijät. Kahden samaa sukupuolta olevan vanhemman perheitä diskurssissa ei edes tunnisteta (Vuori 2001, 368-369).

Naistutkimuksessa suhtautuminen jaettuun vanhemmuuteen vaihtelee. Se voidaan nähdä naisten ja miesten välistä tasa-arvoa edistävänä ratkaisuna, joka vähentää naisen taakkaa silloin, kun vastuu lapsista ja lastenhoito pystytään aidosti jakamaan vanhempien kesken (Richardson 1993, 7). Nätkin (1997b, 164-165) määrittelee jaetun vanhemmuuden pohjoismaisen tasa-arvoideologian pohjalta johdetuksi. Sen kanssa kilpailee keskieuropalainen tai angloamerikkalainen radikaalifeministinen suuntaus, jossa naiset ja lapset näyttävät kuin luonnostaan liittyvän yhteen, ja isät suljetaan vanhemmuudesta pois (Braidotti 1993; Kristeva 1993). Esimerkiksi Kristeva (1993, 179) kirjoittaa yksin lapsen tekevistä tai lesboäideistä naisina, jotka torjuvat isyyden arvon.

Voisikin kuvitella, että myös tämän tutkimuksen itsenäisillä äideillä olisi pyrkimys haastaa isän ja äidin kesken jaettu vanhemmuus sulkemalla isät vanhemmuudesta pois. Vanhemmuus toteutuisi silloin äidin ja lapsen dyadissa, ja voisi individualistisista tai maternalistisista painotuksista riippuen olla tulkittavissa perinteisemmäksi, jakamattomaksi äidinhoivaksi tai modernimmaksi, radikaalifeministiseksi äitiydeksi. Tämän kaltaisia piirteitä äitien kertomuksissa olikin, mutta ei selvinä kannanottoina vaan implisiittisemmin ja äitien ja lasten arkielämän käytäntöihin tai isäpuheeseen liittyen. Kuitenkin esimerkiksi Kristevan (em.) ajatukset isyyden arvon torjumisesta ovat

liian yksioikoisia ja rajuja kannanottoja verrattuna siihen, millainen kuva vanhemmuudesta äitien puheessa välittyi. Pitiväthän äidit joskus tarpeellisena huomauttaakin, etteivät halua sulkea miehiä pois lapsentekoprosessista sinänsä tai eivät ole “miesvihaajia” - omaan elämään perinteinen ydinperhe ei vain istunut. Äidit eivät useimmiten myöskään kyseenalaistaneet isyyden merkitystä muissa perheissä, tai perheinstituutiosta yleensä, eivätkä siis esittäneet omaa perhemuotoaan ydinperheen tilalle, vaan vaihtoehdoksi sen rinnalle.

En mä nyt sitä, et isä pitäs niinku kuoliaaks vaieta, et totta kai siit saa ja pitääkin puhua, kun se ympärillä on niin jotenkin näkyvä, niin vahvasti tunnelatautunu... sitä vaan ei voi välttää, et ympäristö puhuu niin paljon isistä kuitenkin. Meilki oli sellanen naapuri, tota perhe, jossa oli Veeran ikäinen tyttö, ja äiti on sitte eronnu, ni se piti hirveen tärkeenä et näkee sitä isää. Mäki ku sanoin, et Veera tapaa sitä isää, ni : “Voi miten *ihanaa* onks sun isä tullu *onks* ihanaa!” , et ei se Veeralle niinku, se oli et mikä juttu tää nyt on? Et sit tietysti kun ulkopuolelta tulee niin paljon sitä niin pitää vähän niinku, vastapainoks antaa toisenlaistakin mallia. Tuula.

Jaetun vanhemmuuden haastamisen sijasta puhuisinkin Tuulan lailla mieluummin toisenlaisesta vanhemmuuden mallista, joka on yhtä lailla mahdollinen kuin vanhemmuus ydinperheessä, lapsen biologisen isän kanssa jaettuna, mutta ei jaetun vanhemmuuden kanssa kilpaileva tai sen haastaja. Kuten Jaana Vuori (2001, 127, 368-371) huomauttaa, sekä äidinhoivan diskurssissa että jaetun vanhemmuuden diskurssissa unohdetaan muut toimijat lapsen elämässä, kuin isä ja äiti. Kumpikin diskurssi on perhekeskeinen, ja sulkee ulkopuolelleen lapsen näkökulmasta katsottuna ns. kolmannet toimijat, joita useimpien lapsiperheiden elämässä on. Diskurssit siis unohtavat, että lapsen hoiva on käytännössä yleensä jaettu paitsi äidin ja isän, myös äidin ja muiden naisten, kuten isoäitien ja päivähoidon henkilöstön kesken. Vanhemmuutta voisi tämän ajattelun mukaan jakaa muutenkin, kuin vain kahden biologisen, eri sukupuolta olevan vanhemman kesken, kuten todellisuudessa tapahtuukin.

Äitien elämäkertojen analyysissä Nätkin on huomannut, että yksinhuoltajaäitien tarinoissa kolmansia toimijoita, ennen kaikkea viranomaisia esiintyy enemmän kuin parisuhteessa elävien äitien tarinoissa (1997a, 199). Nätkin tulkitsee tämän niin, että kumppanuuteen perustuvassa vanhemmuudessa nainen ja mies liittoutuvat keskenään, eikä ulkopuolisia tarvita päättämään lasten hankkimisesta, hoidosta ja kasvatuksesta. Oman aineistoni äiditkään eivät kaivanneet ulkopuolisia *päättämään* lasten hankkimisesta, hoidosta ja kasvatuksesta, mutta äitien kertomuksissa esiintyi paljon erilaisia kolmansia toimijoita, kuten ystäviä, sukulaisia, erilaisia yhteisöjä ja viranomaisia. Jakaminen ei näin jäänyt ainoastaan perheen eli yksityisen alueelle, vaan käsitti myös niin sanotun

julkisen (vrt. Julkunen 1995).

Jaettua vanhemmuutta voisi siis ajatella laajemmin kuin (ydin)perhekeskeisesti, vain äidin ja isän jakamana vanhemmuutena. Julkunen (1995) kirjoittaa muiden naisten, kuten oman äidin ja ystävien sosiaalipoliittisesta merkityksestä naisen elämässä. Lisäisin tähän vielä psykologisen merkityksen, sillä äitien kertomuksissa tärkeää vanhemmuuden jakamista oli konkreettisten arjen käytäntöjen, kuten lasten hoidon lisäksi myös puheessa tapahtuva jakaminen. Esimerkiksi äitiryhmissä vanhemmuutta jaetaan puhumalla erilaisista äitiyteen ja kasvatukseen liittyvistä kokemuksista (Vanhanen-Silvendoin 1996, 267).

Kun kirjoitan vanhemmuuden jakamisesta äitien kertomuksissa, en kuitenkaan tarkoita jakamisella samanlaista kokonaisvaltaista lapsen hoidon ja kasvatuksen jakamista kahden eri vanhemman välillä, kuin jaetun vanhemmuuden diskurssissa - ainakin ohjelmallisesti - tarkoitetaan. Tämän tapaisesta jakamisesta puhutaan yleensä esimerkiksi tukiverkostoina, koska varsinainen vanhemmuuden jakaminen paikannetaan yksityisessä perheessä tapahtuvaksi. Haastatteluissa kysyin itsekkin äideiltä, mistä saa apua ja tukea silloin kun sitä tarvitsee.

6.3.2. Erilaisia vanhemmuuden jakajia

Äidit kertoivat eri toimijoista, joiden kanssa voi jakaa vanhemmuutta eri tavoin. Oma äiti, tai omat vanhemmat olivat yleisemmin ne, jotka auttoivat lapsen hoidossa. Äidin äiti saattoi asua lähellä, mutta joskus kauempanakin asuva isoäiti hoiti lasta paljon. Vain kahdella äideistä oma äiti osallistui hyvin vähän tai ei ollenkaan lapsen hoitoon, pitkän välimatkan sekä toisella myös iän vuoksi. Vanhemmuuden jakaminen ei tarkoittanut välttämättä konkreettista lapsen hoidon ja kasvatuksen jakamista, vaan myös puheen tasolla tapahtuvaa kokemusten jakamista.

Mut mikä liittyy semmoseen, et siihen äitiyteen suhtaudutaan jotenkin toisella tavalla. Et siihen jotenki haetaan tukea ja mallii ympäristöstä enemmän. Varmaan sit lapsen kans on kuitenkin aika yksin ku on yksin, et sitä kautta tarvii enemmän, et tulee solmitua tiiviimpiä kontakteja (...) Et mietitään niit asioita, ja siihen liittyy se, että luodaan niitä kontakteja toisiin äiteihin ja toisiin perheisiin. Ja et niist kontakteist tulee sillee tiiviit, et ne voi laajentaa sitä elämänpiiriä hirveen paljon... toisii aikuisii elämään, toisii aikuisii ja lapsia. Tuula.

Ystävillä, jotka saattoivat myös olla lapsen kummeja, oli usein tärkeä osa vanhemmuuden

jakamisessa varsinkin lapsen kasvatukseen liittyvissä kysymyksissä. Yksi äiti esimerkiksi kuvasi ystävistään muodostuvan “asiantuntijaraadin”, jonka kanssa pystyi keskustelemaan kasvatusasioista. Äidit myös kertoivat ystävien erilaisista rooleista: yhdelle saattoi soittaa kun kaipasi neuvoa lapsenkasvatuksessa, toinen otti lapsen joskus hoitoonsa ja kolmannelta oli äidille aikuisen ihmisen seuraa. Ystävät olivat niin äitejä kuin lapsettomia, eronneita yksinhuoltajia tai ydinperheäitejä, joskus myös toisia itsenäisiä äitejä. Tiivis ystäväpiiri saattoi joskus jopa muodostaa perheenomaisen yhteisön.

Äitinä olemista ja lapsen kasvatusta äidit saattoivat jakaa muidenkin toimijoiden kuin ystävien ja sukulaisten kanssa. Tällaisia toimijoita olivat erilaiset yhteisöt, kuten äitien keskusteluryhmät ja erilaiset äitien ja lapsiperheiden yhdistykset. Ne saattoivat olla myös virtuaalisia keskusteluryhmiä tai sähköpostilistoja. Myös julkisilla toimijoilla oli joskus tärkeä osa vanhemmuuden jakamisessa. Neuvolan terveydenhoitajasta oli muodostunut yhdelle äideistä tärkeä tukihenkilö, yksi taas oli ollut Ensi Kodin asiakkaana synnytyksen jälkeisen väsymiskierteen vuoksi. Lapsiperheiden elämässä tavallisin kolmas toimija eli päivähoito ei sen sijaan tullut äitien kertomuksissa useinkaan esille lapsen hoidon jakajana, mikä kaiketi johtuu sen itsestäänselvästä luonteesta (vrt. May 2001, 271). Vanhemmuuden jakamisen erilaisista merkityksistä äitien elämässä voisi sanoa, että omien vanhempien sekä julkisten toimijoiden, kuten päivähoiton osa oli äidin ja lapsen elämässä pääasiassa sosiaalipoliittinen, konkreettiseen apuun perustuva, kun taas ystävien ja erilaisten yhteisöjen kanssa painopiste oli psykologisessa jakamisessa.

Vanhemmuuden jakaminen ei silti aina ollut itsestään selvää eikä helppoakaan. Joskus äideillä ei yksinkertaisesti ollut tarpeeksi muita aikuisia jakamassa lapsen hoitoa ja kasvatusta. Sukulaiset saattoivat asua kaukana, ja ystävien elämäntilanne oli vakiintumaton jolloin lähellä asuva “tukiverkosto” muuttui hatarammaksi aina ystävien muuttaessa pois.

Mutta siis sille mää oon tiedostanu sen, että tää mun tukipiiri tai tää tällanen on liian pieni ja liian semmonen... et se pitäs ehkä tietosemmin rakentaa. Tai se pitäs niinku vankemmaksi ja semmoseksi niinku pitävämmäksi rakentaa, kuitenkin tässä elämässä voi tapahtua mitä vaan ja se tilanne ois aika kaaottinen jos ite tulee kipeeksi tai jotaki tapahtus iha oikeesti semmosta. Salla.

Kun jakamisen mahdollisuuksia ei ollut tarpeeksi, äitien kertomuksissa oli enemmän negatiivisia kokemuksia kuin silloin, kun tukiverkosto oli vankka. Kerron näistä kokemuksista enemmän luvussa 7.1., ‘Vapauden ja itsenäisyyden kääntöpuoli’. Äitien kertomuksissa oli melko suuriakin

eroja sen suhteen, kuinka tiivistä ja vilkasta sosiaalinen elämä oli. Kaikki äideistä asuivat lapsensa tai lastensa kanssa omassa taloudessaan ainoana vanhempana, mutta yksi äideistä vietti välillä pitkiä aikoja yhteisössä, ekoyhteisössä, kuten äiti sitä nimitti. Yksi äiti saattoi kertoa kymmenestä ystävästä, joista aina jonkun tavoittaa kun tarvitsee apua, toisella taas ei ollut samalla paikkakunnalla kuin muutama ihminen.

Että ainut mitä kaipaa, on toisia äitejä, joilla on lapsia, että kuulis sen että kyllä heilläkin saattaa tulla niitä päiviä, että heidänkin lapset tekee samalla tavalla, ni sitte helpottaa että huh huh, mun lapset ei oookkaan niitä ainoita. Tiina.

Äitien tarpeet vanhemmuuden jakamisen suhteen luonnollisesti vaihtelivat. Yhdelle saattoi riittää muutama ihminen, jolle soittaa, kun taas toinen äiti samassa tilanteessa koki tilanteen raskaaksi. Joskus taas sosiaalinen elämä saattoi olla hyvinkin vilkasta, mutta silti äiti koki olevansa yksin suhteessa lapseen. Muutama äiti kuvasi itseään yksin viihtyväksi erakkoluonteeksi. Erilaisista vanhemmuuden jakamisen tavoista huolimatta vastuu lapsesta oli kuitenkin vain ja ainoastaan äidillä.

6.4. Entä jos perheessä olisi isä?

Kirjoitin edellä, kuinka jaetun vanhemmuuden diskurssissa voidaan huomata diskurssin ohjelmallinen luonne. Jaettua vanhemmuutta tarjotaan varsinkin isän ja lapsen kannalta hyvänä asiantilana, mutta tosiasiaassa jaettu vanhemmuus ei käytännössä useinkaan toteudu äidin kannalta tyydyttävällä tavalla (Vuori 2001). Äitien kertomuksissa tulikin esille mielikuva siitä, että äidillä kuitenkin on "isää" suurempi vastuu lapsen hoidosta sekä kotitöistä, jolloin "isä" ei toimi perheessä aidosti vanhemmuutta jakavana. Äidit eivät siis juurikaan kertoneet, että he itse tai lapsi menettävät jotain, vaan päinvastoin perhe-elämä oli monilta osin helpompaa. Vuori (mt., 359) huomauttaakin, että vanhemmuuden jakaminen ei jaetun vanhemmuuden diskurssissa käsitä kotitöiden jakamista. Jaetun vanhemmuuden diskurssissa paradoksaalista on myös se, että vastuu vanhemmuudenkin jakamisesta jää lopulta naiselle, jonka pitäisi kannustaa ja houkutella, mutta ei pakottaa miestä isyyteen (mt.).

Itse asias mä kuvittelen, et mun ois hirveen vaikeeta olla parisuhteessa äiti, sen takia koska, joku sanois sitä feminismiksi tai mitä ikinä, mut mun mielestä miehen pitää olla tasan viiskyt prosenttia mukana siinä ja käytännössä hirveen harvoin onnistuu. Ja sit mä saisin patin päähäni ja se olis mulla se negatiivinen lataus siinä taustalla, et toi ei oo niin täysillä tässä

mukana kun mä joudun tässä olemaan, se kuulostaa sun mielest varmaan hirveen tutulta, et mul ei oo sitä. Et mun mielest hirveen hyvä puoli on se, et kuitenkin sit se on kääntöpuoli sille, et ei voi olettaa keltään apua, niin siitä ei myöskään tu itelleen sillon sellasta negatiivista varausta. (...) Et nyt se kaikki apu mitä mä saan ni se on kuitenkin mulle plussaa ku mä en oo voinu sitä olettaa. Katariina.

Katariinan ajatus perustuu mielikuviin, ja Tiina puhuu samasta asiasta aikaisempien kokemustensa perusteella:

Mä muistan sen, että siihen aikaan kun mä olin parisuhteessa, niin esimerkiks lasten kanssa ulos lähteminen, tolleen ihan iltpäivällä johonki leikkipuistoon, ni se oli tympäännyttävää lähtee sinne yksin, kun mies jäi kotiin, kun se ei viittiny tai jaksanu tai muuta, lähtee sinne mukaan. Nii siitä tuli ittellekki sellanen olo, että miks mun sitte pitää jaksaa. Nyt kun oon yksin, niin se on paljon helpompaa ja mukavampaa lähteä tonnenoin ku ei tarvii miettiä sitä, et toinen makaa jossain sohvalla. (...) Mutta jos tekee mieli jotain, ei tarvii miettiä tykkääkö se mies nyt siitä ruuasta vai tuleeko siitä jotain palautetta, lapsilta sen hyväksyy mutta mun on vaikee hyväksyy aikuiselta ihmiseltä. Mä voin mennä, miten mä haluan, mun ei tarvii ajatella sitä että, mitä se mies on mieltä siitä, että mihin kellonaikaan voidaan lähteä kauppaan. Tiina.

Äitien kertomusten maternalistiset piirteet korostuivat äitien pohdinnassa isästä perheessä. Kun äiti voi hyvin, myös lapsi voi hyvin.

Lasten ei tarvii nähdä mitään riitoja, joka perheessä kuitenkin tulee jonkinlaisia riitoja, esimerkiks kasvatuksesta. Ei oo niitä ongelmia enää. Ittesä kanssa ei voi paljo riidellä sitte. Mun mielestä lasten elämä on niin paljon tasasempaa just sen takia. Tiina.

... nyt niillä voi olla elämässään paljon mitä erilaisempia miesmalleja, joita ne näkee ihan niinku päivittäin ja joihinka niil on ihan täys käyttöoikeus, toisin niinku sellaseen täysin poissaolevaan ja hirveen usein vielä nykyäänkään läsnäolevaankaan perheessä asuvaankaan isään, niin lapsilla ei välttämättä oo sellasta käyttöoikeutta, että sil ois aina niille, no eihän kellään tietenkään oo muutenkaan aina niille aikaa, mut et se ois ees puoliks niiku saapuvilla. Kuitenki näyttää että on ihan hirveen iso osa isiä, varsinkaan jos kaikki ei mee ihan fantastisesti, ne jotenki sit pakenee siihen et ne on paljon töissä ja paljon sitä ja tätä, ja tosi niinku boheemin ja vapaamielisenkin oloisissa perheissä saatetaan ajautuu siihen et se äiti on se, joka täysin hoitaa sen lapsen ja... ja muuta. Päivi

Äitien kertomusten "isä" siis riitelee kasvatus- ja ruokavalioasioista, valittaa ruuasta tai vaatii tiettyä ruokaa, estää lähtemästä sopivaan aikaan kauppaan, ulos, matkoille, eikä tee kotiöistä ainakaan puolia - toimii siis kaikenlaisena arjen sujumisen jarruna. "Isä" ei myöskään saata olla aidosti läsnä lasten ja äidin elämässä, vaan pakenee velvollisuuksiaan. Lisäksi on suuri riski, ettei äidin ja "isän" suhde ole tyydyttävä, jolloin lapsi joutuisi menettämään "isän". "Isästä" voisi kuitenkin olla apua satunnaisena lapsenvahtina: voisi käydä vaikka kaupassa nopeasti.

Mutta se vaan, että ei oo sitä miestä, joka vois kattoo lapsia kun käydään kaupassa välillä vaan me mennään kaikki sinne kauppaan. Tiina.

Suhteessa erilaisiin isyyden määritelmiin äitien mielikuvien "isä" oli toisaalta perinteinen, patriarkaalinen isä, joka ei osallistu lastenhoitoon ja kotitöihin, mutta jolla kuitenkin on määräysvaltaa perheessä. Toisaalta "isä" saattoi saada osallistuvan isän roolin, sillä "isä" kyllä puuttui moniin asioihin lapsenkasvatuksessa ja kotitöissä, mutta ei ottanut niistä täyttä vastuuta. Isän on edelleen helppo myös luistaa velvollisuuksistaan - isä voi siis jakaa vanhemmuutta, jos haluaa (vrt. Huttunen 2001; Vuori 2001).

7. “Se tässä on kaikkein parasta kun saa ite päättää ihan kaikesta”

Kun äidit kertoivat arjestaan, tärkeimmäksi kysymykseksi nousi itsenäisyys. Vapaus päättää kaikesta itse oli yleensä äitien ensimmäinen ajatus puheessa perheensä arjesta. Litteroidessani haastatteluja kirjoitin yhdeksän kertaa lähes sanasta sanaan, että parasta arjessa on se, kun “kaikesta saa päättää itse”.

No hyvää on hirveesti, niiku ihan tosi paljon et välillä mää en tajuakaan miten paljon on hyvää ennenku mää taas nään jonku parisuhdejutun. Tai sitte sellasen just, missä isä vaatii tapaamisoikeutta ja äiti ei voi ite päättää omista aikatauluistaan ku pitää aina ottaa huomioon, että millos sen lapsen pitikään saada mennä isälle. Et mulla ei oo mitään sellasia, ja tavallaan se, on tässä ihan mielettömästi vapautta. Sillee niinkö, no just sillä käytännön tasolla, ettei tarvii keltään kysellä että minne mentäs ja mitä tehtäs tänään. (...) Et ohan se toisaalta semmonen että minä ja Ruusu ja meidän mielipiteet vaan, ja sitte sekin että mun ei tarvii kenenkään kanssa neuvotella, miten Ruusu vaikka kasvatetaan. Maija.

Vapaudessa ja itsenäisyydessä äidit eivät välttämättä kritisoineet ydinperhettä instituutiona tai parisuhdettakaan yleisemmin. Äidit yleensä vain totesivat, ettei parisuhde ole heille itselleen henkilökohtaisesti sopiva vaihtoehto, tai ainakaan vielä ei ole ollut kokemusta siitä, että parisuhde voisi omalla kohdalla onnistua (vrt. May 2001, 256-257). Kuitenkin äitien puheessa omasta arjestaan itsenäisenä äitinä välittyi äitien mielikuva parisuhteesta, tai ydinperheestä naisen kannalta vähemmän houkuttelevana vaihtoehtona ja muutama äideistä epäili koko ydinperheinstituution toimivuutta.

...osa myöskin siitä mun parisuhdevastaisuudestani on semmosta naisasiapohjaista, että se on musta instituutio, jonka parissa elää paljon semmosta naisia alentavaa, ja syrjivää, sortavaa käytäntöä on paljon. Elsa.

Äitien kertomukset olivat keskenään varsin samankaltaisia siinä, kun äidit kertoivat esimerkkejä, mistä asioista on tärkeä saada päättää itse. Keskeisimmiksi kysymyksiksi nousivat lastenkasvatus ja kotityöt. Lasten kasvatuksesta moni äideistä puhui asiana, jossa ajatus kompromissien tekemisestä vastoin omia periaatteita tuntui ahdistavalta. Lapsen kasvatukseen kuuluivat sekä arkiset “pienet” asiat, kuten mistä lasta kielletään ja nukkumaanmenoajat, että periaatteellisemmat näkemykset lapsen kasvatuksesta. Muutama äiti oli tehnyt lapsen hoidossa ja kasvatuksessa valtavirrasta poikkeavia ratkaisuja, “nukuttanut ja ruokkinut eri tavalla kuin ohjeisto sanoo”, kuten yksi äideistä kuvasi, ja arveli tällaisten ratkaisujen olevan helpompia, silloin, kun on vanhempana yksin.

Mä jotenki tykkään siitä et mul on ihan vapaa kenttä, mistä mä lähen miettimään vaikka se oisikin ensin vaikka hermostuttavaa ja niiku mitä vaan, pitää vaan pikkuhiljaa yrittää edetä. Jossain ihan pienissä jutuissa niinku miten mä saan sen lopettamaan hihansa jyrsimisen tai sitte isompaa niiku että mimmoseen kouluun ois hauska laittaa se tai miten ois kiva järjestää elämänsä sit kun se menee kouluun. Ni se on ihana ku on ensin hirveesti vaihtoehtoja, joist voi pikkuhiljaa ite miettimällä ja lukemalla ja juttelemalla sit niiku löytää jotain. Mä en oikein tiedä, miten se sujuis jos siin ois jonkun toisenki mielipide vielä. Mä luultavasti dominoisin sitä (naurua). Et se on niinku se, just se hyvä ja huono puoli on just se et se vastuu on itellä. Päivi.

Niiku oman luonteeni tuntien ni se on kanssa helpotus ettei tarvii niiku kasvatusasioista, ruokavalioasioista, niiku mistään tämmösisist periaatejutuista kenenkään kanssa keskustella. Koska mul on niinku niin vahvat mielipiteet. Ni mun ei tarvii ottaa huomioon sitä toista joka ois eri mieltä ehkä jossain asioissa. Et mul on täys valta, et mul on vastuu mut mul on myös valta siitä et tehään asiat just niiku mä haluan. Se on hirveen vapauttavaa, mä koen sen hirveen vapauttavana koska... no ehkä kompromissien tekeminen ei oo koskaan ollu mun vahvimpia puoliani. Katariina.

Lastenkasvatuksen lisäksi ruoka oli äitien kertomuksissa asia, minkä yhteydessä perhe-elämä sujui paremmin ilman "isää". Se saattoi liittyä siihen että suhteellisen moni äideistä oli kasvissyöjä ja suhde ruokaan oli siten keskivertoa pohdiskellumpaa. Ruoka liittyi myös taloudellisiin asioihin; kun perheessä ei ollut miestä, äiti sai päättää ruokaan käytettävästä rahasta. Lapsiperheen arkipäivässä ruoka - sen oikea määrä ja koostumus, ruokailuajat ja - tavat - ovat yleensäkin varsin keskeisiä asioita. Vauva-aikana niin neuvolassa kuin äitien omissa ryhmissäkin puhutaan paljon lapsen ravinnosta, esimerkiksi imetykseen liittyen.

... ettei piä jääkaapissa olla jotakin kauheeta ruokalastia aina, että toinen on tottunu syömään aina jotakin juustoa ja sillä pitää aina olla sitä juustoa ja hammastahnatuubia ei saa tietystä kohasta puristaa (naurua) ja kuka imuroi viimeks... mul on kokonaan se arjen pyörittämisen valta. Mä joko pyöritän tai sitten en. Salla.

Kasvissyöjä-äidit miettivät lähinnä sitä, että "isä" ei ehkä hyväksyisi lapsen kasvisruokavaliota, koska esimerkiksi neuvolassa on epäilty kasvisravinnon riittävyttä. Maijan esimerkki, jossa lapsen ravintoon liittyvät pohdinnat ulottuvat äidin ruumiin hallitsemisen alueelle, on päinvastainen kuin kasvissyönnin puolesta puhuvilla äideillä:

Monessa perheessä se on, ja nimenomaan se on niin päin usein, monilla pariskunnilla, että se mies - mää tunnen tietysti näitä hörhöjä - mies päättää ja haluaa, että lapsi ei saa koskaan kaupan ruokaa eikä koskaan purkkiruokaa eikä koskaan tuttelia eikä ei-luomuruokaa eikä lisäaineita. Ja sitte ne naiset ketkä ihan oikeesti vähän enemmän hoitaa sitä vauvaa, ja ketkä vaikka imettää, nii sitä kautta mies on sanomassa että "et saa laittaa suklaapalaa suuhun se menee *minun* lapseni maitoon". Oikeesti! Ja sitten mää juttelen mun kavereitten kanssa ni ne on silleen että voi vittu, että he ruokkii sitä lasta, ja joutuu sille salaa syöttämään pilttiä kun isä ei hyväksy. Maija.

Itsenäisyyden ja vapauden lisäksi omassa perhemuodossa hyvää oli sosiaalisuus. Useampi äideistä kertoi, että sosiaalinen elämä on vilkkaampaa kuin ydinperheissä ja lapsella saattoi olla paljon sosiaalisia suhteita niin muihin aikuisiin kuin lapsiinkin. Toisten lasten kanssa suhteet olivat joskus sisarussuhteita muistuttavia. Ydinperheiden elämä sai osakseen kritiikkiä liian yksityisyyden ja eristäytymisen vuoksi (vrt. Vanhanen- Silvendoin 1996).

Mun mielest monet yksinhuoltajaäidit, tai isät, niin niiden perhe on paljon avoimempi, sosiaaliset kontaktit on hirveen paljon laajempia ja tiuhempia ja sit just ne ydinperheet nyhjää neljän seinän sisällä suljetussa ympäristössä et "ei meille nyt voi tulla ku meil on nyt sitä ja tätä" ja mitä niillä onkaan.... Ei ikinä pääse syntymään sellasia läheisiä välejä muihin aikuisiin. Tuula

Et vaikka nyt ei oo sitä kahta vahvaa kiintymyssuhdetta et on vaan niinku yks, on vaan äiti mut ei äiti ja isä, ni sit on paljon ystäviä ja ihmissuhdetaidot karttuu sitä kautta koska on kuitenkin muitten kanssa sellasia vahvoja siteitä. Katariina.

Mä oon tosi paljon puhunu sellasten äitien kanssa, jotka on ihan ydinperheäitejä, ja jotka silloin joskus kadehti tota mun mahtavaa lastenhoitoverkkoa, ja mä sanoin niille et me oltiin niin vajavainen perhe, et siihen oli helppo tulla. Eihän sitä kukaan niinku, en mäkään menis noin vaan hengaillemaan niin helposti jonkun ydinperheen kotiin, koska se tuntus et se häiritsee niiden rauhaa ja niiden keskinäistä aikaa. Mut sit tottakai jos on pelkäästään yks vanhempi niin tietää, et kyl se todennäköisesti kaipaa vähän aikuista seuraa. Päivi.

Mutta toisaalta:

Ja sitte ku Ruusu nukkuu, saa olla ihan yksin. Maija.

Äitien kuvaukset itsenäisen äidin elämän hyvistä puolista liittyivät siihen, millainen mielikuva äideillä oli ydinperheistä ja varsinkin miehestä perheessä. Kun Nätkin (1997a, 197-211) kirjoittaa, että äitiyden kertomusten maternalistiseen juonimalliin kuului se, että äitien ja lasten hyvinvointi liittyi miehestä irtautumiseen ja sitä edelsi usein konflikti miehen kanssa, voisi äitien kertomuksia arjen hyvistä puolista lukea myös maternalismin kertomuksia, sillä niissä ei individualistisen juonimallin mukaisesti niinkään korostunut irtautuminen ja yksilöllisyys sinänsä, vaan äidin ja lapsen hyvä sekä oma hyvä äitiys ilman miestä perheessä. Voisi ajatella vaikka niin, että konfliktin ei tarvitse olla konkreettinen ero, tai menneisyyden huono parisuhde, vaan se voi olla myös mielikuva ydinperheen miehestä.

7.1. Vapauden ja itsenäisyyden käänköpuoli

Jokinen (1996a, 162) kirjoittaa, että äidit kirjoittivat omaelämäkerroissaan enemmän väsymisestä, ahdistuksesta ja pelosta kuin onnesta ja ilosta. Jokinen tulkitsee tätä sillä, että onnellisuus syntyy toiminnassa, ja kirjoittaessa se arkipäiväistyy. Sama on huomattavissa tässäkin aineistossa. Elämän raskaiden puolien kuvaukset olivat monen äidin kertomuksessa syvempiä ja monivivahteisempia, kuin onnen ja elämän hyvien puolien kuvaukset. Elämäntapansa hyvistä puolista äidit kertoivat paremminkin vertaillen niitä suhteessa vallitseviin äitiyden normeihin - äitiyteen parisuhteessa, tai eron kautta syntyneeseen yksinhuoltajaäitiyteen. Ehkä onnellisuudesta kerrotaankin yleensä epäsuoremmin, ja ainakin onnen ja ilon tuntemusten korostaminen liittyy tiettyihin tilanteisiin, joissa on lupa hehkuttaa.

Kun arjessa ja omassa äitiydessä parasta oli vapaus päättää kaikesta itse, toi itsenäisyys samanaikaisesti myös loputtoman, kokoaikaisen ja jakamattoman vastuun, joka joskus tuntui uuvuttavalta.

Vaik mä tiesin sen, mä tiesin, et mä oon yksinään. Mut eihän sitä kuitenkaan, ei sitä voi etukäteen tietää millasta se sit on lapsen kanssa. Et se on se suurin rankkuus mitä on ollu se täysin täysin täysin jakamaton vastuu. Mä en voi koskaan luottaa keneenkään muuhun, muuta ku itteeni. Et jos mulla jalka katkeaa ja mä joudun sairaalaan niin se vaatii hurjia erikoisjärjestelyjä. Vaikka mul on paljo ystäviä ja on tällasia sosiaalisia kontakteja, ni niil ei oo vastuuta Oivasta. Ni se on niiku se, isoin juttu. Sit tietyst kaikki tää käytännön jaksaminen ja kaikki... ku ei oo tavallaan hetkeäkään, sää oot kaksytneljä tuntia siitä vastuussa, hetkeäkään levähdysaika. Katariina

Vastuun lisäksi äitejä väsytti yksinäisyys. Yksinäisyyttä kuvataan monesti muidenkin pienten lasten äitien kuin yksinhuoltajaäitien kokemuksena arjestaan. Perheet elävät nykyisin yksityisyydessä, ja pienten lasten äiti putoaa helposti sosiaalisista ympyröistä kodin yksityisyyteen ja yksinäisyyteen, vaille aikuista seuraa (Richardson 1993, 8; Vanhanen-Silvendoin 1996).

Ja sit tietyst se, että kun niin paljon elämästä, on työelämä ja on se kodin seinien sisälle sulkeutuva elämä. Niin sitähan on vaikee elää sitä elämää lapsen kanssa yksin. Vaikee tavata muita ihmisiä ja järjestää lapselle niitä sosiaalisia suhteita, joita se tarttis. Elsa.

Yksinäisyys ei äitien kertomuksissa tarkoittanut aina sosiaalisten suhteiden vähäisyyttä eikä eristäytymistä. Sen sijaan yksinäisyys äitien kertomuksissa oli usein kaipuuta. Äidit kaipasivat toista aikuista, jonka kanssa keskustella. Tai sitten äidit kaipasivat aikuista suhdetta itselleen. Yksinäisyys

oli äitien suurimman väsymisen ja surun aiheuttajina myös Eeva Jokisen (1996a) äitien omaelämäkertoja käsittelevässä tutkimuksessa, ja usein yksinäisyys sai läheisyyden kaipuun muodon.

Äidit saattoivat kaivata toista aikuista jakamaan arkea; äitiyttä ja lapsen kasvatusta, tai 'juhlaa', kuten lomiamia ja viikonloppuja. Äidit kertoivat kaipaavansa joskus myös läheisyyttä tai seksuaalisuutta. Kuten May (2001, 274) kirjoittaa, yksinhuoltajaäiti voi olla yksin sekä lapsensa vanhempana ja elättäjänä, että aikuisena, seksuaalisena naisena. Äidin yksinäisyydestä ja kaipuun tunnoista kertoo Maija:

Niiku syksyllähän mä olin hirveen masentunu, koko ajan, että mä en osannu ees nauttia siitä yksinolosta ja mä vaan itkin että kun ei ole miestä ja kun on yksinäinen olo, ja se oli jotenki, se hirvee läheisyyden kaipuu ja... niiku omat tarpeet, ittellensä haluaa aikuisen ihmisen läheisyyttä, haluu just miehekästä miestä (naurua) viereen nukkumaan ja jotain jolle leipoa pullaa. Ja sitte se, vaikka ei tällä hetkellä niin kaipaakaan ni se epätoivo, että jää niiku loppuiäks vanhakspiiaks. Maija

Itsenäisen äitiyden valinnut, vapaudesta ja yksinäisyydestäkin nauttiva äiti - joka omien sanojensa mukaan on epänaiseellinenkin - voi joskus kaivata aikuisen ihmisen läheisyyttä, miehekästä miestä, jolle vieläpä leipoa pullaa. Tai niin kuin Salla kertoo omasta kaipuustaan naisena:

Että kuitenkin mä oon aika nuori *nainen* ja kyllä tässä elämässä pitäis vähän muutakin tapahtua. (...) Jotenki tuntuu, et jos mä elän seuraavat kymmenen vuotta näin, nii mulla jää puolikas elämästä elämättä, jollakin tavalla. Et vähän niinku elämä ois jossain vakuumpakkauksessa.

Sallan kuvaus kertoo, miten yksinäisenä äitinä joutuu joskus koteloimaan osan itsestään vanhempana ja äitinä olemisen kustannuksella. Elämä voi olla "vakuumpakkauksessa", oma seksuaalisuus ja naiseus koteloituna koko elämän täyttävän äitinä olemisen ulkopuolelle. Parisuhteille, edes seksisuhteille ei kuitenkaan aina ollut mahdollisuuttakaan, koska lapsi vei kaiken ajan. Mutta äitien itselleen aikuisena naisena kaipaamien asioiden edelle meni usein kuitenkin lapsen hyvinvointi. Omaa aikaa ei ehkä konkreettisesti ollut koskaan, tai sitten vastuu esimerkiksi seurustelukumppaneiden tutustuttamisesta lapseen tuntui suurelta. Tässä äitien kertomuksissa korostuivat taas maternalistiset piirteet - lapsen hyvinvointi ja oma hyvä äitiys meni omien, aikuisen naisen tarpeiden edelle (Nätkin 1997a, 197-211; May 2001, 274-275).

Mutta mihin aikaan mä senkin tekisin. Kun Jesper nukkuu niin hirveen huonosti, että ei niiku jää ees sitä yötä omaa aikaa,

et hän herää kolme-neljä kertaa yössä. Mia.

Mun koti on mua ja lapsia varten, että tänne ei, mun lapset ei oo koskaan nähny sitä että ois hirveesti miehiä, jotain vaihtoehtoja tässä näin, joka viikonloppu eri mies tai jotain vastaavaa. Ja samoin sitten että mun kodissa ei mikään kaveriporukka ryypiskele. Et ne ei oo koskaan nähny mua humalassa eikä tule näkemään. Tupakanpolttoa ne yrittää saada mua lopettamaan (naurua). Tiina.

Kaipuu ei ollut pelkästään omasta yksinäisyydestä kumpuavaa, vaan liittyi joskus myös lapsen hyvinvointiin: lapselle kaivattiin ihmisiä, jotka olisivat aidosti kiinnostuneita lapsesta. Äidillä saattoi esimerkiksi olla ristiriitaisia tunteita siitä, että itselle pitäisi joskus olla omaa aikaa, mutta lapsesta irti pääseminen tuntui vaikealta, koska ei ollut saatavissa hoitajia, jotka olisivat lapselle aidosti läheisiä eivätkä vain maksullisia, vaihtuvia hoitajia.

Kaikkein ikävintä mun mielest on se, et kun Jesper oppii jotain uutta, minkä mä haluaisin jakaa jonkun kanssa, ni se kenen kans mä jaan, on aina puhelinsoiton päässä. Se on se kaikkein ikävin puoli. Ensimmäinen hymy ja ensimmäinen sana ja, kaikki nää, ni se ei oo puhelimesta kerrottuna enää sama asia. Mia.

No ainut mikä mun mielestä on ollu vaikeeta on, et niit iloja ei pysty samal tavalla jakamaan. Tuula.

Ehkä vaikeinta luettavaa äitien kertomuksissa oli joidenkin äitien kuvaukset lasta kohtaan tuntemista negatiivisista tunteista. Äidit itse liittivät ne nimenomaan yksinhuoltajaäitiyteen, koska arvelivat esimerkiksi joskus lasta kohtaan tuntemansa vihan, tai lapselle rähjäämisen syyksi jatkuvan, kokoaikaisen yhdessäolon lapsen kanssa, monesti ilman toisen aikuisen seuraa. Vaikka nykyisin ainakin kaunokirjallisuudessa (esim. Härkönen 2001; Kiiskinen 2001) puhutaan jo avoimesti äitien kielteisistä tunteista, ei se silti ole helppo tai aina sallittukaan puheenaihe. Tuija Nykyri (1998) kirjoittaa, että toisaalta ilmapiiri on äidinkin vihalle terapeuttisen hyväksyvä, toisaalta äitimyytti kieltää äidin vihan ilmaukset. Äidit yleensäkin kokevat lasta kohtaan tuntemaan vihan vaikeana.

Ei tää oo mikään sellanen kamalan helppo tilanne. Että en voi sanoa "kaikki, että mitä niillä ukoilla tekee, kaikki tekkää näin". Että ei tää oo ollut millään tavalla helppo valinta. Ensinnäki tulee just se, että pystyykö lapsen kasvattamaan yksin, siinä niiku tulee semmonen tunne, että pitäskö sittenkin olla se isä. Että ei sellasia juttuja voi olla lukematta, joissa puhutaan siitä että tota... varsinkin pojalla pitäs isä olla, tietynlainen roolimalli ja näin, ei niitä voi olla huomaamatta. Ja sitten toisaalta ajattelee myöskin sitä omaa taloudellista tilannetta jatkossakin, sitten kun lapsen vaateet kasvaa. Et mitäs sitten, jos se haluaa ruveta pelaamaan jotain jääkiekkoo, ni eihän mulla ois, vaikka mä oisin ammattia vastaavassa työssä ni eihän mulla ois varaa sellasta kustantaa. Salla.

Salla kuvaa, kuinka itsenäinen äitiys voi olla raskasta monin tavoin. Omaa äitiyttä joutuu pohtimaan ja perustelemaan sekä itselle että muille, etenkin suhteessa keskusteluihin miehen mallista ja isättömyydestä (vrt. May 2001, 268-269). Myös taloudellinen pärjääminen ainoana perheen elättäjänä tulevaisuudessakin huolettaa - mitä jos lapsi jää jostain paitsi?

7.1.1. Vahvan äidin taakka

Suomalaiselle naiselle ja äidille tarjotaan roolimalliksi vahvan, kaikessa yksin pärjäävän naisen roolia (Silius 1996, 15-16; Nätkin 1997a, 245). Se on erityisesti yksinhuoltajaäidille kirjoitettu rooli (Jokinen 1996a; Silius mt.), ja se tuli esille myös tämän tutkimuksen äitien kertomuksista. Äidit kertoivat tuntevansa, että kun on itse valinnut osansa, ei ole helppoa hakea apua silloin kun sitä tarvitsisi.

Kun on itse päättänyt tehdä lapsen, ilman että hankkii perhettä, on se, että aina kun on vaikeuksia, ni aina on se, että mä olen kuitenkin tän ite valinnu, että nyt ei sais valittaa. Että tuntuu jopa, että jos se ois vahinko, ois tullu vahingossa raskaaks, ja sit ois vaan et mä en voi tehdä aborttia, ni sit ois isompi oikeus valittaa. (...) Ite suhtautuu vahvasti silleen, että mul ei oo oikeutta valittaa kun mä oon tän valinnan tehny. Et nyt mä alan vähitellen tulla siihen tulokseen, et tää on järjetön ajatus, koska mä en voinu tietää, mitä mä valitsen kun mä valitsin. Elsa

Mut sit siin tulee se toinen puoli, tää vähän superäitiys niiku myyttiä, et kyl mä pärjään, ja sit jos mä en pärjääkään ni sit on kauheen vaikee myöntää sitä. Katariina

Oli kiinnostavaa, että vahvan äidin taakka, niin kuin sitä tässä kutsun, tuli äitien haastatteluissa esille aivan erityisellä tavalla; aivan haastattelun lopussa, melkein unohtuen, haastattelun jälkeen tekstiviestinä, tai vaikkapa leikkipuistoreissulla äiti saattoi kertoa "yhdestä jutusta vielä, mikä meinasi unohtua": kun on itse valinnut elämäntapansa alusta asti yksinhuoltajana, tuntuu ettei ole oikeutta valittaa vaikeuksista.

7.1.2. Kaikesta huolimatta

Vaikka elämä itsenäisenä äitinä oli joskus raskasta, ja äideillä oli joskus toiveita parisuhteesta, äideillä saattoi silti olla myös halu saada lisää lapsia, edelleen itsenäisenä äitinä. Äiti saattoi Mian

lailla kokea elämäntapansa jo vakiintuneeksi, eikä kaivannut isää perheeseen:

... ku on semmonen vauvakuume taas iskeny, et jos hankkis toisen lapsen. Mä en oo ettimässä tähän miestä perheen perustamiseen, mä en haluakkaan tähän itseasiassa. Mä voisin ottaa tähän kolmannen ihmisen, joka on lapsi, mut en mä tähän toista aikuista, miestä halua. Mä joutuisin luopumaan liian paljon omasta. Et lapsi sopeutuu siihen, mun luomaan ympäristöön. Mut se on kumminkin semmonen, mikä hiipii sitten välillä, jostaki, sillee varovasti hiipii täältä, että mitäs jos mä teenki ihan väärin. Jos kaikki mitä mä oon kuvitellu, onki oikeesti jotain muuta, ni mitäs sitte. Jos olis niiku kuitenkin se toinen minkä kans vois keskustella ni se vois olla ehkä, ehkä siitä lapsesta kasvais tasapainosempi.(...) Mut se että, kuitenkin leikittelee sillä ajatuksella, et jos tekis toisen. Mä.

Katariinalle tärkeintä on saada vielä toinen lapsi, mieluiten parisuhteessa, mutta yhtä hyvin yksinkin:

Vaik tää on ollut hirveen rankkaa, ja mä oon jonain niinä pyykkivuori- ja hirvityshetkinä miettinyt et onks tää helvetti niiku tosiaan se mitä mä halusin elämäältä, et tätäkö mä oikeesti halusin, ni ei voi ku siis oikeesti yhen käden sormilla laskee ne kerrat, ku mä oon oikeesti katunu. Mut et oon, on ollut niitä hetkiä, se ois ihan pelkkää valehtelua väittää en mä, hetkeekään. Mä oon miettinyt sitä, että jos mulle ois näytetty ennen kun mä hankkiudu in raskaaks niiku videonpätkiä mun tulevasta elämästäni, kyllä mä olisin harkinnu aika monta kertaa, et totako mä oikeesti haluan. Mut nyt sit ku elää tässä, ni niistä pätkistä ei ois nähny sitä iloo, myöskään.

Et kyl mä tekisin, ja teenkin toisen kerran, jos tota, siis mä oletan et mul on toimiva parisuhde jo siinä vaiheessa kun Oiva menee kouluun, toivon, kovasti että mul olis toimiva parisuhde, jossa vois tehdä sen pikkusiskon, tai veljen, mutta jos ei oo ni me ollaan puhuttu tän Oivan isän kanssa, että hän sit kyllä, sit tulis niiku samat vanhemmat molemmil lapsilla...
Katariina.

Kaikki äideistä eivät halunneet enää lisää lapsia. Jotkut äidit eivät ylipäätään enää halunneet lapsia, mutta yksi äideistä ei nimenomaan enää halunnut lasta yksin, koska ajatteli vain äidin kanssa kasvamisen olevan lapselle kuitenkin raskasta. Mutta kaikesta huolimatta:

Joo ilman muuta [tekisi saman uudestaan], jos niin hölmö ois et viel ylipäätänsä haluis lapsia. Nykyään mä yritän pönkittää niitä ihmisiä, jotka on sitä mieltä et ne ei halua lapsia ja miettii mikä niis on vikana, et pysy sillä tiellä (naurua). Ei, kyl mä varmaan tekisin joka tapauksessa. Päivi.

8. Johtopäätökset

8.1. Individualismi ja maternalismi itsenäisen äitiyden perusteluina

Äitien kertomuksissa oli luettavissa maternalistisen ja individualistisen äitiyden tarinan juonimallien piirteitä (Nätkin 1997a, 197-211). Maternalistisen ja individualistisen juonimallin mukaisesti äidit perustelivat ratkaisuaan hieman toisistaan erilaisin painotuksin. Kun äidit selittivät itsenäiseksi äidiksi tulemistaan yksilöllisyyden ja ehkä sovinnaisista roolimalleista irtautumisenkin kautta, korostuivat kertomuksessa individualistisen juonimallin piirteet. Silloin kun ratkaisua edelsi konflikti miehen kanssa, kertomus muistutti Nätkinin kuvaamaa maternalistista äitiyden tarinaa. Yhteistä molemmille äitiyden tarinoille aineistossa oli, että oman perhemuodon hyviä puolia ja mahdollisuutta siihen haluttiin tuoda esille ydinperheen normin rinnalla. Tärkeimmät syyt itsenäiseksi äidiksi tulossa äitien kertomuksissa olivat halu saada lapsi, ja elämä ilman parisuhdetta, useimmiten omasta halustaan. Tiina kiteyttää haastattelun loppukommentissa maternalistisin painotuksin sen, mistä moni muukin äiti puhui:

Justiin se, että ihmiset ymmärtäs sen että tää on jonkun tapa elää ja joku voi olla onnellinen näin. Että vaikka siinä on niinku tällönen perhe, että ollaan naimisissa ja on mies ja on vaimo ja esimerkiks hyvä työ ja lapset, ni ei se tarkota sitä että se ois niinku niin oikeen ja että siellä perheessä ois kaikki asiat hyvin. Ei siihen tarvita mun mielestä sitä, että ne lapset on onnellisia ja että ne vois kasvaa fiksuiks ihmisiks. Että se oli kai se tärkein juttu. Tiina.

Elsa sen sijaan korostaa yksilöllisyyttä ja normeista irtautumista:

Ja sitte se, että yhteiskunta ei tue mitään muita vaihtoehtoja, että se on niinku sellanen et, nyt kun olen itse tällönen sooloäiti, niin tota, mä oon siitä niinku siinä mielessä ylpee, et mä koen et mä teen pioneerityötä. Että täytyy pysytelläkin tällönsenä... että täytyy pitää meteliä sen takii et pitää vaan luoda vaihtoehtoja, jolloin se sit käy mahdollisemmaks muillekin. (...) Se liittyy tietyst siihen että, jotenki niinku yksilönä, et yksilö voi muodostaa perheen ja tehdä itseään koskevia ratkaisuja, ilman et tarvii olla perinteinen ydinperhemalli. Elsa.

Juonimallien piirteet aineistossa vaihtelivat, ja tulivat esille eri teemojen yhteydessä: individualistinen yleensä äidin kertoessa syistä tulla itsenäiseksi äidiksi, maternalismi taas isä-kysymyksessä ja arjen kuvauksessa. Isättömyyden sisältöjä äidit pohtivat paitsi oman sekä lapsen hyvinvoinnin kannalta, myös moraalisenä kysymyksenä lapsen ja isän oikeuksista toisiinsa. Äidit myös laajensivat isyyden merkitystä biologisesta isyydestä sosiaaliseen ja psykologiseen isyyteen, kyseenalaistaen nimenomaan biologisen isän merkityksen perheen arkielämässä (vrt. Huttunen

2001, 57-65).

8.2. Itsenäinen äitiys suhteessa vallitseviin sosiaalisiin diskursseihin

Tutkimuksen alkuvaiheessa suhtauduin kriittisesti Vanessa Mayn (2001, 273) esittämään ajatukseen siitä, että vaikka sosiaalipoliittiset ja lainsäädännölliset käytännöt ja julkinen keskustelu eivät enää leimaa yksinhuoltajaäitejä, ei yksinhuoltajaäitiydestä silti ole tullut aiempaa vähemmän leimaava perhemuoto. May kirjoittaa, että kun yksinhuoltajaäidit menneisyydessä kohtasivat avointa paheksuntaa tietyiltä ihmisiltä tai ryhmiltä, leimaavuus on nykyisin piilotetumpaa ja se on sisään rakennettuna erilaisissa sosiaalisissa ja kulttuurisissa käytännöissä. Mayn mukaan yksinhuoltajaäitiydestä on tämän sekä vanhemmuuden yleisen psykologisoitumisen vuoksi tullut naiselle nykyisin jopa entistä suurempi taakka. En ole ihan varma, hyväksynkö Mayn ajatuksen siitä, että yksinhuoltajaäidistä on tullut entistä suurempi taakka - onhan aviottomien äitien ja lasten täytynyt menneisyydessä taistella jopa oikeudestaan elää ja avioton äitiys on ollut myös seksuaalimoraalisesti naista leimaava asia (esim. Jousimaa 1983), ja toisaalta piilotetummalta leimaamiselta voi joskus jopa sulkea silmänsä. Kuitenkin kun uudelleen ja uudelleen luin aineistoni äitien perusteluja lapsen isättömyydestä, oli vastassani aina sama, puolustava sävy, huolimatta siitä, etteivät äidit juurikaan olleet kohdanneet suoraa negatiivista suhtautumista ratkaisuunsa. Otan esille uudestaan aikaisemmin, *jaetun vanhemmuuden diskurssia* (Vuori 2001) esittelevässä luvussa käyttämäni siteerauksen:

Aina tuntee olevansa se poikkeus ja ihmeellinen, "ai sä oot se jol ei oo miestä?" . On se niinku virallisissa, just neuvolaoppaissa ja kaikessa kohtelussa se että "ahaa, eikö sulla ole miestä?". Tietysti se sillee rahallisesti ja muuten ei oo kiellettyä, niiku et sillehän yhteiskunta on kuitenkin, ei oo tuominnu yksinäisiä mihinkään ahdinkoon, mutta sitte epävirallisesti kaikessa sellasessa kanssakäymisessä se on vähän sellanen.... Vai onko se mun omassa päässä sellanen kuvittelu vaan. Maija.

Maijan siteeraus sisältää tärkeimmät, itsenäisen äitiyden edellytyksiä määrittelevät käytännöt. Taloudellisesti äidin ei tarvitse elää ahdingossa ja juridisestikin se alusta asti mahdollista, mutta äitiyttä ja vanhemmuutta koskevat diskurssit normittavat äitiyden edelleen ydinperheeseen, jossa vanhemmuus jaetaan lapsen (biologisen) isän kanssa. Isättömyys tai miehen mallin puute on diskursiivisissa käytännöissä - jaetun vanhemmuuden diskurssissa - ongelma, johon äidit joutuvat jatkuvasti ottamaan kantaa ja jonka merkityksiä äidit joutuvat perustelemaan eri näkökulmista. Äidit suhtautuivat kuitenkin jaetun vanhemmuuden diskurssiin myös kriittisesti ja tekivät

puheessaan näkyväksi sen ohjelmallisen luonteen: naiset hoitavat lapsia perheissään edelleen miehiä enemmän. Äidit kertoivat myös vanhemmuuden jakamisesta niiden ns. kolmansien toimijoiden kanssa, jotka jaetun vanhemmuuden diskurssi unohtaa (Vuori, mt.). Kysymykseen miehen mallista äidit sen sijaan suhtautuivat hyväksyvämmiin.

Toisaalta äitien kertomuksia voi lukea myös esimerkkeinä siitä, että ihmisten arkielämän käytännöt ja sosiaaliset diskurssit eivät kohtaa. Yksityisessä perheessä, kahden eri sukupuolen kesken jaettua vanhemmuutta, tarjotaan diskursiivisesti ainoaksi oikeaksi perhemalliksi unohtaen kaikki muut toimijat lapsen ja vanhempien elämässä sekä muut kuin kahden eri sukupuolta olevan vanhemman muodostamat perheet. Todellisuudessa lasten elämään useimmiten kuuluu muitakin toimijoita kuin isä ja äiti. Myös perhemuodot ovat moninaistuneet, ja itsenäisen äidin muodostama perhe on yksi perhemalli erilaisten perheiden joukossa. Jaetun vanhemmuuden diskurssi jää silloin poliittiseksi ohjelmaksi, eikä vastaa ihmisten elämän todellisia käytäntöjä.

8.3. Itsenäinen äitiys mahdollisuutena ja oikeutena

Olen pyrkinyt tällä tutkimuksella lisäämään moniäänisyyttä äitiyden kertomuksessa tuomalla esille muidenkin kuin pysyvässä heteroparisuhteessa äidiksi tulevien naisten ääntä (vrt. Vuori 1999,170). Yksinhuoltajaäitien omia kokemuksia on tutkittu varsinkin suomalaisessa tutkimuksessa vain vähän. Yksinhuoltajaäitiys nähdään tutkimuksissa monesti ulkokohtaisesti, ilmiönä yhteiskunnassa, jolloin pohditaan yksinhuoltajaäitien ja yhteiskunnan vaikutusta toisiinsa. Yksinhuoltajaäidit on usein myös nähty yhtenäisenä ryhmänä, ja tutkimuksissa on piirretty stereotyyppistä kuvaa yksinhuoltajaäidistä joko ongelmien tai vahvuuden korostamisen näkökulmasta. (May 1999; 2001). Naisen tietoisesti valitsema yksinhuoltajaäitiys on lähes tuntematon tutkimusaihe. Itsenäisten äitien omia kokemuksia on tärkeä tuoda esiin sekä naistutkimuksen äitiys-keskustelun laajentamisen että yksinhuoltajaäitejä koskevien yleisten stereotyyppien purkamisen vuoksi. Yksinhuoltaja(äiti)-käsitteen kuvaaman ryhmän heterogeenisyyttä olen tuonut esille myös käsitteellisen pohdinnan kautta.

Naisen mahdollisuus tulla äidiksi yksin ja elää itsenäisenä äitinä lastensa kanssa vaihtelee eri yhteiskunnissa. Kansainvälisesti verraten naisella on Suomessa niin taloudellisesti kuin juridisestikin hyvät mahdollisuudet elää lapsen kanssa itsenäisenä äitinä. Jos Hobsonin (1994, 176) ajatuksen

mukaan tarkastellaan hyvinvointivaltion käytäntöjen toimivuutta sen mukaan, millaiset edellytykset naisen on elää yksinhuoltajaäitinä, voi pohjoismaista hyvinvointivaltiota edelleen luonnehtia naisystävälliseksi. Mutta jos mahdollisuuden sijasta otetaankin näkökulmaksi feministien tavoin naisen *oikeus* tulla äidiksi äitiyden instituutiosta poikkeavalla tavalla, ilman sidosta parisuhteeseen (Rich 1986), kysymys monimutkaistuu. Naisen oikeus äitiyteen omin ehdoin ei ole ristiriidattomasti toteutunut. Jos naisella ei ole omaa ratkaisua raskaaksi tulemiseen, kysymys itsenäisen äitiyden mahdollisuudesta kohtaa nykyisten keinohedelmöityskäytäntöjen vuoksi ongelmansa. Keinohedelmöitykset ovat tällä hetkellä mahdollisia vain heteropariskunnille. Se saattaa naiset eriarvoiseen asemaan, kyseenalaistaa muiden kuin heteroparisuhteessa elävien naisten kykyä toimia äitinä ja voi myös altistaa yksin lapsen haluavat naiset terveydellisille riskeille (esim. Kuosmanen 1996).

Kun avioton äitiys oli ennen naiselle kohtalo, joka saattoi naisen paitsi häpeään myös taloudelliseen ahdinkoon, oli avioton raskaus miehelle velvollisuus, josta kuitenkin oli helppo laistaa ilman minkäänlaisia seuraamuksia. Nykyisin naisen asema, mutta myös sukupuolten osat ovat muuttuneet, ja hieman eri painotuksin voisi sanoa niiden vaihtuneen. Itsenäisestä äitiydestä on tullut naiselle vaihtoehto ydinperheelle, eikä naisen enää tarvitse etsiä lapselle elatusvelvollista lapsen isästä. Isyydestä on sen sijaan tullut miehelle velvollisuuden lisäksi myös oikeus, jonka toteutumisessa naisella on ratkaiseva osa (vrt. Huttunen 2001).

Jaana Vuori (1999) kirjoittaa, että naistutkimuksen äideistä on sittemmin tullut elämäkokoisia, kun enää ei keskitytä pohtimaan äitiyden alistavuutta tai vastakohtaisesti ihannoimaan äitiyttä. Tämän on tehnyt mahdolliseksi äitien omien kokemusten tutkiminen, äitien oman äänen saaminen kuuluville. Tässä tutkimuksessa elämäkokoisuus oli jossain vaiheessa hukkaa omaan haluuni lukea kertomuksista vain positiivisia asioita. Samastuin ehkä jossain vaiheessa aineistoni äiteihin saman ikäisinä, usein opiskelevina pienten lasten äiteinä niin, etten halunnut nähdä äitien kertomusten nurjia puolia. Vaikka itsenäinen äitiys on nykyisin mahdollista ja suhteellisen sallittuakin, se ei ole aina helppo elämäntapa.

Äitien kokemukseen elämäntapansa hyvistä ja huonoista puolista näyttäisi vaikuttavan se, millaisia mahdollisuuksia äidillä on jakaa vanhemmuuttaan. Jos äiti kokee, että sosiaaliset kontaktit ja ympäristön tuki ovat liian vähäisiä, voi elämä ainoana vanhempana perheessä tuntua raskaalta. Siihen liittyi usein myös yksinäisyyden kokemuksia sekä ainoana vanhempana että aikuisena

naisena ja pohdintoja siitä, onko ratkaisu hyvä ja oikea lapsen kannalta. Äitien kaipuun kohteena ei kuitenkaan ollut lapsen isä, vaan toinen aikuinen jakamaan lapsen elämää tai suhde itselleen naisena. Sen sijaan yksinhuoltajaäitiyteen usein liitetyt taloudelliset ongelmat eivät saaneet äitien kertomuksissa paljoakaan huomiota, eivätkä ainakaan esiintyneet ongelmista suurimpina (vrt. Lundberg 1996, 127). Taloudellisten ongelmien vähyyttä äitien kertomuksissa voi osaksi selittää vanhemmuuden psykologisoituminen (May 2001, 269). Elämäntavan raskaista puolista huolimatta suurin osa äideistä piti perhemuotoaan vakiintuneena. Äidit eivät yleensääkään etsineet ratkaisua mahdollisiin ongelmiin ydinperheen perustamisesta ja kokonaisuudessaan äitien kertomuksista välittyi tyytyväisyys omaan elämänmuotoonsa vapaana ja itsenäisenä, itselle sopivana ratkaisuna, jossa myös lapsi voi hyvin.

Äitien kertomuksissa korostui yksilöllinen, itselle sopiva ratkaisu elämäntapansa valitsemisessa. Se ei useimmiten liittynyt itsestään selvästi ideologioihin eikä haluun rikkoa normeja, vaan yksilön mahdollisuuteen tehdä omaa elämäänsä koskevia ratkaisuja. Tutkimuksen tuloksia voisi siksi tarkastella myös osana viime vuosien elämänpolitiikka-keskustelua, jossa ollaan oltu kiinnostuneita elämäntavoista ja valinnoista ihmisen yksityiselämän alueella (esim. Hoikkala & Roos 1998; 2000). Jos äitien kertomuksia luetaan yksilön valitseman elämäntavan näkökulmasta, voidaan kysyä myös valinnan merkityksistä laajemmin. Voidaan kysyä, mikä yhteiskunnallinen merkitys itsenäisellä äitiydellä on *naisen* valintana? (Alanen 1994, 24). Mitä se merkitsee sukupuolten välisille suhteille? Entä perhettä ja äitiyttä normittaville instituutioille? Onko jokin muuttumassa?

Teoreettisten jatkokysymysten lisäksi olisi tarpeen kysyä myös itsenäisten äitien elämän käytäntöihin liittyviä kysymyksiä. Jaana Vuori (1999, 176) kirjoittaa: “Miten luoda sellaisia yhteiskunnallisia ja yhteisöllisiä tukimuotoja äideille, perheille ja lapsille, jotka sallivat erilaiset ratkaisumallit?” Vastaukset jäävät edelleen avoimeksi. Yhteiskunnan suomista juridisista ja taloudellisista edellytyksistä huolimatta niin itsenäiseksi äidiksi tuleminen kuin elämä lapsen kanssa ainoana vanhempana on monissa kiinni äidin omista ratkaisuista asioille.

Mua harmittaa et tää on niin vaikeeta. Mun mielestä kohtuuttoman vaikeeta, mun mielestä se on epäreiluu et se on mulle niin paljon vaikeempaa kun semmosille, jotka sattuu seurustelemaan tai noin. Elsa.

Lähteet

Ala-Nikkola, Merja 1993: *Laiton lailliseksi ja kielletty sallituksi. Tutkimus raskauden keskeyttämisen laillistamisesta Suomessa*. Lisensiaatin tutkimus, sosiaalipolitiikan laitos, Tampereen yliopisto.

Alanen, Leena 1994: *Perhelapsuus ja lasten perheys - "perhe" lasten näkökulmasta*. Teoksessa: Antikainen, Jukka, Haataja, Marja-Leena & Korhonen, Merja (toim.): *Näkökulmia perheeseen*. Helsinki: Stakes. Raportteja 136.

Anttonen, Anneli 1994: *Hyvinvointivaltion naisystävälliset kasvot*. Teoksessa Anttonen, Anneli, Henriksson, Lea & Nätkin, Ritva (toim.): *Naisten hyvinvointivaltio*. Tampere: Vastapaino.

Anttonen, Anneli 1997: *Feminismi ja sosiaalipolitiikka. Miten sukupuolesta tehtiin yhteiskuntateoreettinen ja sosiaalipoliittinen avainkäsite*. Tampere.

Apo, Satu 1990: *Kertomusten sisällön analyysi*. Teoksessa : Mäkelä, Klaus (toim): *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta*. Helsinki: Gaudeamus.

de Beauvoir, Simone 1980 : *Toinen sukupuoli*. Helsinki: Kirjayhtymä.

Blomroos, Gunilla 1996: *"En till att hålla famnen" . Om mångabarnsmammors erfarenheter av familjeplanering*. Teoksessa: Silius, Harriet & Wrede, Sirpa 1996 (toim.): *Moderskap. Möjligheter och marginaler*. Turku: Institutet för kvinnoforskning vid Åbo akademi.

Bock, Jane D. 2000: *Doing the Right Thing. Single Mothers by Choice and the Struggle for Legitimacy*. *Gender & Society*, Vol 14 No 1, 2000.

Braidotti, Rosi 1993: *Riitasointuja*. Tampere: Vastapaino.

Bryson, Lois, Bittman, Michael & Donath, Sue 1994: *Men's Welfare State, Women's Welfare State: Tendencies to Convergence in Practice and Theory*. Teoksessa: Sainsbury, Diane (toim): *Gendering Welfare States*. Lontoo: Sage.

Edwards, Rosalind & Duncan, Simon 1996: *Rational economic man or lone mothers in context? The uptake of paid work*. Teoksessa: Silva, Elizabeth Bortolaia (toim.)1996: *Good Enough Mothering. Feminist Perspectives on Lone Motherhood*. Lontoo: Routledge.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha 1999: *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.

Firestone, Shulamith 1988: *Dialectic of Sex. The Case for Feminist Revolution*. Lontoo. The Women's Press Limited.

Forsberg, Hannele 1994: *Yksi ja monta perhettä. Tutkimus sosiaalityöntekijöiden perhetulkinnosta sosiaalitoimistotyössä*. Helsinki: Stakes: Tutkimuksia 42.

Forsberg, Hannele 1995: *Sosiaalitoimiston isä: kaivattu, toivoton ja uhkaava*. Teoksessa Eräsaari, Leena, Julkunen, Raija & Silius, Harriet (toim.): *Naiset yksityisen ja julkisen rajalla*. Tampere: Vastapaino.

- Forssen, Katja 1998: *Children, families and the welfare state. Studies on the outcomes of the Finnish family policy*. Helsinki: Stakes: Tutkimuksia 92.
- Forssen, Katja & Hakovirta, Mia 1998: *Work Incentives in Single Parent Families*. Turku: Turun yliopisto, sosiaalipolitiikan laitos, sarja B/15.
- Gordon, Tuula 1990: *Feminist Mothers*. Lontoo: Macmillan.
- Gordon, Tuula 1994: *Single Women. On the Margins?* Lontoo: Macmillan.
- Granfelt, Riitta 1998: *Kertomuksia naisten kodittomuudesta*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Hobson, Barbara 1994: *Solo Mothers, Social Policy Regimes and the Logics of Gender*. Teoksessa Sainsbury, Diane (toim.): *Gendering Welfare States*. Lontoo: Sage
- Hoikkala, Tommi & Roos J.P. (toim.) 1998: *Elämänpolitiikka*. Helsinki: Gaudeamus
- Hoikkala, Tommi & Roos, J.P. (toim.) 2000: *2000-luvun elämä. Sosiologisia teorioita vuosituhanen vaihteesta*. Helsinki: Gaudeamus.
- Hurri, Merja 1991: *Tyttärille kolmanteen ja neljänteen polveen*. Teoksessa: Nopola, Sinikka (toim.): *Äiti tuu ikkunaan. Äitiys - elämä vai kohtalo?* Helsinki: WSOY.
- Huttunen, Jouko 2001: *Isänä olemisen uudet suunnat. Hoiva-isiä, etäi-isiä ja ero-isiä*. Jyväskylä: PS -kustannus.
- Hyvärinen, Matti 1998: *Lukemisen neljä käännettä*. Teoksessa: Hyvärinen, Matti, Peltonen, Eeva & Vilkkö, Anni (toim.): *Liikkuvat erot. Sukupuoli elämäkertatutkimuksessa*. Tampere: Vastapaino.
- Hyvärinen, Matti, Peltonen, Eeva & Vilkkö, Anni 1998: *Johdanto*. Teoksessa: Hyvärinen, Matti, Peltonen, Eeva & Vilkkö, Anni (toim.): *Liikkuvat erot. Sukupuoli elämäkertatutkimuksessa*. Tampere: Vastapaino.
- Härkönen, Anna-Leena 2001: *Heikosti positiivinen*. Helsinki: Otava.
- Jallinoja, Riitta 1983: *Johdatus perhesosiologiaan*. Helsinki: WSOY.
- Jallinoja, Riitta 2000: *Perheen aika*. Helsinki: Otava.
- Johnson, Miriam 1988: *Strong Mothers, Weak Wives. The Search for Gender Equality*. University of California Press.
- Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi & Suoninen Eero 1993: *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino.
- Jokinen, Eeva 1996a: *Väsynyt äiti. Äitiyden omaelämäkerrallisia esityksiä*. Helsinki: Gaudeamus
- Jokinen, Eeva 1996b: *Home as a bodily experience of a mother: Rewriting two finnish texts*. Teoksessa: Silius, Harriet & Wrede, Sirpa 1996 (toim.): *Moderskap. Möjligheter och*

marginaler. Turku: Institutet för kvinnoforskning vid Åbo akademi.

Jousimaa, Kaarina 1983: *"Jokainen lapsi on pelastettava elämälle"*. *Avioton äiti ja lapsi suomalaisessa yhteiskunnassa*. Helsinki: Ensi Kotien Liitto r.y.

Julkunen, Raija 1994: *Suomalainen sukupuolimalli - 1960-luku käänteenä*. Teoksessa Anttonen, Anneli, Henriksson, Lea & Nätkin, Ritva (toim.): *Naisten hyvinvointivaltio*. Tampere: Vastapaino.

Julkunen, Raija 1995: *Työssäkäyvän äidin julkiset ja yksityiset suhteet*. Teoksessa Eräsaari, Leena, Julkunen, Raija & Silius, Harriet (toim.): *Naiset julkisen ja yksityisen rajalla*. Tampere: Vastapaino.

Julkunen, Raija 1999: *Sukupuoli, työ, hyvinvointivaltio*. Teoksessa *Suomalainen nainen*. Helsinki: Otava.

Kiiskinen, Cia 2001: *Äitiyspakkaus*. Helsinki: WSOY.

Kristeva, Julia 1993: *Puhuva subjekti. Tekstejä 1967 - 1993*. Helsinki: Gaudeamus.

Kuronen, Marjo 1989: *Onnellinen ja ongelmallinen äitiys*. Tutkimus lasten hoidon ja kasvatuksen asiantuntijoiden äitiyttä koskevista käsityksistä. Tampere: Tampereen yliopisto, sosiaalipolitiikan laitos. Tutkimuksia, sarja B, nro 2.

Kuronen, Marjo 1991: *Äitiyttä kaikille?* Teoksessa: Nopola, Sinikka (toim.): *Äiti tuu ikkunaan. Äitiys - elämä vai kohtalo?* Helsinki: WSOY.

Kuosmanen, Paula 1996: *Lesboäitiys - diskursiivisesti mahdoton positio modernissa sukupuolijärjestelmässä*. Teoksessa: Silius, Harriet & Wrede, Sirpa 1996 (toim.): *Moderskap. Möjligheter och marginaler*. Turku: Institutet för kvinnoforskning vid Åbo akademi.

Levin, Claralinda 1987: *Den sanna berättelsen om hur jag blev makalös förälder*. Teoksessa: Wallin, Hilja-Katarina (toim) *Makalösa mödrar*. Svenska Dagbladet.

Lundberg, Ulrika 1996: *Aspekter av ensamförsörjares moderskap*. Teoksessa Silius, Harriet & Wrede, Sirpa 1996 (toim.): *Moderskap. Möjligheter och marginaler*. Turku: Institutet för kvinnoforskning vid Åbo akademi.

May, Vanessa 1999: *Work and Financial Survival in the Life Stories of Finnish Lone Mothers: Complicating the Existing Research Narrative on the Financial Aspects of Lone Motherhood*. Turku: Meddelanden från ekonomisk-statsvetenskapliga fakulteten vid Åbo akademi.

May, Vanessa 2001: *Lone Motherhood in Finnish Women's Life Stories. Creative Meaning in a Narrative Context*. Turku: Åbo akademis förlag - Åbo akademi University Press.

McIntosh, Mary 1996: *Social anxieties about lone motherhood and ideologies of the family: two sides of the same coin*. Teoksessa: Silva, Elizabeth Bortolaia (toim.) 1996: *Good Enough Mothering. Feminist Perspectives on Lone Motherhood*. Lontoo: Routledge.

Millar, Jane 1996: *Mothers, workers, wives: comparing policy approaches to supporting lone mothers*. Teoksessa: Silva, Elizabeth Bortolaia (toim.) 1996: *Good Enough Mothering. Feminist Perspectives on Lone Motherhood*. Lontoo: Routledge.

- Mäkelä, Klaus 1990: *Kvalitatiivisen analyysin arviointiperusteet*. Teoksessa Mäkelä, Klaus (toim.): *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta*. Helsinki: Gaudeamus.
- Nykyri, Tuija 1998: *Naisen viha*. Jyväskylä: SoPhi.
- Nätkin, Ritva 1991: *Siveettömät, itsekkäät, emansipeeratut*. Teoksessa Nopola, Sinikka (toim.): *Äiti tuu ikkunaan. Äitiys - elämä vai kohtalo*. Helsinki: WSOY.
- Nätkin, Ritva 1995: *Maternaalisuuden kertomukset*. Teoksessa Eräsaari, Leena, Julkunen, Raija & Silius, Harriet (toim.): *Naiset yksityisen ja julkisen rajalla*. Tampere: Vastapaino.
- Nätkin, Ritva 1997a: *Kamppailu suomalaisesta äitiydestä. Maternalismi, väestöpolitiikka ja naisten kertomukset*. Helsinki: Gaudeamus.
- Nätkin, Ritva 1997b: *Naistutkimusta äitinä ja tyttärenä - näkökulmien vaihtelua*. Teoksessa Roos, J.P. & Rotkirch, Anna (toim.): *Vanhemmat ja lapset. Sukupolvien sosiologiaa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Oakley, Ann 1986: *Motherhood and Medicine - Who Cares?* Teoksessa: Mitchell, Juliet & Oakley, Ann (toim.): *What is Feminism?* Oxford: Basil Blackwell.
- Oakley, Ann 1988: *Interviewing women: a contradiction in terms*. Teoksessa Roberts, Helen (toim.): *Doing Feminist Research* Lontoo: Routledge.
- Phares, V. 1996: *Fathers and Developmental Psychopathology*. New York: John Wiley.
- Phoenix, Ann 1996: *Social constructions of lone motherhood: a case of competing discourses*. Teoksessa: Silva, Elizabeth Bortolaia (toim.)1996: *Good Enough Mothering. Feminist Perspectives on Lone Motherhood*. Lontoo: Routledge.
- Rantalaiho, Minna 1997: *Lone (M)Others. Deconstruction of Lone Parenthood Discourse in the Finnish Parliament*. Julkaisematon pro gradu -työ. Tampere: International School of Social Sciences.
- Renvoize, Jean 1985: *Going Solo. Single Mothers by Choice*. Lontoo: Routledge.
- Rich, Adrienne 1986: *Of Woman Born. Motherhood as Experience and Institution*. Lontoo: Virago.
- Richardson, Diane 1993: *Women, Motherhood and Childrearing*. Lontoo: Macmillan.
- Ronkainen, Suvi 1989: *Nainen ja nainen - haastattelun rajat ja mahdollisuudet*. Sosiaalipolitiikka 1989. Sosiaalipoliittisen yhdistyksen aikakauskirja, Vol.14, 65-77
- Roos, J.P. & Rotkirch, Anna 1997: *Hirveät vanhemmat*. Teoksessa Roos, J.P. & Rotkirch, Anna (toim.): *Vanhemmat ja lapset. Sukupolvien sosiologiaa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Roseneil, Sasha & Mann, Kirk 1996: *Unpalatable choices and inadequate families: lone mothers and the underclass debate*. Teoksessa: Silva, Elizabeth Bortolaia (toim.)1996: *Good Enough Mothering. Feminist Perspectives on Lone Motherhood*. Lontoo: Routledge.

Silius, Harriet 1996: *Yllebyxor och ultraljud*. Teoksessa: Silius, Harriet & Wrede, Sirpa 1996 (toim.): *Moderskap. Möjligheter och marginaler*. Turku: Institutet för kvinnoforskning vid Åbo akademi.

Silius, Harriet & Wrede, Sirpa 1996 (toim.): *Moderskap. Möjligheter och marginaler*. Turku: Institutet för kvinnoforskning vid Åbo akademi.

Silva, Elizabeth Bortolaia (toim.)1996: *Good Enough Mothering. Feminist Perspectives on Lone Motherhood*. Lontoo: Routledge.

Sinkkonen, Jari 1990: *Pienistä pojista kunnon miehiä*. Helsinki: WSOY.

Sinkkonen, Jari 1998 : *Yhdessä isän kanssa*. Helsinki: WSOY.

Smart, Carol 1991: *The Legal and Moral Ordering of Child Custody*. Journal of Law and Society 1991, 18 (4).

Sulkunen, Irma 1989: *Naisen kutsumus. Miina Sillanpää ja sukupuolten maailmojen erkaantuminen*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Hanki ja jää.

Vanhanen-Silvendoin, Sari 1996: *Kotoa ulos, perheestä pois - äitiryhmät yksityisyyden ylittäjinä?* Teoksessa: Silius, Harriet & Wrede, Sirpa 1996 (toim.): *Moderskap. Möjligheter och marginaler*. Turku: Institutet för kvinnoforskning vid Åbo akademi.

Vuori, Jaana 1991: *Elämän kokoiset äidit*. Teoksessa Nopola, Sinikka (toim.): *Äiti tuu ikkunaan. Äitiys - elämä vai kohtalo?* Helsinki: WSOY.

Vuori, Jaana 1999: *Äideistä on moneksi. Feminismin ja sosiaalipolitiikan kiperä kysymys*. Janus 2/1999.

Vuori, Jaana 2001: *Äidit, isät ja ammattilaiset. Sukupuoli, toisto ja muunnelmat asiantuntijoiden kirjoituksissa*. Tampere: Akateeminen väitöskirja, Tampereen yliopisto, sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos.

Woollet, Anne 1991: *Having Children: Accounts of Childless Women and Women with reproductive Problems*. Teoksessa: Woollet, Anne & et al. (toim.): *Motherhood. Meanings, Practices and Ideologies*. Lontoo: Sage.

Ylikerälä, Sirpa 1994: *Äidiksi yksin: valittu yksinvanhemmuus naisen ratkaisuna*. Julkaisematon pro gradu-työ. Tampereen yliopisto, sosiaalipolitiikan laitos.

Elektroniset lähteet

Nousiainen, Kirsi: Naisen kokemus äitiydestä lapsen asuessa isän luona. Saatavilla www-muodossa: [http:// www.valt.helsinki.fi/staff/kmnousia/artikkeli1.htm](http://www.valt.helsinki.fi/staff/kmnousia/artikkeli1.htm) [viitattu 22.5.2001]

Tilastokeskus: Naiset ja miehet numeroina - Perheet. Saatavilla www-muodossa: http://www.tilastokeskus.fi/tk/he/tasaarvo_perheet.html [viitattu 20.12.2001]

Painamattomat lähteet

Helminen, Jarkko: Luentomoniste sosiaalilainsäädännöstä.